

Tiivistelmä

Piesanen, E. 2005. Yliopisto-opiskelijaksi vaihtoehtoisin poluin. Näkökulmia ammatillisten ja avoimen yliopiston opintojen kautta yliopisto-opiskelijaksi siirtymisestä. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselesteita 20.

ISSN 1456-5153

ISBN 951-39-2007-0

Korkeakouluopiskelumahdollisuudet ovat viime vuosikymmenen aikana laajentuneet huomattavasti. Ammattikorkeakoulujen perustamisen myötä ammatillisen korkea-asteen opiskelupaikat ovat lisääntyneet. Samanaikaisesti on kehitetty uusia väyliä yliopistojen ja korkeakoulujen varsinaisiksi opiskelijoiksi pääsemiseksi. Aiemman pelkästään lukion ja ylioppilastutkinnon kautta auneen väylän lisäksi nykyisin on käytössä myös muita sisäänpääsymahdollisuuksia, mm. ammatillisten sekä avoimen yliopiston opintojen kautta avautuvat polut.

Julkaisu pohjautuu keväällä 2004 kerätyn tutkimusaineiston (N = 228) tuloksiin. Kysely kohdennettiin vaihtoehtoisin poluin Jyväskylän yliopistoon sisään päässeisiin ja keväällä 2004 yliopistossa kirjoilla olleisiin opiskelijoihin. Tutkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää opiskelijoiden taustoja sekä kokemuksia sisäänpääsystä, siirtymisestä yliopisto-opiskelijoihin sekä opiskelusta yliopistossa.

Kohderyhmä osoittautui heterogeeniseksi niin ikänsä kuin yleissivistävän koulutustautansa sekä ammatillisten opintojensakin osalta. Osa opiskelijoista on siirtynyt yliopisto-opiskelijoihin ilman ylioppilastutkintoa – ammatillisten opintojen kautta sisään päässeistä lähes puolet. Taustoista huolimatta laajat ammatillisessa oppilaitoksessa tai avoimessa yliopistossa suoritettavat opinnot ovat antaneet hyvät valmiudet opiskelulle myös yliopistossa.

Pääsääntöisesti opiskelijat olivat erittäin motivoituneita, kokivat opiskelun mielekkääksi ja olivat opintoihinsa sitoutuneita, minkä johdosta he selvisivät vaikeistakin ongelmatilanteista. Osalle erityisesti vanhemmista opiskelijoista puutteellinen kielitaito ja heikommät matemaattiset valmiudet sekä puutteet atk-osaamisessa aiheuttivat ongelmia ja niiden myötä lisätöitä. Riippuen käytetystä väylästä, opiskelijat siirtyivät yliopistoon useimmiten pääaineensa aineopintojen tasolle, monet suoraan syventäviin opintoihin. Tästä johtuen erityisesti siirtymävaiheessa monet opiskelijat kokivat tarvitsevansa juuri näille ryhmille kohdennettua opinto-ohjausta. Myös opetusjärjestelyihin sekä aiempien opintojen korvaavuuteen toivottiin parannusta.

Vaihtoehtoiset väylät laajentavat merkittävästi koulutuksellista tasa-arvoa. Opiskelijoiden opintojen etenemisen edistämiseksi samoin kuin näiden väylien kehittämisen kannalta olisikin tärkeää, että vaihtoehtoisten väylien kautta yliopisto-opiskelijoiksi siirtyneiden opiskelijoiden taustat voitaisiin entistä paremmin ottaa huomioon – ja myös hyödyntää – niin tutkintovaatimuksissa, opetusmenetelmissä, ohjauksessa kuin opetuksessakin.

Asiasanat: korkeakouluopiskelu, opiskelija, opiskelijavalinnat, avoin yliopisto, ammatillinen koulutus

Abstract

Piesanen, E. 2005. Entering university using alternative admission routes. Perspectives on becoming a university student through vocational education and the Open University. University of Jyväskylä. Institute for Educational Research. Research Reports 20.
ISSN 1456-5153
ISBN 951-39-2007-0

Access to higher education in Finland has expanded considerably in the last decade. The establishment of polytechnics (AMK institutions) has meant an increase in the number of student places available in vocational higher education. At the same time, new admission routes have been developed for those wishing to enter universities and other higher education establishments as regular students. In addition to the earlier route that required applicants, unconditionally, to complete general upper secondary school and take and pass the Matriculation Examination, there are today other points of entry to higher education, such as the paths giving access there through vocational education and the Open University.

The publication is based on findings from research data (N = 228) collected in spring 2004. The survey targeted students who had taken alternative routes to gain admission to the University of Jyväskylä and who were registered as students there in the spring of 2004. The purpose of the study was to explore these students' backgrounds and their experiences of the application and admission stage, transition to university, and university studies.

The target group proved heterogeneous in terms of age, general education background and vocational studies alike. Some of the students had gained entry to university without having passed the Matriculation Examination – almost half the students admitted on the strength of their vocational qualifications lacked this requirement. Whatever their educational backgrounds, extensive studies in a vocational education institution or in the Open University have prepared the students well for studying also at university.

As a rule, the students were highly motivated, found studying meaningful, and were committed to their studies, which enabled them to cope also with difficult problem situations. Some older students in particular had problems stemming from insufficient language skills, deficient mathematics competencies and shortcomings in their computer skills, causing additional work. Depending on the admission route used, the students entered university in most cases on the subject studies level; many of them immediately took up advanced studies. Because of this, many students felt that they were in need of guidance and counselling specifically targeting these student groups, particularly during the transition stage. They found room for improvement also in teaching arrangements and credit transfer practices.

Alternative admission routes mean a substantial expansion of educational equality. Accordingly, from the perspective both of promoting student progress and of developing these admission routes it is important to find ways, in qualification requirements, teaching methods, guidance and counselling and supervision practices and teaching provision alike, of taking more account of – and making better use of – the backgrounds from which students who take alternative admission routes arrive at university.

Descriptors: university studies, student, student selection, Open University, vocational education

Esipuhe

Käsillä oleva julkaisu perustuu tutkimukseen, joka on lähtenyt liikkeelle kansainvälisen yhteistyöverkoston toiminnan innoittamana. Opiskelijoiden sisäänpääsyä korkeakoulutukseen edistämään pyrkivän järjestön, European Access Networkin (EAN) toiminnassa mukana olleena olen aiemmin tarkastellut mm. avoimen yliopiston roolia koulutuksellisen tasa-arvon toteuttajana maassamme. Peilattessani eurooppalaisia samoin kuin maailmanlaajuisiakin korkeakoulutuksen sisäänpääsyongelmia Suomen oloihin saatoin todeta, että oma tilanteemme on monin verroin parempi ja tasa-arvoisempi kuin monessa muussa maassa. On kuitenkin joitakin ryhmiä, joiden sisäänpääsy korkeakoulutukseen on ollut aiemmin jopa mahdotonta. Tällaisen ryhmän muodostavat mm. ei-ylioppilaat, keski- tai peruskouluvaiheessa yleissivistävän koulutuksen päättäneet henkilöt. Heidän sisäänpääsynsä korkeakouluihin oli mahdotonta vielä aiemman koulutusjärjestelmämme aikana, jolloin oppikouluun pyrkiminen ja sinne pääseminen heijastui voimakkaasti tuleviin opiskeluvaihtoihin – myös pääsyyn yliopisto-opiskelijaksi. Koulutusjärjestelmämme avarruttua ei nuoren koulutusura ole enää missään vaiheessa suljettu. Avoin järjestelmä mahdollistaa korkeakouluopinnot niin lukio- kuin peruskoulupohjaltakin, mikä koskee myös vanhempia aiemman koulutusjärjestelmän kasvatteja.

Tutkimuksen taustalla oli kiinnostus yliopistoissa opiskelevien ei-ylioppilaiden taustoista ja näkemyksistä opiskelijaksi siirtymisestä ja itse opiskelusta. Nämä opiskelijat sijoittuvat pääasiallisesti ryhmiin, jotka ovat päässeet opiskelijoiksi vaihtoehtoisin poluin – avoimen yliopisto-opintojen perusteella tai aiempien ammatillisten opintojensa kautta. Tarkoituksena oli ensi vaiheessa käyttää Jyväskylän yliopistoa tutkimuksen kohteena ja mahdollisesti myöhemmin tehdä suunnitelma laajemmin toteutettavasta tutkimuksesta. Koska opiskelijoita, jotka eivät olleet ylioppilaita, ei voitu yksiselitteisesti opiskelijarekisteristä poimia, päädyttiin poimimaan kaikki ne varsinaiset opiskelijat, jotka oli kirjattu yliopiston opin-

torekisteriin avoimen yliopiston tai ammatillisen taustan omaaviksi. Näin ollen tutkimuksen kohderyhmäksi muodostui avoimen yliopiston ja ammatillisten opintojen kautta yliopistoon sisään päässeet opiskelijat – joista osa on ei-ylioppilaita.

Esitän lämpimät kiitokseni sovellussuunnittelija Sakari Valkoselle tutkimusaineiston analysointikuntoon muokkaamisesta sekä kaikille julkaisuprosessiin osallistuneille.

Jyväskylässä 28.2.2005

Ellen Piesanen

Johdanto

1.1 Tutkimuksen tausta

Monissa länsimaissa on viime vuosikymmenten aikana tapahtunut laajoja korkeakoulupoliittisia uudistuksia, jotka ovat olleet pääasiassa seurausta lisääntyneestä korkeakoulutuksen opetuksen kysynnästä samoin kuin yhä laajentuvista koulutukselliseen tasa-arvosymykseen liittyvistä vaatimuksista. Näin on tapahtunut myös Suomessa, jossa korkeakoulujärjestelmän muutoksen myötä pääsymahdollisuuksia korkeakoulutukseen on aiempaan verrattuna laajennettu huomattavasti.

Ammattikorkeakoulujen perustamisen jälkeen nuorilla on ollut mahdollisuus valita aiempaa monipuolisemmin ammatillisen korkea-asteen opintoja. Tuon lisäksi myös mahdollisuutta päästä yliopistojen ja korkeakoulujen varsinaisiksi opiskelijoiksi on laajennettu. Aiemman pelkästään lukion ja ylioppilastutkinnon kautta auenneen väylän lisäksi nykyisin on käytössä myös muita väyliä, mm. sisäänpääsy ammatillisten ja avoimen yliopiston opintojen kautta. Kun aiemmin yliopistoihin ja korkeakouluihin edellytettiin pääsääntöisesti lukion ja ylioppilastutkinnon suorittamista, uusien väylien myötä sisäänpääsy mahdollistuu myös ilman noita.

Koulutuspoliittinen periaate, jonka mukaan avoimen yliopiston tai ammatillisten opintojen kautta on mahdollisuus päästä yliopistojen ja korkeakoulujen varsinaisiksi opiskelijoiksi, on opiskelijoiden koulutuksellisen tasa-arvon kannalta merkittävä koko koulutusjärjestelmää koskeva toimintamalli. Sen ylläpitäminen ja kehittäminen on vaatinut koulutuspoliittista päätöksentekoa. Sen ohella niin koulutussuunnittelijoiden kuin opetushenkilöstönkin on oltava tietoisia niistä esteistä ja vaikeuksista, joita opiskelijat näitä väyliä

käyttäessään kokevat, mutta myös siitä rikkaudesta, jolla eri ikäiset ja eri koulutus- ja työelämätaustaiset opiskelijat yliopisto-opiskelua elävöittävät. Näin ollen näiden väylien kehittämisessä on tärkeää se, että niin opetussuunnitelmissa, opetusmenetelmissä ja opetuksessa kuin myös ohjauksessa voitaisiin ottaa huomioon vaihtoehtoisten väylien kautta yliopistojen opiskelijoiksi siirtyneet opiskelijat ja hyödyntää heidän tarpeensa ja voimavaransa.

1.2 Opiskelijoiden moninaiset taustat

Vaihtoehtoisin poluin yliopistoon päässeiden ryhmä on hyvin heterogeeninen, paitsi iältään ja ammatilliselta taustaltaan, myös peruskoulutuksen osalta. Pääosa avoimen yliopiston ja ammatillisen väylän kautta yliopisto-opiskelijoiksi siirtyneistä on ylioppilaita, mutta kummankin väylän kautta hakeneiden joukossa on myös niitä, jotka ovat hakeutuneet yliopisto-opiskelijoiksi ilman ylioppilastutkintoa. Pelkästään peruskoulun oppimäärän opinnot eivät kuitenkaan anna kvalifikaatioita korkeakoulutasoisiin opintoihin. Opiskelijan, joka aikoo hakeutua em. väylien kautta peruskoulupohjalta yliopistoon, on hankittava tavalla tai toisella jatko-opintojen edellyttävät yleissivistävät opinnot. Tämä voi tapahtua opiskellen joko esimerkiksi ilta-, aikuis- tai etälukiassa tai ammatillisessa koulutuksessa, jossa yleissivistävät aineet kuuluvat opetussuunnitelmaan. Näin ollen niin avoimen yliopiston kautta kuin ammatillista väylää käyttäen yliopisto-opiskelijoiksi siirtyneet – yleissivistävästä pohjakoulutuksesta riippumatta – käyvät läpi pitkän tien. Se vaatii kaikissa tapauksissa opiskelijalta voimakasta motivoitumista ja sitoutumista intensiiviseen tavoitteelliseen opiskeluun. Ei-ylioppilailta se vaatii mahdollisesti vieläkin suurempia ponnistuksia.

1.3 Tutkimuksen tarkoitus

Tutkimuksen tarkoituksena on ollut alun perin tarkastella niitä yliopisto-opiskelijoita, jotka eivät ole suorittaneet ylioppilastutkintoa. Aineiston keruu jouduttiin suorittamaan kuitenkin 'laajemmin' eli ottamalla mukaan ne potentiaaliset ryhmät, joissa ylioppilastutkintoa suorittamattomat todennäköisesti ovat, tässä tapauksessa ammatillisen ja avoimen yliopiston opintojen kautta sisään päässeet. Jotta saatu tutkimusaineisto voitaisiin kuitenkin hyödyntää mahdollisimman hyvin, tässä raportissa keskitytään tarkastelemaan edellä mainittuja ryhmiä kokonaisuutena, heidän taustojaan sekä kokemuksia opiskelijaksi siirtymisestä ja opiskelusta yliopistossa. Luvussa 5.3. käydään kuitenkin läpi ei-ylioppilaita koskevat keskeisimmät tulokset, laajemmin tulokset raportoidaan erillisessä artikkelissa.

Edellä kuvatun pohjalta tässä raportissa pyritään vastaamaan tutkimuskysymykseen siitä, millaiset taustat ammatillisten ja avoimen yliopiston opintojen kautta yliopistoon päässeillä on ja miten he ovat siirtymävaiheen sekä opiskelun yliopistossa kokeneet.

Yliopistojen opiskelijavalinnat

Lissabonissa maaliskuussa 2000 pidettyä Euroopan neuvoston kokousta pidetään merkittävänä Euroopan unionin politiikan ja toimien suunnan kannalta. Kokouksen päätelmissä todetaan, että 'Eurooppa on siirtynyt tiedon aikakaudelle kaikkine siihen liittyvine kulttuuri-, talous- ja yhteiskuntaelämän muutoksineen. Ihmisten on sopeuduttava oppimisen, elämisen ja työskentelemisen mallien nopeaan muutokseen, jolloin myös vakiintuneita toimintatapoja on pystyttävä muuttamaan.' Tämä heijastuu myös koulutusjärjestelmiin: Onnistunut siirtyminen tietopohjaiseen talouteen ja yhteiskuntaan edellyttää elinikäistä oppimista. (Euroopan yhteisöjen komissio 2000, 2003)

Elinikäinen oppiminen edellyttää, että sille on luotu mahdollisuudet. Edellä mainituissa päätelmissä korostetaan avointen oppimisjärjestelmien merkitystä ja sitä, että yleissivistäviä ja ammatillisia koulutusjärjestelmiä tulisi mukauttaa yksilöllisiin tarpeisiin eikä toisinpäin. Muutos voi tapahtua vain jäsenvaltioissa ja niiden toiminnan kautta.

Korkeakoulujärjestelmässä tapahtuvat muutokset on todettu monissa eri yhteyksissä olevan hyvin hitaita. Konservatiivisuus omien rakenteiden säilyttämisessä sekä ulkoisten muospaineiden vastustamisessa on ollut korkeakouluille tyypillistä (Lampinen 2003). Vaikka ympäröivä yhteiskunta muutoin rakenteellisesti sekä toiminnallisesti muuttuu hyvin nopeasti, koulutusjärjestelmässä muutokset tapahtuvat suhteellisen hitaasti. Monet epätasa-arvoa ylläpitävät mekanismit hidastavat muutoin niin myönteistä kehityskulkua, vaikka esimerkiksi koulutuksellisen tasa-arvon toteutuminen suomalaisessa koulujärjestelmässä onkin kansainvälisesti tarkasteltuna hyvin korkea. Tasa-arvoa hidastaviksi tekijöiksi on nähty mm. eri oppilaitosten välisen yhteistyön vähäisyys sekä koulutuksen rahoitusjärjestelmässä vallitsevat puutteet. (Kivinen, Rinne & Ketonen 1993).

Myös syksyllä 2004 ilmestyneen Valtiovarainministeriön asettaman 'Globalisaatio-työryhmän' loppuraportin mukaan muuttuva väestön ikärakenne tulee aiheuttamaan muutospaineita niin peruskoulutasolla, ammatillisen opetuksen kohdalla kuin korkeakoululaitoksessammekin (Valtioneuvoston kanslia 2004). Ikäluokkien pienentyessä kouluverkostoa joudutaan väistämättä supistamaan, ja myös korkeakoululaitoksemme joutuu muutosten eteen. Vielä on vaikea ennustaa, millaisia nuo korkeakoulupoliittiset muutokset tulevat olemaan, ja miten pitkällä aikavälillä ne toteutetaan. Varmaa on se, että jonkinasteisia koulutusrakenteellisiin muutoksiin väistämättä joudutaan.

Eri valtioissa ja kulttuureissa uudistusten suunnittelua ja toteutusta säätelevät eri tekijät. Kogan & Hanney (2000, 233) toteavatkin, että korkeakoululaitoksen kehityksen osalta ollaan Burton Clarkin koordinaatiokolmiossa¹ (Clark 1983; Välimaa 1997) siirtymässä yhä enemmän valtion sekä markkinoiden vaikutusvallan alaisiksi akateemisen vaikutusvallan kustannuksella. Tämä näkyy myös yliopistojen ja korkeakoulujen välisissä suhteissa. Kilpailu erityisosaamisesta paitsi profiloi yliopistoja ja korkeakouluja myös palkitaan rahallisesti valtiovallan taholta. Suosituimmat yliopistot ja korkeakoulut sekä niiden suosituimmat koulutusohjelmat saavat hakijoikseen parhaan opiskelija-aineksen, jonka opiskelu aina jatko-opintoihin saakka etenee rivakasti. Ja jälleen tuloksellisuudesta palkitaan niin valmistuneiden maistereiden kuin tohtorintutkintojenkin kautta. Kogan ym. (2000) toteavat myös, että sinänsä korkeakoululaitoksen rakenteessa tai koossa, esimerkiksi opiskelijamäärän lisääntyessä tapahtuvat muutokset eivät välttämättä muuta toimintamalleja tai esimerkiksi yliopistojen määräysvaltaa tai autonomiaa. Vaikkakin muutosten taustalla on useimmiten korkeakoulupoliittinen päätöksenteko ja näkemykset kehitettävistä painopistealueista, myös 'ulkopuolinen' maailma, esimerkiksi se, mitä opintoaloja opiskelijat suosivat, voi muuttaa olemassa olevia rakenteita. Tässäkin kyse on markkinoiden vaikutuksesta korkeakoululaitoksen kehitykseen.

Muutosten hitaudesta huolimatta Suomen koulutusjärjestelmää on kehitetty entistä avoimempaan suuntaan, mikä näkyy esimerkiksi tässä raportissa kuvattuina vaihtoehtoisina polkuina yliopisto-opintoihin. Ammatillisen koulutuksen mahdollistama sisäänpääsy yliopistoihin tai korkeakouluihin samoin kuin avoimen yliopisto-opintojen hyväksyminen osoitukseksi kyvykkyydestä yliopisto-opiskeluun ovat hyviä esimerkkejä pyrkimyksis-

¹ Clarkin (1983, 143) koordinaatiokolmiossa kolmion kärjet edustavat korkeakoulujärjestelmän toimintaa sääteleviä ideaalityyppejä. Valtiojohtoisessa ideaalityypissä korkeakoulujärjestelmän toiminta säätelee, valvoo ja ohjaa valtiolta erilaisten sääntöjen ja määräysten kautta. Markkinat säätelevät korkeakoulutusjärjestelmää silloin, kun korkeakoulut tekevät valintoja kilpailutilanteessa solmimalla sopimuksia, liittoutumalla ja tekemällä kauppooja keskenään. Kolmannessa ideaalityypissä, akateemisessa harvainvallassa, oligarkiassa, korkeakoulujärjestelmää säätelevät vahvat professorit, jotka pystyvät toiminnallaan vaikuttamaan mm. tutkimusrahoituksen jakautumiseen ja valtion opetushallinnon toimintaan. (Välimaa 1999.)

tä entistä avoimempaan koulutusjärjestelmään, jossa koulutuksellisen tasa-arvon periaate pääsääntöisesti toteutuu. Avointen oppimisjärjestelmien perusajatuksenahan on se, ettei koulutuksessa enää olisi umpiperiä, vaan yksilön tulee voida koko elämänsä ajan luoda mahdollisuus opiskella omien tarpeittensa ja kykyjensä mukaisesti. Tähän tulisi luoda mahdollisuudet paitsi järjestelmätasolla myös opetussuunnitelmien, opetusmenetelmien ym. tasolla (Knapper & Cropley 2000).

2.1 Sisään pääsyn monet vaihtoehdot

Yliopistoasetus opiskelijavalintojen määrittäjänä

Eri yliopistoissa noudatettavat opiskelijavalintamenettelyt ovat ajan kuluessa erilaistuneet hyvinkin yksilöllisiksi. Yliopistot ovat hyvin autonomisia opiskelijavalintojensa suunnittelun, toteutuksen ja mahdollisen muiden yliopistojen kanssa tehtävän yhteistyön suhteen. Sitä säätelee yliopistojen opiskelijavalinnoista säädetty yliopistoasetus. Asetuksessa 1000/1994, sen 12 §:ssä todetaan:

Kelpoinen opiskelijaksi korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin on henkilö, joka on suorittanut ylioppilastutkintoasetuksessa tarkoitetun tutkinnon.

Opiskelijaksi on kelpoinen myös henkilö, joka on suorittanut ammattikorkeakoulun, ammatillisen korkea-asteen, ammatillisen opistoasteen tai vähintään kolmi-vuotisen ammatillisen tutkinnon taikka saanut ulkomaisen koulutuksen, joka asianomaisessa maassa antaa kelpoisuuden vastaaviin korkeakouluopintoihin, sekä henkilö, joka on suorittanut yliopiston edellyttämät avoimen yliopisto-opetuksen opinnot tai jolla yliopisto toteaa muutoin olevan opintoja varten riittävät tiedot ja valmiudet.

Yliopisto päättää opiskelijavalinnan perusteista.

Mikäli opiskelijavalinta toteutetaan päävalintojen ulkopuolella niiden ulkopuolisena ajankohtana ja tiettyyn erityisryhmään kohdistuvana tai kertaluonteisena valintana, kyse on erillisvalinnasta (Mielityinen & Moitus 2002). Yliopistoasetuksessa mainitut erillisryhmät ovat mukana lähes kaikkien yliopistojen hakukriteeristössä, joten kussakin yliopistossa otetaan huomioon myös ammatillisen tai avoimen yliopiston taustan omaavat hakijat, joihin ryhmiin kuuluvat myös nekin, jotka eivät ole suorittaneet ylioppilastutkintoa.

Tämän päivän valinnat

Opiskelijavalintojen toteutus eri yliopistoissa ja korkeakouluissa on ollut moninaista ja kirjavaa, ja yhteistyötä opiskelijavalinnoissa eri yliopistojen välillä on ollut suhteellisen vähän. Oppilasvalintojen kirjavuuteen on vaikuttanut mm. se, että eri intressiryhmät, kuten koulutusjärjestelmä, yliopistot, hakijat ja työelämä, näkevät opiskelijavalintojen merkityksen omalta kannaltaan ja eri tavoin. Vuonna 2002 julkaistun yliopistojen opiskelijavalintoja koskevan kartoituksen mukaan kirjavuudesta aiheutuviin ongelmiin on kyllä kiinnitetty toistuvasti huomiota, mutta niihin ei yrityksistä huolimatta ole saatu parannusta, vaan valintojen moninaisuus on säilynyt vuosikymmenestä toiseen samanlaisena. (Mielityinen & Moitus 2002.) Yhteistyö on kohdistunut lähinnä teknisiin aloihin, jolloin samalla haulla voi pyrkiä kaikkien yhteistyössä mukana olevien yliopistojen koulutusohjelmiin, mutta vastaanottaa vain yhden koulutuspaikan. Myös kauppatieteen alla on tehty valintayhteistyötä samoin kuin lääketieteen alalla yhteisen valintakokeen suunnittelun yhteydessä. (Ahola 2004)

Tilastokeskuksen (2004) tietojen mukaan yliopistoihin haki syksyllä 2003 alkavaan koulutukseen yhteensä 44400 henkilöä ja hyväksytyistä *opiskelupaikan vastaanotti*² 22700 henkilöä, eli hieman yli puolet hakijoista. Opiskelupaikan vastaanottaneista *ilman valinta-koetta* hyväksyttiin 4900 henkilöä, joista 31 % teknillistieteelliselle ja 29 % luonnontieteelliselle opintoala. Yliopistojen opiskelijavalintojen hakuväylät, mutta myös hakukohteet vaihtelevat suuresti. Esimerkiksi vuonna 2001 yliopistoissa oli yhteensä 539 erilaista hakukohdetta, jollainen voi olla yliopisto, tiedekunta, tutkinto, koulutusohjelma, koulutusohjelmaryhmä, suuntautumisvaihtoehto tai pääaine. Valintaoppaiden mukaan vuonna 2001 suurin osa (84 %) hakukohteista käytti valintaperusteina alkupisteistä ja valintakoepisteistä laskettua yhteispistemäärää. Toiseksi yleisin (68 %) valinta tapahtui pelkästään valintakoepisteiden perusteella ja vain viidennes (21 %) valitsi opiskelijat pelkkien alkupisteiden perusteella. Useimpiin hakukohteisiin saattoi tulla valituksia useammalla valintaperusteella. Valintamenettelyt ja -perusteet vaihtelevat myös samalla koulutusosalalla eri yliopistojen välillä. (Sajavaara ym. 2002.)

Yliopistoasetuksen mukaisesti useat yliopistot järjestävät siis päävalintojen lisäksi *erillisvalintoja*. Näiden kautta voivat päästä opiskelijoiksi mm. avoimessa yliopistossa opintoja suorittaneet, ulkomaalaiset opiskelijat ja siirto-opiskelijat. Vuonna 2003 erillisvalinnoilla yliopistoihin hyväksyttiin ja otti opiskelupaikan vastaan yhteensä 3400 opiskelijaa, joista eniten teknistieteellisillä (800) sekä kauppa- (500) ja yhteiskuntatieteellisillä (500) aloilla. (Tilastokeskus 2004.) Vuonna 2001 kaikista opiskelupaikan vastaanottaneista 17 % oli tul-

² Nk. yhden korkeakoulupaikan säännöksen mukaan opiskelija voi ottaa vastaan ainoastaan yhden opiskelupaikan.

lut valituksi erillisvalintojen kautta (Sajavaara ym. 2002) kun vastaava luku vuonna 2003 oli 15 % (Tilastokeskus 2004).

Valintojen painopisteeksi tuore ylioppilas

Selvitysmiehen raportin (Ahola 2004) mukaan korkeakoulujen opiskelijavalintojen uudistamisen tarve on ollut ilmeinen ja niinpä se onkin ollut opetusministeriön intresseissä jo pitkään. Ongelmia nykytilanteeseen on aiheuttanut myös ns. ylioppilassuma, kun vuosittain koulutuspaikatta jääneistä hakee yliopistoihin ja korkeakouluihin uudestaan seuraavana vuonna. Lisäksi hauissa ovat mukana muut hakijat, mm. koulutusalan vaihtajat sekä ne, jotka haluavat parantaa koulutustaan paremman työmarkkina-arvon vuoksi.

Myös julkinen keskustelu yliopistojen oppilasvalintojen yhdenmukaistamisesta on viime aikoina virinnyt vilkkaana. Opiskelemaan hakevan kannalta yhdenmukaisemmat hakumenekanismit selkeyttäisivät ja helpottaisivat opiskelemaan hakeutumista sekä vertailtavuutta.

Ylioppilaiden määrän kasvaessa jouduttiin yliopistojen ja korkeakoulujen sisäänpääsyssä soveltamaan entistä tiukemmin *numerus clausus* -järjestelmää sekä kehittämään erilaisia karsintamenetelmiä, valintakokeita ja soveltuvuustestejä. Yhdenmukaistaminen ei kuitenkaan ole helppoa eikä aina mahdollistakaan, sillä yliopistot ovat pitäneet vahvasti kiinni omasta autonomiastaan myös suhteessa opiskelijavalintoihin. (Ahola 2004.)

Käytännön toimenpiteenä opiskelijavalintojen selkiyttämiseksi Opetusministeriö asetti vuonna 2003 selvitysmiehen laatimaan ehdotuksia yliopistojen valintojen kehittämiseksi. Tarkoituksena oli mm. selvittää, mitä mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja olisi kehittää yliopistojen opiskelijavalintoja luomalla yhteisvalintajärjestelmä tai muu hakijoiden, yliopistojen, koulutusalojen ja koko valintajärjestelmän kannalta soveltuva valintayhteistyömalli. Selvitysmiehen loppuraportti (Ahola 2004) osoittaakin ne ongelmakohdat, joihin mahdollisessa opiskelijavalintojen yhdenmukaistamisessa väistämättä törmätään ja toteaa yhteishakujärjestelmän kehittämisen olevan mittava hanke, jonka suunnitteluun tulisi välittömästi ryhtyä.

Eurooppalaisittain tarkasteltuna opiskelijavalinnat yliopistoihin vaihtelevat vapaasta sisäänpääsystä määrällisesti säädeltyyn *numerus clausus* -järjestelmään. Eniten käytetty on malli, jossa yliopistot itse päättävät sisään otettavien opiskelijoiden määrästä oman kapasiteettinsa ja/tai kansallisesti määriteltyjen kriteerien pohjalta. Näitä maita ovat Suomen lisäksi muut pohjoismaat (paitsi Islanti), Iso-Britannia, Irlanti, Espanja, Portugali ja monet Itä-Euroopan maat. Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Iso-Britanniassa sisäänotoissa otetaan lisäksi huomioon myös kansallisella tasolla annetut opiskelijamäärille asetetut rajoitukset. Vapaa sisäänpääsy yliopistoihin on mm. Saksassa, Belgiassa, Hollannissa, Ranskassa, Italiassa ja Itävallassa, joissa useimpiin koulutusohjelmiin otetaan opiskelijoiksi kaikki hakijat, jotka ovat suorittaneet lukioasteen opinnot. Esimerkiksi Italiassa tiedekunnat voi-

vat päättää, ovatko opiskelijavalinnat täysin avoimia vai rajoitetaanko sisäänpääsyä jollakin tavalla. Kolmantena mallina on esimerkiksi Kreikassa sovellettava malli, jossa hallitus päättää yliopistojen ja korkeakoulujen opiskelijapaikkojen määrästä ja opiskelijavalinnat tapahtuvat numerus clausus -periaatteella. (Key Data on Education in Europe, 2002.)

Kuitenkin Aholan (2004) mukaan ylioppilassumaan ja koulutukseen hakeutumiseen liittyvät ongelmat ovat vain *osittain* ratkaistavissa valintajärjestelmää kehittämällä, sillä esimerkiksi koulutuspaikkojen vaihtaminen kesken opintojen ja uusien hankinta on hyvin yleistä. Raportissa otetaan myös kantaa *avoimen yliopiston väylään* ja katsotaan, että sen tulisi olla erityisesti aikuisten opiskelijoiden väylä korkeakouluopintoihin. Nuoren ensimmäistä koulutuspaikkaansa hakevan kohdalla se nähdään maksulliseksi preppauskursiksi tai ohituskaistaksi yliopistoon. Selvityksessä kuitenkin katsotaan, ettei avoimen yliopiston opetus eikä myöskään väylä ole sinänsä yliopistojen opiskelijavalintakeinoja, vaan niitä koskevat kysymykset tulee ratkaista erillisinä.

Siitä, miten nopeasti vasta valmistuneet ylioppilaat saavat koulutuspaikan yliopistossa, on muodostunut keskeinen valintamekanismin toimivuuden indikaattori. Sekä vuonna 1996 (Jussila 1996) että vuosina 2003 (Ahola 2003) ja 2004 (Ahola 2004) tehdyt selvitykset ovat päätyneet suosittamaan opiskelijavalinnoissa uusien ylioppilaiden ja ensimmäistä koulutuspaikkaansa hakevien osuuden kasvattamista. Joillakin koulutusaloilla, kuten esimerkiksi liikuntatieteissä, psykologiassa, eläinlääketieteessä sekä kasvatustieteessä uusien ylioppilaiden näyttää olleen vaikeampi päästä sisään kuin vanhojen (Ahola 2003). Esille noussut ajatus mahdollisuudesta antaa uusille ylioppilaille lisäpisteistä on viime aikoina nousut keskustelun aiheeksi nimenomaan hakijoiden tasa-arvokysymyksen näkökulmasta.

Tässä yhteydessä on kuitenkin todettava, ettei tutkimusten mukaan nuorten uranäkemyks ole läheskään kaikissa tapauksissa vielä muotoutunut lukion aikana eikä aina vielä sen päätyttyäkään. Tästä kertoo mm. se, että 15 % yliopisto-opiskelupaikan saaneista vaihtaa koulutusalaan ja/tai paikkaa (Mielityinen & Moitus 2002), tai että 40 % alle 25-vuotiaista avoimen yliopiston opiskelijoista oli niitä, joiden uranäkemyks muodostui tutkintotavoitteiseksi vasta lukion jälkeisinä avoimen yliopiston opintojen aikana (Piesanen 1999).

Jyväskylän yliopiston 'malli'

Jyväskylän yliopistossa käytössä olevat valintatavat noudattavat melko tarkoin muissakin yliopistoissa käytettyjä opiskelijavalintatapoja³. Jyväskylän yliopistoon voivat hakea seuraaviin hakijaryhmiin kuuluvat henkilöt:

³ (Ks. tarkemmin: <http://www.jyu.fi/tdk/hallinto/op/hakuportaali/hakeminen/valintaperusteet.html>)

- 1) Henkilö, joka on suorittanut suomalaisen ylioppilastutkinnon tai jolla muutoin on opintoja varten riittävät tiedot.
- 2) *Kevään ylioppilaskirjoituksissa hyläytyt.* Lopullinen hyväksyminen jää tällöin riippumaan syksyn ylioppilaskirjoituksissa menestymisestä.
- 3) *Ammatillisen tutkinnon suorittaneet:* Henkilöt, jotka ovat suorittaneet ammattikorkeakulu tutkinnon, ammatillisen korkea-asteen, ammatillisen opistoasteen tai vähintään kolmivuotisen ammattitutkinnon.
- 4) *International Baccalaureate- (IB) tai vastaavan (Reifeprüfung, EB) tutkinnon suorittaneet.* Näitä hakijoita käsitellään opiskelijavalinnoissa kuten suomalaisia hakijoita.
- 5) *Ulkomailla kouluopintonsa suorittaneet.* EU- ja ETA-maissa peruskoulutuksen suorittaneet henkilöt, jotka on hyväksytty ko. maassa korkeakoulutasoiseen oppilaitokseen. Näiden maiden ulkopuolelta tulleilta vaaditaan vähintään Bachelor-tasoisia aikaisempia yliopisto-opintoja.
- 6) *Avoimen yliopiston opintoja suorittaneet.* Opiskelupaikkojen mahdollistamissa rajoissa tutkinnon suoritusoikeus voidaan myöntää avoimen yliopiston opiskelijalle, joka on suorittanut vähintään 60 opintoviikon verran opintoja ainakin kahdessa eri oppiaineessa.

Tiedekunnat voivat harkintansa perusteella käyttää muitakin valintaperusteita.

Perustutkintojen oppilasvalinnassa Jyväskylän yliopistossa noudatetaan yleisperiaatetta, että hakijat osallistuvat valintakokeisiin. *Valintaryhmiä ovat*

- todistusten ja valintakokeen perusteella valittavat,
- valintakokeen perusteella valittavat,
- todistusten perusteella valittavat ja
- avoimen yliopiston opintojen perusteella valittavat.

Edellä mainittuja valintaryhmiä käytetään eri tiedekunnissa ja eri oppiainevalinnoissa melko kirjavasti. Yleisimmin käytetään valintatapaa, jossa opiskelijat valitaan todistusten ja valintakokeen perusteella.

Jyväskylän yliopistoon tuli vuonna 2003 yhteensä 16808 hakemusta, hakeneita henkilöitä oli yhteensä 11117 ja valintakokeisiin osallistui 5026 henkilöä. *Opiskelupaikan vastaanotti 2059 henkilöä*, eli 18,5 % hakeneista. Vastaava luku esimerkiksi Helsingin yliopiston kohdalla oli 21 %, Tampereella 15,4 %, Turussa 19,7 %, Åbo Akademiassa 45 %, sen sijaan Teatterikorkeakoulun opiskelupaikan vastaanotti vain 5 % ja Kuvataideakatemiassa 6 % hakeneista. (Tilastokeskus 2004.)

Ilman valintakoetta Jyväskylän yliopistoon hyväksyttiin ja opiskelupaikan vastaanotti vuonna 2003 yhteensä 690 opiskelijaa, joista 45 % matemaattis-luonnontieteelliseen tiedekuntaan ja 15 % taloustieteiden tiedekuntaan.

Erillisvalintahakemuksia tuli 1344, joista naishakijoita oli 42 % ja valintakokeisiin osallistui 30 henkilöä. Hakijoista 420 (31,3 %) hyväksyttiin, opiskelupaikan vastaanotti 351 (83,6 % hyväksytyistä). Näistä oli naisia 204 (58,1 %). Näin ollen siis miehet hakivat erillisvalintojen kautta useammin kuin naiset, hyväksytyistä taas naisia oli hieman enemmän kuin miehiä. (Tilastokeskus 2004.)

Tässä tutkimuksessa on keskitytty tarkastelemaan ainoastaan niitä vaihtoehtoisia polkuja, joissa opiskelijavalinnat ovat tapahtuneet valittavan aiempien ammatillisten tai avoimen yliopiston opintojen perusteella, joko yhdistettynä pääsykokeeseen tai ilman sitä.

2.2 Ammatilliset opinnot opiskelijavalinnan taustalla

Yliopistojen varsinaiseksi opiskelijaksi pyrkivä voi hyödyntää aiempia ammatillisia opintojaan eri tavoin, riippuen yliopistosta sekä hakemastaan koulutusohjelmasta. Kuten yliopistoasetus määrittelee, ylioppilastutkintoa suorittamattoman hakijan peruskriteerinä sisäänpääsulle on se, että hän on suorittanut ammattikorkeakoulututkinnon, ammatillisen korkea-asteen, ammatillisen opistoasteen tai vähintään kolmivuotisen ammatillisen tutkinnon.

Joillekin koulutusaloille vaaditaan tietty, oman alan ammattitutkinto. Jyväskylän yliopistossa tällainen on esimerkiksi liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnassa oleva fysioterapian koulutusohjelma, johon pääsyn edellytyksenä on fysioterapeutin tutkinto. Samoin esimerkiksi musiikkiterapian koulutusohjelmaan valittavalla täytyy olla musiikkiterapeutin ammattikorkeakoulututkinto.

Tiedekunnat voivat ottaa opiskelijoita myös nk. maisteri- tai muuntokoulutukseen. Nämä koulutusohjelmat on tarkoitettu pääsääntöisesti työelämässä mukana oleville. Muuntokoulutusopiskelua tuetaan myös työssäkäyville paremmin soveltuvin opetusjärjestelyin: Opiskelu tapahtuu usein etäopetuksena ja lähiopetusjaksot on ajoitettu iltoihin ja viikonloppuihin. Koulutus saa useissa tapauksissa tukea sekä EU-rahoituksesta että opetusministeriöltä. Jyväskylän yliopistossa maisteri- ja muuntokoulutusta järjestävät kaikki tiedekunnat samoin kuin Chydenius-Instituutti. Osa koulutusohjelmista toteutetaan englanninkielisinä. Haku muuntokoulutukseen tapahtuu pääsääntöisesti täyttämällä hakemuslomake, eikä varsinaisia pääsykokeita tälle ryhmälle järjestetä.

Maisteri- tai muuntokoulutukseen hakijalta edellytetään alempi korkeakoulututkinto tai riittävä määrä koulutukseen soveltuvia tiedekunnan tarkemmin määrittämiä pohjaopintoja, esimerkiksi alan ammatillinen tutkinto. Lisäksi joillakin aloilla saatetaan vaatia myös tiettyjä avoimen yliopiston opintoja. Maisterintutkinto on siten mahdollista suorittaa päätoimisesti opiskellen 2–3 vuodessa aikaisemmista opinnoista riippuen. Mikäli alemman koulutuksen ja ylempään korkeakoulututkintoon johtavien opintojen sisällöllisten erojen

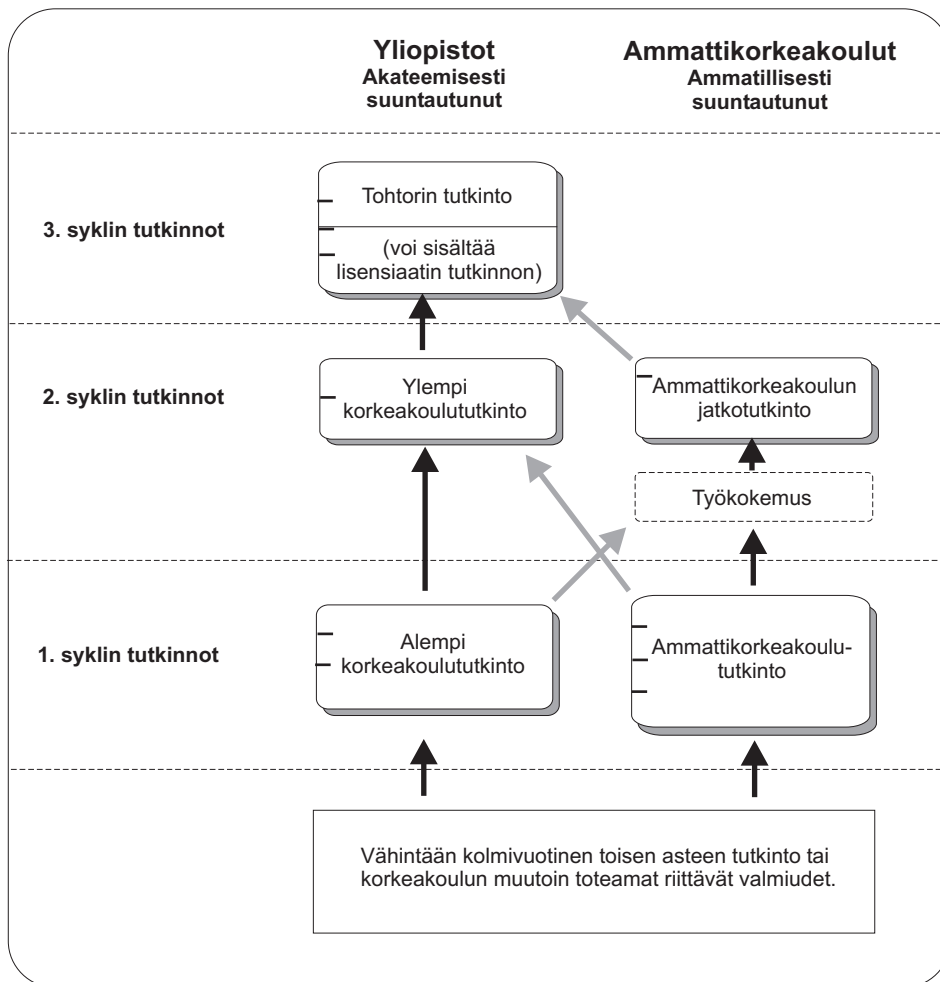
vuoksi on tarpeen, tiedekunta voi edellyttää opiskelijalta laajuudeltaan enintään 60 opintopisteen täydentävien opintojen suorittamista.

Erityismenettelyksi voidaan kutsua sisäänpääsyä ammatillisen aikuiskoulutuksen tutkimus-, kehittämis- ja valmennushankkeen, TUKEVA:n⁴ kautta. Euroopan sosiaalirahaston (ESR) tuella toimivan hankkeen tarkoituksena on kehittää ammatillista aikuiskoulutusta niin ammatillisissa oppilaitoksissa kuin yritysmaailmassakin jatkokouluttamalla noin 1500 ammatillisten aikuisoppilaitosten opettajaa, muuta työntekijää ja elinkeinoelämän edustajaa. TUKEVA:n tuella on voinut suorittaa sekä yliopistollisia perus- ja jatkotutkintoja että ammattikorkeakoulututkintoja. Pääkoulutusalat ovat kasvatustieteet, kauppatieteet ja tekniikka. Käsillä olevassa aineistossa on yksi maisteritutkintoa suorittava opiskelija, joka on päässyt sisään ammatillisen taustansa perusteella ja TUKEVA:n tuella.

Nykyisin yliopistoihin hakevista monilla on takanaan ammatillisia opintoja, ja usealla myös tutkinto, esimerkiksi ammattikorkeakoulu- tai yliopistotutkinto. Syksyllä 2000 alkaneeseen koulutukseen hakeneista 3,4 %:lla oli ammattikorkeakoulututkinto ja 5 %:lla yliopistotutkinto. Ammattikorkeakoulututkintoja oli eniten terveystieteiseen hakeneilla (14 %), muihin tieteenaloihin hakeneilla 1–5 prosentilla hakijoista. Aiemman korkeakoulututkinnon oli suorittanut farmasiaan hakeneista lähes viidennes (18 %) ja kasvatustieteisiin hakeneista 11 % sekä 1–7 % muihin tieteenaloihin hakeneilla. (Tilastokeskus 2002)

Korkeakoulutuksen kentän kokonaisuuden hahmottamiseksi Opetusministeriö asetti 5.5.2004 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia selvä ja ymmärrettävä kuvaus, tutkintojen viitekehys, suomalaisista korkeakoulututkinnoista (Opetusministeriö 2005). Suomen korkeakoulututkinnot jaetaan eurooppalaiseen tapaan ensimmäisen, toisen ja kolmannen syklin tutkintoihin, joiden pohjalta työryhmä kuvaa Suomen korkeakoululaitosta (Kuvio 1).

⁴ Ks. <http://www.aike.fi/tukeva/hanke.html>

Kuvio 1. Suomen korkeakoulututkinnot⁵
(Lähde: Opetusministeriö 2005)

*) Lääketieteellisellä ja hammaslääketieteellisellä alalla ylempään korkeakoulututkintoon johtava koulutus voidaan järjestää siten, että koulutukseen ei sisälly alempaa korkeakoulututkintoa.

⁵ Suomen korkeakoulututkinnot tutkintojen yleisimmän laajuuden perusteella esitettyinä. Ta-solta tai korkeakoulusektorilta toiselle siirryttäessä korkeakoulut voivat edellyttää täydentäviä opintoja, jos opiskelijan aiempi koulutus ei sisällöltään vastaa suoritettavan tutkinnon vaatimuksia.

Kuviosta (1) voidaan selkeästi nähdä, millaisin poluin tämän päivän Suomessa opiskelijat voivat hakeutua yliopisto-opiskelijoiksi. Vaihtoehtoisia ammatillisia polkuja on useita, joista tässä tutkimuksessa keskitytään tarkastelemaan ainoastaan väylää ammatillisten opintojen kautta yliopiston perusopiskelijaksi.

2.3 Avoimen yliopiston opinnot opiskelijavalinnan taustalla

Avoimen yliopisto-opetuksen 'perusfilosofia'

Avoimen yliopiston toiminta on korkea-asteen aikuiskoulutusta. Sen perimmäinen tarkoitus on ollut antaa aikuisväestölle mahdollisuus korkeakoulutasoisiin opintoihin, koulutus-taustasta riippumatta. Avoimen yliopiston historialliset juuret johtavat 1800-luvun lopulla virinneeseen kesälukukausitoimintaan ja siitä jalostuneisiin kesäyliopistoihin, joiden pohjalta Suomessa alkoi avoin korkeakouluopetus 1970-luvun alkupuolella (Piesanen 1997, Rinne ym. 2003). Keskeisenä esikuvana avoimen korkeakoulun syntyyn voidaan pitää Britannian Open University -laitosta, vaikkakin se – päinvastoin kuin oma avoin yliopistomme – toimii itsenäisenä tutkintoja myöntävänä yliopistona (Daniel 1995, 1997).

Keskusteltaessa suomalaisen korkeakoulupolitiikan historiallisesta kehityksestä ja sen uudistumisesta Lampinen (2003) toteaa avoimen yliopiston syntyneen selvästi yliopistolaitoksen sisällä edustaen yliopistolaajennusta, missä tarkoituksena on viedä yliopistosiivistystä ja tieteellistä tietoa yliopiston ulkopuolelle.

Avoimen yliopiston tausta-ajatuksena on kaiken aikaa ollut koulutuksellisen tasa-arvon lisääminen, missä se tietyiltä osin, mm. sisäänpääsyn avoimuuden ja pohjakoulutusvaatimusten puuttumisen osalta onkin onnistunut. Avoimuuden lisäys ei kuitenkaan sinänsä vielä tarkoita koulutuksellisen tasa-arvon lisääntymistä. Kritiikkinä tasa-arvonäkemykselle on mm. sen maksullisuus, mikä asettaa opiskelijaksi hakeutuvat eriarvoiseen asemaan suhteessa sekä keskenään että suhteessa perusopetuksen maksuttomuuteen yleensä. (Piesanen 1999, 2001.) Myös avoimen yliopiston arvioinnin tuloksen (Kess ym. 2002) sekä Rinteen työryhmän (2003) näkemyksen mukaan avoin yliopisto ei ole laajenemisestaan huolimatta yksiselitteisesti lisännyt tasa-arvoa. Nimenomaan maksullisuutensa vuoksi koulutukseen hakeutuvat ovat eriarvoisessa asemassa – opiskelemaan hakeutuvat jo suhteellisen hyvin koulutetut henkilöt.

Avoimesta yliopisto-opetuksesta ei sinänsä opetusministeriön päätöksen (83/1993) mukaan peritä maksua. Maksu peritään kuitenkin mm. monimuoto-opetuksen järjestelyis-

tä, opetusmateriaaleista ja opetuksen liitännäispalveluista omakustannusarvion mukaan. Samoin, jos opetus järjestetään muun kuin oman yliopiston tai korkeakoulun tutkintovaatimusten mukaan, maksu peritään opetuksen vastaavuuden hyväksymisestä sekä opintosuoritusten rekisteröinnistä ja vahvistamisesta. Ongelmallisinta erityisesti opiskelijan kannalta on se, että eri toimipisteiden – samastakin oppiaineesta ja opintokokonaisuudesta – perimät maksut vaihtelevat suuresti.

Selvityksessä aikuisopiskelun taloudellisten edellytysten parantamisesta (Arajärvi 2003) tuodaankin esille opintosetelien käyttöönottoaminen pysyvänä tukijärjestelmänä. Järjestelmä otettaisiin käyttöön myös koskemaan tietyissä tapauksissa myös avoimen yliopiston opintoja. Opintoseteli vastaa omavastuulla vähennettynä opintomaksua ja voitaisiin myöntää avoimen yliopiston maksuista silloin, kun maksut ylittävät ns. rekisteröintimaksun. Opintoseteli eräänä avoimen yliopiston maksullisuutta kompesoivana tekijänä koskisivat selvityksen mukaan mm. yli 50-vuotiaita, eläkeläisiä, maahanmuuttajia ja työttömiä. Niitä myönnettäisiin myös yrittäjille täydennys- ja lisäkoulutuksen järjestämiseen sekä muille lähinnä silloin, kun henkilö ei saa aikuiskoulutustukea. Mielenkiintoista on jatkossa nähdä, miten ja milloin selvitysmiehen ehdotus käytännössä toteutuu.

Avoim vai ei – tutkinnot puuttuvat

Koska Suomen avoin yliopisto ei myönnä opiskelijoilleen tutkintoja – kuten useiden muiden maiden avoimet yliopistot myöntävät – se ei kansainvälisesti tarkastellen käsitteen varsinaisessa mielessä vastaa avointa yliopistoa. Erityisesti korkeakoulutasoisen koulutuksen kysynnän lisääntymisen vuoksi mm. OECD:n kannanotoissa on esitetty tutkintojen antamismahdollisuutta myös avoimen yliopiston puolelle. (OECD 1994.)

Bolognan julistuksen myötä syntyneen kaksiportaisen tutkintorakenteen käyttöönoton valmistelun yhteydessä on alettu keskustella myös avoimen yliopiston mahdollisesti muuttuvasta roolista osana korkeakoululaitosta. Esimerkiksi avoimen yliopiston valtakunnallisen arvioinnin myötä (Kess ym. 2002) keskusteluissa on tullut esiin mahdollisuudet selvittää sitä, voisiko avoimessa yliopistossa suorittaa tulevaisuudessa kaikki kandidaatin tutkintoon vaadittavat opinnot, ja tehdä tutkielman ja kypsyysnäyte sekä saada tutkinto asianomaisessa tiedekunnassa. Avoimen yliopiston väylään liittyen arviointiraportissa esitetyissä suosituksissa (s. 106) todetaankin, että tavoitteeksi tullaan asettamaan se, että yliopiston perustutkinnon suoritusoikeus annetaan hakijalle aina, kun määritelty osa opinnoista on suoritettu.

Kaiken kaikkiaan kaksiportaisen tutkintorakenteen käyttöönotolla voi olla korkeakoulupoliittista merkitystä massoituvan yliopiston 'jäljellä olevan' kapasiteetin tehokkaan hyödyntämisen kannalta. Esimerkiksi aiemman avointa yliopistoa koskevan tutkimuksen

(Piesanen 1999) haastatteluissa tuli esiin se, että välitutkinnon suorittaminen saattaisi usein jo sinänsä tyydyttää avoimessa yliopistossa opiskelevien opiskelijoiden tutkinnon suorittamistarpeen., sillä he sen myötä voisivat hyödyntää tehokkaasti aiemmat avoimessa yliopistossa suoritetut opinnot. Jo tällä hetkellä on yliopistoja, joiden avoimessa yliopistossa voi suorittaa kaikki kandidaatin tutkintoon vaadittavat opinnot. Joissakin yliopistoissa on lisäksi jo mahdollisuus näiden opintojen myötä melko kitkattomasti siirtyä yliopiston varsinaiseksi opiskelijaksi itse kandidaatin tutkinnon saamiseksi, minkä jälkeen opiskelijalla on mahdollisuus jatkaa opintojaan maisteritasoon saakka – tai vieläkin pidemmälle.

Epäilemättä avoimen yliopiston roolin muuttuminen enemmän tutkintoon tähtääväksi – ja jopa kaavailujen mukaiseksi tutkintoja myöntäväksi – opinahjoksi vaikuttaisi monin tavoin korkeakoululaitoksemme toimintaan. Kyseessä olisi tiedehallintoon liittyvä organisoitumallia, jonka pohjalta tutkintojen myöntäminen avoimelle yliopistolle kanavoitaisiin. 'Avointa korkeakoulututkintoa' esitettiinkin kehitettäväksi jo vuosikymmen sitten Valtion tarkastusviraston toimesta (Yliopistojen ja korkeakoulujen... 1993).

Tällaista mallia, jossa siis sekä varsinainen yliopisto että avoin yliopisto toimisi tutkintojen myöntäjinä, on kritisoitu mm. siksi, että toteutuessaan sen on arvioitu tuhlaavan resursseja (ks. mm. Melin & Weckroth 1995). Mallia voidaan kuitenkin puolustaa aiemmin kuvattujen syiden perusteella: Resurssien säästö todennäköisesti tapahtuisi perusopetuksen toteuttamisen puolella. Kokonaistaloudellisuuden arviointi vaatii lisäselvityksiä ja aiheeseen kohdennettua tutkimusta.

Mikäli suomalainen avoin yliopisto tulevaisuudessa saa uudenlaisia tehtäviä, niiden myötä syntyy myös uudenlaisia korkeakoulupoliittisia tarkastelunäkökuja. Iso-Britannian avoimessa yliopistossa (The Open University) korkeakoulupoliittisen mielenkiinnon kohteet ovat jo osin toiset kuin meillä. Siellä pohditaan, ja myös pyritään tutkimaan mm. sitä, missä määrin avoimen yliopiston opiskelijat suorittavat tutkintoja tai miksi eivät suoriuta, tai miten opintojen eteneminen riippuu opiskelijarakenteen muutoksista (mm. heikomman koulumenestyksen omaavien lisääntymisestä), ympäristötekijöistä (mm. siirtymisestä avoimesta yliopistosta varsinaisen yliopiston opiskelijaksi) tai itse avoimen yliopiston järjestelmästä (sen antamista valmiuksista ja jatko-opintomahdollisuuksista). (Woodley 1995; Piesanen 1999.)

Opiskelijamäärät tasaantuneet

Avoin yliopisto on laajentunut voimakkaasti viime vuosikymmenen alusta lähtien. Tämä on näkynyt paitsi opiskelijamäärän kasvuna (kuviot 1), myös lisääntyneenä opetuksen tarjontana sekä suoritettuina opintoviikkoina. Avoimen yliopistojen laajentuminen oli monin tavoin merkittävä ja myös kritiikkiä herättänyt koulutuspoliittinen ilmiö, sillä laajene-

minen tapahtui samanaikaisesti kun määrärahoja perusopetuksesta supistettiin. Avoimen yliopiston toiminta on kuitenkin vuosien saatossa saanut oikeutuksensa ja vakiinnuttanut asemansa osana korkeakoulukenttää. Tähän on eräänä syynä ollut mm. onnistunut yhteistyö ainelaitosten ja avoimen yliopiston välillä perusopetuksen järjestämiseksi. Samoin avoimessa yliopisto-opetuksessa käyttöön otettujen ja hyväksi havaittujen opetusmenetelmien ja -järjestelyjen käyttöönotto myös varsinaisen yliopisto-opetuksen puolella hälventänyt mahdollisesti ilmenneitä ennakkoluuloja avoimen yliopiston toimintamallien suhteen. (Piesanen 2002b.)

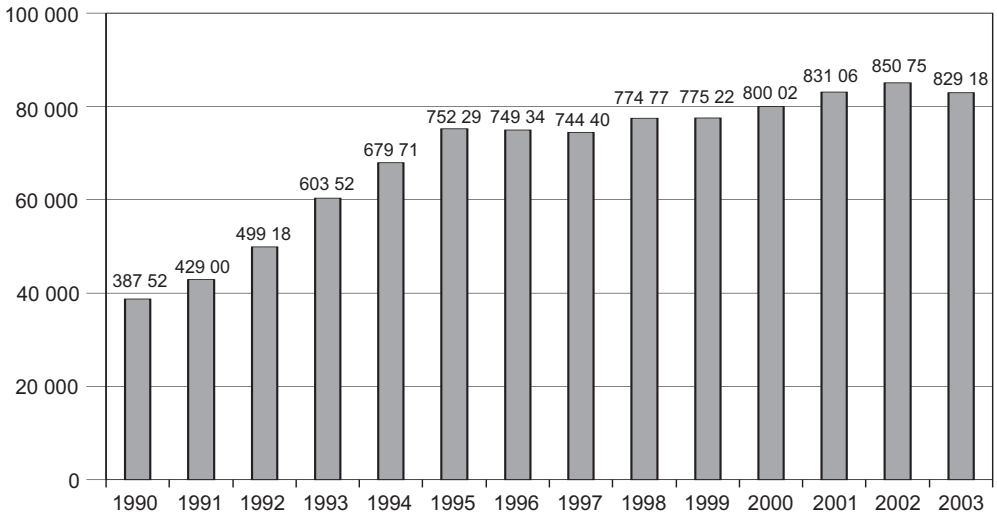
Kun vuonna 1990 avoimessa yliopistossa opiskeli vajaa 40000 opiskelijaa, heitä oli vuonna 2003 likimain 83 000. Opiskelijamäärä on siis kasvanut huomasti 1990-luvun alusta ja erityisesti vuoden 1993 jälkeen, jolloin myös alle 25-vuotiaat saivat oikeuden opiskella avoimessa yliopistossa. Avoimen yliopiston laajeneminen käsittämään myös alle 25-vuotiaat, pohjautui nk. Relanderin ohjelmaan. Sen avulla pyrittiin laajentamaan avoimen yliopiston toimintaa osana hallituksen työllisyyspoliittista toimenpideohjelmaa (Hallituksen lisäkoulutusohjelman ... 1995.) Hallitus päättikin lähes miljardin markan (984 Mmk) lisäämäärärahan lisäämisestä vuoden 1993 budjettiin. Nämä määrärahat sisällytettiin osaksi hallituksen työllisyys- ja teollisuuspoliittista ohjelmaa. Huomattavin osa määrärahoista kohdennettiin lääninhallituksille ammatillisen aikuiskoulutuksen järjestämiseksi. Avoimen korkeakoulutuksen laajentamiseen osoitettiin 35 Mmk ja määrällisesti tavoitteeksi asetettiin laskennallisen 3000 kokopäiväisen opiskelupaikan muodostaminen. Tässä yhteydessä poistettiin myös avoimen yliopiston pääsyn edellytyksenä ollut 25 vuoden ikäraja.

Relanderin ohjelman myötä avoin yliopisto-opetus laajeni paitsi kohderyhmänsä osalta myös uusiin yliopistoihin, ylempiin aineopintoihin, uusille opintoaloille (mm. kauppa- ja luonnontieteisiin sekä teknisiin tieteisiin) sekä monitieteisiin opintokokonaisuuksiin.

Opiskelijamäärä kasvoikin vuodesta 1992 vuoteen 1993 peräti 20 prosentilla ja vuosikymmenen kuluessa opiskelijamäärä kaksinkertaistui. Myöhemmin kasvu alkoi tasaantua ja viime vuosina opiskelijamäärät ovat pysytelleet melko tasaisina (Kuvio 2).

Näkyvimmin avoimen yliopiston toiminta on laajentunut Jyväskylän yliopistossa kun taas Helsingin ja Turun yliopistojen avoimen yliopiston opiskelijamäärät ovat jossain määrin supistuneet (Kess ym. 2002).

Avoin yliopisto on kehittynyt nykyiselleen asteittain, kesäyliopistotaustansa kautta kiinteäksi osaksi tämän päivän yliopistotoimintaa ja on vakiinnuttanut asemansa osana suomalaista korkeakoululaitosta. Päinvastoin kuin toiminnan alkuvaiheessa, tänä päivänä avointa yliopisto-opetusta järjestävät niin monialaiset kuin teknilliset yliopistot ja korkeakoulut, kauppakorkeakoulut sekä taideyliopistotkin. Avointa yliopisto-opetusta pyritään jatkossakin kehittämään koulutuksellista tasa-arvoa edistävänä avoimena, itsenäisenä opiskelijajärjestelmänä. Tavoitteena on tukea erilaisten väestöryhmien opiskelumahdollisuuksia.

Kuvio 2. Avoimen yliopiston (netto-⁶) opiskelijamäärän kehitys 1993–2003
(Lähde: KOTA-tietokanta 2004)

Avoimen yliopiston tasa-arvonäkökulman toteutumista varjostaa erityisesti opiskelun maksullisuus, mikä saattaa erityisesti työttömien henkilöiden kohdalla vaikeuttaa opintoihin hakeutumista. Tilastojen mukaan myös miehet ovat aliedustettuina. Tällä hetkellä heitä on kaikista avoimen yliopiston opiskelijoista vain alle neljännes. Kysymys kuuluukin: Miten avointa yliopisto-opetusta tulisi kehittää, jotta avoimen yliopiston opetus saataisiin 'houkuttelevammaksi' miehille ja sitä kautta saataisiin heitä enemmän avoimen yliopiston opiskelijoiksi? Lisäksi tasa-arvokysymyksenä voidaan tarkastella sitä, missä opiskelijat asuvat. Huolimatta siitä, että avoimen yliopiston toiminta yhteistyöoppilaitoksissa tapahtuvan opetuksen kautta kattaa koko maan, opiskelijat ovat varsin 'kaupunkilaisia'. Maaseudulla asuvia on alle 30 % avoimen yliopiston opiskelijakunnasta. Niin ikään tosiasia on, että avoimeen yliopistoon hakeutuvat useimmiten ne, joilla jo on suhteellisen hyvä koulutustaso. Suhteellisesti parhain koulutustaso on suurissa kaupungeissa ja kasvukeskuksissa. Tämä ilmiö näkyy tosin aikuiskoulutuksessa yleensäkin.

⁶ Kukin opiskelija on luvussa ainoastaan yhden kerran, vaikka hän olisi opiskellut samanaikaisesti useampia oppiaineita.

Avoimen yliopiston opintojen hyödyntäminen

Opiskellessaan avoimessa yliopistossa opiskelija voi hyödyntää opintoja monin tavoin. Hän voi käyttää opintoja yleissivistyksen kohentamiseksi, ammatillisten kvalifikaatioiden parantamiseksi tai pelkästään harrastuksena. Niin ikään korkeakoulututkintoa tavoittelevilla avoimen yliopiston opiskelijoilla on mahdollisuus hyödyntää avointa yliopistoa eri tavoin. Hakeutuessaan yliopisto-opiskelijoiksi hakijat voivat käyttää avoimen yliopiston opintoja pääsääntöisesti kolmella tavoin (Piesanen 2003):

1) *Opiskelu avoimessa yliopistossa ennen hakeutumistaan yliopisto-opiskelijaksi.* Tämä vaihtoehto koskee tyypillisesti nuoria, vastavalmistuneita ylioppilaita, jotka eivät ole päässeet haluamalleen koulutuslalle tai jotka ovat vielä epävarmoja hakeutumisestaan yliopisto-opiskelijoiksi. Avoimen yliopiston nuoria opiskelijoita koskeneessa tutkimuksessa (Piesanen 1996) havaittiin nuorten käyttävän avointa yliopistoa eräänlaisena testausareenana, jossa testataan paitsi oppiaineita, myös yliopisto-opiskelun luonnetta ja omia kykyjä. Samaisessa tutkimuksessa tarkasteltiin niin ikään avoimessa yliopistossa opiskelevien nuorten aikuisten uranäkemyksen muotoutumista, jolloin lähes 40 % nuorista alle 25-vuotiaista ilmoitti uranäkemyksen⁷) hahmottuneen tutkintotavoitteiseksi vasta avoimen yliopisto-opintojen kuluessa. Näin ollen avoimen yliopiston opinnot voivat olla tulevan yliopisto-opiskelijaksi hakeutumiseen liittyvän päätöksenteon taustalla.

2) *Avoimen yliopiston väylä.* Avoimen yliopiston väylä lienee 'tunnetuin' ja samalla kiistellyn tapa siitä, miten avoimen yliopiston opintoja voidaan yliopisto-opiskelijaksi hakeutumisessa hyödyntää. Väylän käyttöönotto herätti 1990-luvun alkupuolella vastustusta erityisesti yliopistojen varsinaisten opiskelijoiden keskuudessa, jolloin mm. ylioppilaskunnat kritisoivat väylän olemassaoloa ja sitä kautta sisään päässeiden opiskelijavalintojen legitimiisyyttä ja oikeudenmukaisuutta normaalein valintamenettelyin sisään päässeiden suhteen. Ilmaan heitettiin myös kysymykset opetuksen ja opiskelija-aineksen laadusta. Sittemmin mielipiteet ovat lieventyneet ja käsitykset avoimen yliopiston toiminnan laadusta selkiytyneet. Tähän ovat vaikuttaneet voimakkaammin erilaiset avoimen yliopiston ja yliopiston väliset yhteistyömuodot, uudet opetusmenetelmät sekä opetusjärjestelyt, jotka ovat auttaneet avoimen yliopisto-toiminnan vakiintumista keskeiseksi osaksi tämän päivän korkeakoululaitosta.

Avoimen yliopiston väylän olemassaolo ei ole vielä muodostunut selkeäksi, vakiintuneeksi käytännöksi, vaan toimintamallit vaihtelevat yliopistoittain ja tiedekunnittain. Pääsäännöksi muodostui alun perin Helsingin yliopiston käyttöön ottama 60 opintoviikon opintokokonaisuus, johon tuli sisältyä vähintään kaksi oppiainetta. Nykyisin tämä ja tästä

⁷ Uranäkemyks määriteltiin empiirisesti koulutustavoitteiksi, joiden muuttumista tarkasteltiin Mezirow'n (mm. 1990) perspektiivitransformaatio -käsitteen kautta.

johdettuja muunnelmia käytetään eri tavoin eri yliopistoissa avoimen yliopiston väylän kautta hyväksytyjen pääsykriteereinä. Lisäksi sisään pääsyn vaatimuksina voivat olla erillinen pääsykoe, haastattelut tai soveltuvuusarvioinnit.

Jyväskylän avoimessa yliopistossa opiskelee noin 18000 opiskelijaa. Jyväskylän yliopistoon avoimen yliopiston väylän kautta valittujen määrä on yli kaksinkertaistunut vuoden 2000 jälkeen. Esimerkiksi vuonna 2002 väylän kautta valittiin yhteensä 119 opiskelijaa, joista 44 % humanistiseen tiedekuntaan, 18 % informaatioteknologian tiedekuntaan, 17 % kasvatustieteiden tiedekuntaan, 11 % yhteiskuntatieteisiin ja loput liikunta- ja terveystieteisiin, matemaattis-luonnontieteelliseen tiedekuntaan sekä taloustieteisiin. (Hurri 2003.)

Avoimen yliopiston väylän perustamisen tarkoituksena oli alun perin turvata erityisesti aikuisille mahdollisuus päästä korkeakoulutukseen. Nykyisin väylälle on asetettu myös määrälliset tavoitteet, jotka ovat vuositasolla 1000 opiskelijaa. Myös parlamentaarisen aikuiskoulutustyöryhmän mietinnössä esitetään, että avointa yliopistoa tulisi laajentaa ja kehittää edelleen myös yliopistotutkintoon johtavana väylänä (Parlamentaarisen... 2002).

Niinikään avoimen yliopiston valtakunnallisen arvioinnin suosituksissa (Kess ym. 2002) puututaan avoimen yliopiston väylä-kysymykseen. Koska avoimen yliopiston tutkintoväylä ei ole todellinen mahdollisuus useimmilla koulutusaloilla, ja koska Bolognan prosessin mukaisessa tutkintorakenteen uudistuksessa edellytetään avoimen yliopiston ja muiden vastaavien opiskelijaryhmien huomioimista, arvioinnissa annetaan kolme suositusta:

- Tavoitteeksi asetetaan, että yliopiston *perustutkinnon suoritusoikeus* annetaan hakijalle aina, kun määritelty osa opinnoista on suoritettu. Avointa yliopistoa varten ei kuitenkaan ole tarkoitus perustaa omia tutkintoja, vaan tutkinnonanto-oikeus on tarkoitus säilyttää tiedekunnilla.
- Opiskelijalla tulee viimeistään aineopinnot aloittaessaan olla mahdollisuus tietää, mitkä opinnot suoritettuaan hän voi siirtyä avoimesta yliopistosta tutkinto-opiskelijaksi. *Yliopistojen tulee tiedottaa* oppiainekohtaisesti, mitkä opinnot suoritettuaan opiskelija voi siirtyä tutkinto-opiskelijaksi. Vaadittavat opinnot eivät saisi myöskään vaihdella vuosittain, vaan ne tulisi olla osa pysyvää opetustarjontaa.
- Yhdenmukaisuutta ei aseteta tavoitteeksi, mutta *järjestelmää tulisi pyrkiä selkiyttämään* siten, että se on eri osapuolten kannalta ymmärrettävä ja johdonmukainen ja että noudatettavat menettelyt takaavat hakijoiden oikeusturvan. Väylän sovellusala laajennetaan eri oppiaineisiin ja koulutusaloille, mikä edellyttää aineopintojen tarjonnan laajentamista.

Vuonna 2000 koko maassa avoimen yliopiston väylän kautta tutkinto-opiskelijoiksi siirtyi 600 opiskelijaa, mikä on 60 % asetetusta tavoitteesta. Prosentuaalisesti tarkastellen määrät ovat pieniä: Vuonna 2000 avoimen yliopiston kaikista opiskelijoista väylää pitkin tutkinto-opiskelijoiksi siirtyi vain 0,7 % ja kaikista tutkinto-opiskelijoista väylää käyttäneitä oli vain 0,4 %. Määrät vaihtelivat yliopistoittain siten, että mm. Joensuun yliopistossa tutkinto-oi-keuden avoimen yliopiston väylän kautta sai 1,45 % tutkinto-opiskelijoiden kokonaismää-
rystä, mutta Helsingin yliopistossa vain 0,24 % (Kess ym. 2002). Nykyisin avoimen yliopis-
ton väylän kautta sisään päässeiden opiskelijoiden määrästä on tullut yksi yliopistojen tu-
loksellisuuden indikaattori laskennallisen kokovuotisen opiskelijapaikkamäärän lisäksi.

Avoimen yliopiston väylän kehittäminen onkin ollut korkeakoulupoliittisesti tarkas-
teltuna erittäin merkittävä koulutuksellisen tasa-arvon kehittämisessä, sillä se suo ainakin
periaatteellisen sisäänpääsymahdollisuuden korkeakoulutukseen kaikille, jotka avoimen
yliopiston opintojen kautta ovat osoittaneet kykynsä ja taitonsa yliopisto-opiskeluun.

Pääosa nuoremista avoimen yliopiston opiskelijoista pääsee sisään normaalin valin-
tamenettelyn kautta (Piesanen 2001). Myös heillä on usein takanaan avoimen yliopiston
opintoja, jopa melko runsaastikin. Nämäkin opiskelijat voivat useimmissa tapauksissa hyö-
dyntää aiempia avoimen yliopiston opintojaan siirtyessään varsinaisiksi opiskelijoiksi kor-
vaavuuksina, mikä osaltaan voi lyhentää heidän opiskeluaikaansa.

3) Avoimen yliopiston opinnot opiskelijavalintaprosessin osana. Yliopistojen opiskelija-
valintoihin avoimen yliopiston opinnot otettiin osaksi ensiksi sellaisissa oppiaineissa, jon-
ka opiskelija-aineksen tuli täyttää tietyt kriteerit. Tällaisia oppiaineita ovat olleet mm. ma-
tematiikka, fysiikka ja tekniikan alan opinnot, joihin jotkut yliopistot ovat vaatineet ennal-
ta suoritettuja avoimen yliopiston opintoja. Näin on oletettu saatavan koulutusohjelmiin
motivoituneita, oppiaineesta kiinnostuneita ja niiden opintoihin kykeneviä opiskelijoita.
Avoimen yliopiston opinnot ovat joissakin tapauksissa olleet ainoana pääsykriteerinä tai
ne on vaadittu pääsykokeen lisäksi. (Piesanen 2003) Erilaisten erillishaku- ja muuntokou-
lutuskiintiöiden kautta yliopistoon päässeillä avoimessa yliopistossa suoritettujen opinnot saat-
tavat myös muodostaa osan sisäänpääsyyn vaadittavista opinnoista (Hurri 2003).

Aikuisopiskelijana yliopistossa

3.1 Aikuinen yliopisto-opiskelijana

Yliopistoissa ja korkeakouluissa opiskelevan aikuisopiskelijan määritelmää voidaan pitää jokseenkin epätarkkana, koska se vaihtelee usein näkökulmasta riippuen. Tästä syystä ja myös siksi, että eri maissa aikuisopiskelijan ikämääritelmä vaihtelee, kansainvälisten vertailevien korkeakoulujen aikuiskoulutusta koskevien tutkimusten toteuttaminen on usein hankalaa (Bourgeois ym. 1999). Määriteltäessä aikuinen vain ikänsä perusteella, voidaan periaatteessa kenen tahansa yliopistossa opiskelevan tulkita olevan aikuisopiskelijä. Sen sijaan tarkasteltaessa opiskelijaa esimerkiksi siitä lähtökohdasta, millä tavoin tai missä iässä hän on päässyt yliopisto-opiskelijaksi, tai millaisin tavoittein hän opiskelee yliopistossa, tai opiskeleeko hän osa-aikaisesti työn ohella vai kokopäiväisesti, voidaan opiskelijat luokitella selkeämmin 'aikuiskokijoiiksi' ja 'tavalliseksi opiskelijoiiksi'.

Kansainvälisesti tarkasteltunakin yliopistojen aikuiskoulutusta koskevan tutkimuksen vertailtavuus on osin vaikeaa eri maiden koulutusjärjestelmien eroavuuksien vuoksi. Useissa maissa aikuisopiskelu määritellään ikäkriteerien perusteella, mutta joissakin määrittely saattaa tapahtua esimerkiksi pohjakoulutustason perusteella, joissakin taas osa-aikaopiskelun näkökulmasta (Thomas & Quinn 2003). Eri mailla saattaa olla myös kulttuurisesti erilaiset tavat määrittää nuoruutta ja aikuisuutta (Moore 2003).

Suomessa aikuisten perustutkinto-opiskelu yliopistoissa ja korkeakouluissa katsotaan kuuluvan tavanomaiseen koulutusjärjestelmäkoulutukseen. Korkea-asteen aikuiskoulutukseksi sen sijaan luokitellaan lähinnä yliopistojen täydennyskoulutuskeskusten järjestämä täydennyskoulutus, avoimessa yliopistossa annettu opetus sekä korkea-asteen työvoimakou-

lutus. Kuitenkin on eri asia puhua aikuisista yliopisto-opiskelijoista – ovathan kaikki opiskelijat juridisesti aikuisia – kuin yliopistojen aikuisopiskelijoista. Viimeksi mainittu aikuisopiskelija-käsite määrittyy iän sijasta pikemminkin näiden opiskelijoiden elämäntilanteen sekä koulutus- ja työhistorian kautta. Kaiken kaikkiaan aikuisopiskelijoita ei voida nähdä yhtenäisenä tietyt ominaisuudet omaavina opiskelijoina vaan yksilöinä, joiden kulloinenkin elämäntilanne sekä kulttuuriset, poliittiset ja sosiaaliset ympäristöolosuhteet luovat kehyksen opiskelulle (Fenwick & Tennant 2004).

Yhä useampi opiskelija siirtyy yliopisto-opiskelijaksi entistä myöhemmin, eikä aikuinen perustutkintoa suorittava yliopisto-opiskelija ole enää 'kummajainen'. Myöhemmällä iällä yliopiston perustutkintoa suorittamaan hakeutuvista osa voi olla joko täysin uuden koulutusalan valinnea, aiemmin keskenjääneiden yliopisto-opintojen täydentäjiä, ammatin vaihtajia tai aiemman koulutuksen täydentäjiä. Myös se tosiasia, että eläkkeelle jäävät suuret ikäluokat ovat entistä terveempiä ja entistä paremman pohjakoulutuksen omaavia, lisää tulevaisuudessa myös heidän hakeutumistaan yliopistojen varsinaisiksi opiskelijoiksi.

Aikuisten tutkinto-opiskelijoiden urapolut ovat moninaiset. Mooren (2003) tutkimuksessa aikuisten yliopisto-opiskelijoiden kohdalla hahmottui kolme erilaista koulutusreittiä. Ensimmäinen koulutusreiteistä oli tämän päivän näkökulmasta tarkasteltuna hyvin lyhyt, käsittäen aiemman 6–7-vuotisen kansa- ja ½–1 vuoden mittaisen kansalaiskoulun oppimäärän. Toisen koulutusreitien muodosti ryhmä, joka oli käynyt nuoruudessaan oppikoulun, jatkamatta lukioon. Jotkut heistä olivat hankkineet ammatillisen koulutuksen, osa siirtynyt suoraan työelämään. Kolmas koulutusreitti muodostui pitkäkestoisemmasta yhtäjaksoisesta peruskoulutuksesta, jossa oppikoulun tai peruskoulun jälkeen oli siirrytty lukioon, minkä jälkeen oli jatkettu ammatillisessa koulutuksessa.

Aikuiskoulutusjärjestelmä on monelta osin rakennettu sen varaan, että aikuiset ovat itseohjautuvia ja että he ovat omaksuneet tietotekniikan oppimisen välineenä. Näitä aikuisia ovat pääosin jo hyvin koulutetut, joilla jo ennestään on hyvät oppimisvalmiudet. Riittävän ja tehokkaan ohjauksen tarve korostuukin erityisesti heidän kohdallaan, joilla ei vielä ole tarvittavia valmiuksia elinikäisen oppimisen edellyttämien avointen väylien hyödyntämiseksi. (Koro 1993, 1999; Onnismaa 1998; Piesanen 2002a.) Ammatillisten ja avoimen yliopiston opintojen kautta opiskelupaikan saaneista tämä koskee erityisesti vanhempia, vähäisemmän ja sisällöltään vanhentuneen koulutuksen omaavia ikäryhmiä.

Ikärakenteen muutos

Yliopisto-opiskelijoiden ikärakenne onkin muuttunut ja muuttuu edelleen. Aikuisten osuus on kasvanut erityisesti avoimessa yliopistossa ja täydennyskoulutuksessa (Halttunen 2001), mutta näkyy myös yliopiston perusopetuksen puolella. Yli puolet yliopistojen perustutkin-

to-opiskelijoista on yli 25-vuotiaita (Eriksson & Mikkonen 2003). Vaikka opiskelijavalinnoissa suositellaan painopisteen siirtämistä vastavalmistuneiden ylioppilaiden sisäänpääsyyn, koko ajan yliopisto-opetukseen siirtyy opiskelijoita myös vanhemmista ikäryhmistä: Vuonna 2001 joka kolmas yliopisto-opiskelija oli täyttänyt 30 vuotta (Tilastokeskus 2003), vuonna 2003 opiskelupaikkaa hakeneista 29 % oli vähintään 25-vuotiaita ja opiskelupaikan vastaanottaneista 25 % (Tilastokeskus 2004).

Hyvän kuvan yliopistojen ja korkeakoulujen ikärakenteen muutoksesta antaa Mooren (2002) tutkimus, jossa Tilastokeskuksen aineiston pohjalta kuvataan ikäjakauman muutosta: Kun vuonna 1967 yli 30-vuotiaita oli 5,1 %, heitä vuonna 1985 oli jo yli viidennes (21,5 %) ja vuonna 1996 lähes kolmannes (31,2 %). Näissä luvuissa ovat mukana sekä perus- että jatkotutkinnon suorittavat yli 30-vuotiaat opiskelijat.

Eurooppalaisittain tarkasteltuna korkeakoulutuksessa opiskelevien ikä vaihtelee suuresti eri maissa. Pohjoismaissa, Saksassa ja Itävallassa yliopisto-opiskelijat ovat merkittävästi vanhempia kuin muualla: yli 15 prosenttia opiskelijoista on yli 30-vuotiaita. Syyksi on arveltu mm. sitä, että näissä maissa lukiotasolta valmistutaan muita vanhempina sekä myös sitä, että korkeakoulupaikan saannista käydään kovaa kilpailua. (Key Data on Education in Europe 2002.)

Aikuisopiskelijoiden määrä yliopistoissa ja korkeakouluissa on siis edelleen kasvussa. Osin tämän vuoksi yliopistot ovatkin viime vuosina monipuolistaneet sekä opetusmenetelmiään että opetuksen järjestämisen malleja. Myös Euroopan komission suosituksissa kiinnitetään huomiota aikuisille suunnattuihin joustaviin opetusohjelmiin, avoimeen ja etäopiskeluun sekä itse ohjattaviin oppimishjelmiin. Suomessa näissä uusissa käyttöno-
tetuissa malleissa on usein hyödynnetty aiemmin jo avoimessa yliopistossa käytössä olleita ja erityisesti aikuisopiskeluun kehiteltyjä metodeja ja opetusjärjestelyn tapoja. Yliopistoissa on alettu aiempaa useammin käyttämään monimuoto-opetusta ja verkko-opetusta, samoin kuin järjestämään opetusta myös iltaisin ja viikonloppuisin. Kaikki nämä toimintamallit ottavat hyvin huomioon aikuisopiskelijan, joka opiskelee usein työn ohella. (Piesanen 2004; Euroopan yhteisöjen komissio 2000.)

Aikuiskoulutukseen osallistuminen on yleisesti tarkastellenkin lisääntynyt viime vuosikymmenten aikana voimakkaasti. Koulutuksella on taipumus kasaantua, eli mitä pidemmälle yksilö on kouluttautunut, sitä todennäköisemmin hän hakeutuu opintoihin myös myöhemmin. Useiden tutkimusten mukaan (ks. mm. Pitkänen 2003) aikuisopiskelu ennakoii myös eläkeiän opinnollisia harrastuksia. Aikuisopiskelijoiden keskuudessa ennuste-
taankin tulevaisuudessa olevan entistä enemmän entistä vanhempia opiskelijoita.

Se kokemustausta, joka jo ammatin omaavilla ja pitkään työelämässä olleilla on, tulisi entistä paremmin hyödyntää opetuksessa. Tämä edellyttää ennakkoluulotonta suhtautumista näihin vanhemman ikäryhmän opiskelijoihin niin opetushenkilöstön kuin nuorempien opiskelijoidenkin taholta. Mm. Boldtin (1998) tutkimuksessa yhtenä suositeltavana

toimintamallina yli 55-vuotaiden opiskelijoiden ja nuorempien välillä tuli esiin se, että nuorempia tulisi rohkaista työskentelemään yhdessä vanhempien opiskelijoiden kanssa, tiedostamaan heidän kykynsä sekä etsimään keinoja heidän tietotaitonsa hyödyntämiseksi. Tässä opetus ja ohjaushenkilöstöllä on avainrooli. Myös epävirallisen, nonformaalin oppimisen hyödyntämistä ei tulisi unohtaa, vaan tuoda se jo elinikäisen oppimisen näkökulmastakin mukaan erilaisiin formaaleihin oppimistilanteisiin (Pajarinen ym. 2004).

Aikuisten yhä lisääntyvää osuutta yliopisto-opiskelijoiden joukossa kuvaa termi korkeakoulutuksen aikuistuminen (*adultification of higher education*). Abrahamsson kuvasi jo 1980-luvulla (1986) käsitteen sisältöä tarkastellessaan ruotsalaista korkeakoululaitosta ja sen 'aikuistumista'. Tuolloin aikuisopiskelijoiksi luokiteltiin yli 25-vuotiaat, jotka tuolloin jo olivat Ruotsissa enemmistönä useimmissa yliopistollisissa koulutusohjelmissa. Käsitettä määritteli sekä ulkoiset että sisäiset tekijät. Ulkoisina tekijöinä olivat mm. työmarkkinat, talouselämä, koulutustausta, opintojen rahoitus, ohjaus ja sosiaalinen tuki, muu aikuiskoulutustarjonta sekä mm. lisääntyneet mahdollisuudet päästä lukio-opiskeluun. Sisäisinä korkeakoulutuksen aikuistumiseen vaikuttavina tekijöinä nähtiin mm. korkeakoululaitoksen kyky valikoida, valvoa ja tukea aikuisopiskelijaa itse opiskeluprosessissa.

Korkeakoululaitoksen aikuistumisessa kyse on siis itse asiassa organisatorisesta muutosprosessista, jossa tarkastellaan niitä muutoksia, joiden kautta yliopisto-opiskelu olisi aikuisopiskelijoiden näkökulmasta aiempaa joustavampaa ja monimuotoisempaa (Bourgeois ym. 1999). Prosessi haastaa paitsi opetuskäytänteet, myös opetussuunnitelman, opintojen ajoituksen, yliopistoihin sisään pääsyn järjestämisen paremmin aikuisten tarpeita vastaaviksi. Laajemmin tarkasteltuna se haastaa koko yliopistolaitoksen.

Aikuisten yliopisto-opiskelijoiden määrä kasvaa, mutta onko yliopisto valmis aikuisten tulla? Voidaankin kysyä, otetaanko korkeakoululaitoksen strategisissa linjauksissa vielä riittävästi huomioon mm. väestön ikärakenteen muutoksista johtuvaa aikuisten yliopisto-opiskelijoiden määrän lisääntymistä ja siitä aiheutuvia paineita mm. opetusjärjestelyjen ja opinto-ohjauksen suunnittelulle ja toteuttamiselle.

3.2 Ohjauksella tehokkuutta

Opinto-ohjauksen sisällöt, tarve ja merkitys eri ikäkausina ja eri elämäntilanteissa vaihtelevat. Niiden merkitys on kasvanut erityisesti yksilön urapolkujen erilaistumisen myötä, lineaarisen urakehitysmallin muuttua epälineaariseksi, tilanteessa, jossa koulutuksen, työelämän, vapaa-ajan ja perhe-elämän yhteensovittaminen ja eri elämäntilanteissa niiden välillä 'sukkuloinen' (esim. Siurala 1994) on entistä yleisempää.

Avoimet opiskelujärjestelmät luovat paineita erityisesti henkilökohtaisen opinto-ohjauksen järjestämiseksi. Samoin ne perusasteen jälkeen opintonsa päättävät ja vasta mahdollisesti myöhemmin opintojaan jatkavat ovat erityisen opinto-ohjauksen tarpeessa, sillä

heitä ei välttämättä mikään organisoitu ohjausjärjestelmä (oppilaitokset, työvoimatoimistot tmv.) tavoita. Myös OECD:n selvityksen (2000) mukaan sellaisissa maissa (esimerkkinä Suomi ja Iso-Britannia), jossa koulutusjärjestelmä rakentuu vaihtoehtoisista moduleista (*'modularised'*), eli opinto-ohjelmat koostuvat opintokokonaisuuksista, joita voi joissakin rajoissa yhdistellä suhteellisen vapaasti, ohjauksen painopiste on siirtynyt entistä enemmän yksilölliseen ohjaukseen ja urakehityksen tukemiseen. Sellaisissa koulutusjärjestelmissä, joissa opinto-ohjelmat ovat hyvin tiukkaan ennalta määritellyt, eikä valinnaisuutta juuri ole, opinto-ohjaus on helpompi toteuttaa ryhmäkohtaisesti.

Osa aikuisina opiskelevista tutkinto-opiskelijoista on niitä, joiden opinnot ovat pitkiä tyneet esimerkiksi työelämään siirtymisen johdosta. Työelämäjaksojen tai äitiyslomien jälkeinen siirtyminen takaisin yliopisto-opiskelijaksi saatetaan kokea vaikeaksi, mihin opinto-ohjauksella voidaan pyrkiä vaikuttamaan. Hyvänä esimerkkinä onnistuneesta ohjaushankkeesta on Chydenius-Instituutin valtakunnallisella aikuiskoulutuksen laatupalkinnolla palkittu *'Maisterihautomo'*, jonka toimintaperiaatteisiin kuuluu henkilökohtainen paneutuminen niiden opiskelijoiden ongelmiin, jotka ovat kokeneet opinnäytetyön loppuunsaattamisen ylitsepääsemättömän vaikeaksi. Tulokset ovat olleet erinomaiset.

Keskeisimmät aikuisopiskelijoiden ohjaukseen liittyvät suositukset yli koulutustasojen ovat Opetushallituksen arviointitutkimuksen (Pajarinen ym. 2004) mukaan seuraavat:

- Ammattitaitoisen ohjaushenkilöstön sekä ohjauksen taloudellisten resurssien varmistaminen
- Oppilaitoskohtaisten ohjausstrategioiden laatiminen
- Ohjauksen integroiminen opetussuunnitelmatasolle
- Ohjauksen prosessimainen toteuttaminen opintopolun eri vaiheissa
- Ohjausmuotojen monipuolistaminen
- Moniammatillisen verkostoitumisen kehittäminen

Ohjaus on sidoksissa oppilaitostyyppiin sekä koulutusalan toimintakulttuuriin. Tämä koskee myös aikuisopiskelua yliopistossa, asettaahan tutkintotavoitteinen opiskelu pintojen ohjaukselle erilaisia odotuksia kuin vapaatavoitteiset opinnot. Näin ollen em. suositusten painopisteet tutkintotavoitteisen ja ei-tutkintotavoitteisen opiskelun ohjauksessa ovat erilaiset.

Kaikki yliopistot järjestävät opiskelijoilleen opinto-ohjausta, mutta opinto-ohjauksen toteutustavat vaihtelevat. Yleensä yliopistot järjestävät opiskelijoilleen yleistä opintoneuvontaa opintoneuvontatoimistossa sekä opintososiaalisiin asioihin liittyvää ohjausta opintotukitoimistoissa. Tiedekunnissa ja ainelaitoksissa on usein opintosihtööri, joka vastaa mm. opiskelijoiden opinto-ohjauksen suunnittelusta, koordinoinnista ja kehittämisestä, opinto-oppaan toimittamisesta ja pienryhmäohjaajien kouluttamisesta. Ohjaukseen osallistuu myös muu laitoksen opetus- ja toimistohenkilöstö, joka antaa oppiainekohtaista

ohjausta. Uusille opiskelijoille järjestetään usein pienryhmäohjausta (nk. tutor-ryhmät), joiden tarkoituksena on perehdyttää opiskelijat yliopisto-opiskeluun ja yliopistoyhteisöön. Tutor on usein pidemmälle edennyt opiskelija. Myös yliopistojen ura- ja rekrytointipalvelu ohjaa valmistumassa olevia opiskelijoita. (Opetusministeriö 2004.) Jyväskylän yliopistossa järjestettävä opinto-ohjaus on toteutettu pääosin yleisen mallin mukaisesti. Kuitenkin eri tiedekunnat ja ainelaitokset ovat omaksuneet joiltakin osin hieman toisistaan poikkeavia käytänteitä.

Ohjauksen arviointia

Korkeakoulujen arviointineuvoston toimesta vuonna 2000 tehdyn opintojen ohjauksen arviointiin (Moitus ym. 2001) on koottu sellaisia opintojen ohjaukseen liittyviä tekijöitä, joihin painopiste tulisi tulevaisuudessa asettaa. Kansallisiksi suosituksiksi esitettiin:

- Opintojen ohjauksen lähtökohtana tulisi olla *opiskelijan vastuu omista opinnoistaan*. Toisaalta korkeakoululla on vastuu koulutuksen ja opintojen ohjauksen järjestämisestä niin, että opiskelija voi rakentaa itselleen elinikäisen oppimisen ja työelämän kannalta mielekäs tutkinto, ja suorittaa sen mielekkäässä ajassa.
- Ohjauspalvelut tulisi järjestää *porrastetusti* siten, että kullekin opiskelijalle määriteltäisiin minimimäärä opinto-ohjausta ja lisäksi tarpeen mukaan lisä-ohjausta.
- Ohjauksen tulee *kattaa kaikki opintojen vaiheet* (ennen opintojen alkua, alkuvaihe, keksivaihe, opinnäytetyön laadinta ja työelämään siirtyminen) ja osa-alueet (oppimisen ja opiskelun ohjaus, ammatilliseen suuntautumiseen liittyvä ohjaus ja persoonallisuuden kehittymiseen liittyvä ohjaus). Ohjaussisällöissä tulee kiinnittää huomiota erityisesti henkilökohtaisen opintosuunnitelman (HOPS) laadintaan ja seurantaan. Ohjausmenetelmistä erityisesti ryhmäohjauksen ja verkko-ohjauksen (intra- ja internet) käyttöä tulee tehostaa.
- Opettajan ja opiskelijan välisellä vuorovaikutuksella on opintojen ohjauksessa ja opiskelijan oppimisessa keskeinen rooli. Opiskelijalle tulisi turvata normaalien opetustilanteiden lisäksi mahdollisuus *myös henkilökohtaiseen ohjaukseen*.
- Opetus- ja ohjaushenkilöstön sekä opiskelijatutoreiden *koulutusta tulee kehittää ja resurssoida* riittävästi.

- Korkeakoulujen tulisi laatia kokonaisstrategiaansa perustuva *ohjauksen suunnitelma*, jossa on määritelty ohjauksen tavoitteet ja sisällöt. Ohjauspalveluiden koordinoimista, niistä tiedottamista ja niiden arviointia tulee lisätä.
- Korkeakoulujen tulisi tutkia opintojen ohjauksen *teoreettisia malleja* ja ohjauksen *palvelujärjestelmien kehittämistä*.
- Opetusministeriö voisi nostaa opintojen ohjauksen yhdeksi keskustelun kohteeksi korkeakoulujen kanssa käytävissä *tavoite- ja tulossopimusneuvotteluissa*.

Korkea-asteen opinto-ohjauksen arvioinnin (Moitus ym. 2001) pohjalta voidaan todeta, että opinto-ohjausta on yliopistoissa ja korkeakouluissa järjestetty määrällisesti paljon ja se on laadultaan hyvää tasoa. Yksilöllistä ohjausta on tarjolla mm. opintojen ja uran suunnitteluun, opinnäytetyön laadintaan, työharjoitteluun, kansainväliseen vaihtoon sekä tukipalvelujen käyttöön liittyvissä asioissa. Ohjausta antaa suurin osa henkilöstöstä, osa päätoimisesti, osa opetustyönsä ohella. Arviointi kuitenkin paljasti, ettei henkilökunnan työnjakoa oltu selvästi määritelty, minkä vuoksi opiskelijat eivät aina olleet tietoisia siitä, kenen puoleen missäkin asiassa tulisi kääntyä.

Opinto-ohjauksen arvioinnin tuloksena ohjauksen kehittämiskohteiksi hahmottuivat seuraavat asiat (Opetusministeriö 2004):

- 1) *Opintojen ohjauksen tulisi perustua opiskelijoiden tarpeisiin*. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää opiskelijan polun kriittisiin kohtiin, kuten alkuvaiheen perehdytykseen, tutkinnon rakentamiseen, työelämäkytkentöihin ja opinnäytetyön ohjaukseen.
- 2) *Opiskelijoita tulisi tukea tavoitteellisessa opiskelussa*. Korkeakoulujen tulisi ottaa käyttöön henkilökohtaiset opintosuunnitelmat, ja niiden laadintaan ja seurantaan tulisi tarjota ohjausta.
- 3) *Korkeakoulujen tulisi pyrkiä kohti kokonaisvaltaista opintojen ohjausjärjestelmää*. Korkeakoulujen tulisi määrittellä opintojen ohjauksen strateginen kokonaissuunnitelma, jossa määritellään ohjauksen tavoitteet, sisällöt ja menetelmät sekä henkilökunnan työnjako ja jatkokoulutus.
- 4) *Opintojen ohjauksen menetelmiä tulee käyttää monipuolisesti. Pienryhmäohjauksessa ja internet-pohjaisessa ohjauksessa on mahdollisuuksia, joita korkeakoulut eivät ole vielä täysin käyttäneet hyväkseen*.

- 5) *Opintojen ohjaus tulee sisällyttää yhdeksi keskusteluteemaksi opetusministeriön ja korkeakoulujen vuotuisiin tulos- ja tavoiteneuvotteluihin. Arviointiryhmä teki ehdotuksia myös opetusministeriölle. Pääehdotus oli, että opetusministeriö ottaisi opintojen ohjauksen yhdeksi teemaksi, joista se keskustelee korkeakoulujen tavoite- ja tuloneuvotteluissa.*

Opinto-ohjauksen tulee Opetusministeriön työryhmän (Opetusministeriö 2004) mielestä kuulua yhtenä osana korkeakoulujen laadunvarmistusjärjestelmiä. Arvioinnin pohjalta yliopistot ja korkeakoulut ovatkin alkaneet kehittää opinto-ohjaustaan. Kehittämistoiminnan tuloksena useisiin korkeakouluihin on laadittu strateginen ohjauksen kokonaissuunnitelma. Myös ohjaushenkilöstön koulutukseen sekä työnjakoon on kiinnitetty entistä enemmän huomiota. Useisiin yliopistoihin on myös perustettu uusia opinto-ohjaajan virkoja.

Myös Jyväskylän yliopistossa on pyritty kehittämään opinto-ohjausta. Esimerkiksi vuonna 2000 julkaistun raportin (Teräväinen 2000) tarkoituksena on ollut koota yhteen sekä opiskelijoiden että ohjaajien hyväksi kokemia käytäntöjä opintoneuvonnassa ja -ohjauksessa. Raportissa esitelläänkin useita käytännössä menestykselliseksi koettuja ohjaustapoja, jotka vaihtelevat vapaamuotoisista yhteishetkistä muodollisimpiin ohjaustilanteisiin ja verkon kautta toteutettaviin käytänteisiin. Tulosten mukaan useimmat opiskelijat ovat melko tyytyväisiä saamaansa opintoneuvontaan, ja osaavat hakea sitä sekä pohtia ja kokeilla itsenäisesti erilaisia opiskelupolkuja. Osa opiskelijoista kuitenkin kaipaa lisää tukea mm. valintojen tekemiseen, mihin tulisi myös pyrkiä kiinnittämään huomiota.

Tutkimuksen toteutus

4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävät

Käsillä olevan tutkimuksen tarkoituksena on toisaalta kuvata ammatillisen ja avoimen yliopiston opintojen kautta avautuvien yliopistojen sisäänpääsyväyliä käyttäneiden opiskelijoiden taustoja sekä toisaalta hahmotella kuvaa niistä ongelmista ja kriittisistä opiskeluvaiheista, joissa aikuisopiskelijan erityispiirteet ja ohjauksen tarve korostuvat. Ammatillisen ja avoimen yliopiston opintojen kautta avautuvien yliopistojen sisäänpääsyväylien kehittämiseksi on tärkeää tiedostaa ne esteet ja vaikeudet, joita noiden väylien kautta yliopistoon hakeutuvat opiskelussaan kohtaavat. Näiden avulla voidaan pyrkiä kehittämään opetussuunnitelmia, opetusta, opetuksen järjestämistä ja ohjausta siten, että ne omalla tahollaan tukisivat erilaisista lähtökohdista tulevia opiskelijoita.

Tässä tutkimuksessa tarkastelun painopistealueena on yksilötaso, itse opiskelijat. Opiskelijanäkökulman painoutuessa esimerkiksi korkeakoulu- ja työmarkkinapoliittiset näkökulmat jäävät tarkastelussa vähemmälle. Nämä näkökulmat ovat kuitenkin koulutuspoliittisen suunnittelun ja kehittämisen keskeisiä avaimia, ja otettava mukaan mahdollisesti toteutettavaan laajemmassa tutkimuksessa.

Tutkimustehtävät:

1. Millainen on vaihtoehtoisin poluin yliopistoon siirtyneiden opiskelijarakenne?
2. Millainen merkitys aiemmillä avoimen yliopiston ja ammatillisilla opinnoilla on ollut opiskelijoiden tulevaisuuteen?
3. Millaisia kokemuksia vaihtoehtoisin poluin yliopistoon siirtyneillä opiskelijoilla on sisäänpääsystä ja opiskelusta?

4.2 Tutkimuksen kohdejoukko

Tutkimuksen kohderyhmänä ovat ammatillisten ja avoimen yliopiston opintojen kautta yliopistoon siirtyneet opiskelijat ja heistä erityisesti ne opiskelijat, jotka eivät ole suorittaneet ylioppilastutkintoa. Tämä ryhmä on – sekä korkeakoulupoliittisesti että yksilön kannalta – monessakin mielessä mielenkiintoinen. Ei-ylioppilaiden sisäänpääsy korkeakoulutukseen on ollut aiemman koulutusjärjestelmämme aikana jopa mahdotonta. Tuolloinhan oppikouluun pyrkiminen ja sinne pääseminen heijastui voimakkaasti tuleviin opiskeluvaihtoehtoihin – myös korkeakouluopiskelijaksi hakeutumiseen. Koulutusjärjestelmämme avaruttua yksilöiden koulutusura ei ole enää missään vaiheessa suljettu. Avoin järjestelmä mahdollistaa korkeakouluopinnot niin lukio- kuin peruskoulupohjaltakin, mikä koskee myös vanhempia aiemman koulutusjärjestelmän kasvatteja. Korkeakoulupoliittisesti tarkasteltuna kyseessä on merkittävä koulutukselliseen tasa-arvoon liittyvä ratkaisu.

Kiinnostus yliopistoissa opiskelevien ei-ylioppilaiden taustoista ja näkemyksistä opiskelijaksi siirtymisestä ja itse opiskelusta oli siis alun perin tässä raportoitavan tutkimuksen taustalla. Koska opiskelijoita, jotka eivät olleet ylioppilaita, ei voitu yksiselitteisesti opiskelijarekisteristä poimia, päädyttiin poimimaan kaikki ne varsinaiset opiskelijat, jotka oli kirjattu yliopiston opintorekisteriin ammatillisen tai avoimen yliopiston taustan omaaviksi. Nämä opiskelijat sijoittuvat pääasiallisesti ryhmiin, jotka ovat päässeet opiskelijoiksi vaihtoehtoisin poluin – aiempien ammatillisten tai avoimen yliopiston opintojen kautta. Näin ollen tutkimuksen kohderyhmäksi muodostui avoimen yliopiston ja ammatillisten opintojen kautta yliopistoon sisään päässeet opiskelijat – joista osa on ei-ylioppilaita.

Tutkimusaineisto on koottu Jyväskylän yliopistossa keväällä 2004 kirjoilla olevista vaihtoehtoisia väyliä sisään pääsyssä käyttäneistä tutkinto-opiskelijoista. Kyseessä on siis harkinnanvarainen otos. Ajatuksena on ollut mahdollisesti myöhemmin laajentaa tutkimusta, jolloin pyrittäisiin saamaan mukaan perusjoukkoa edustava otos.

Kohdejoukon suuruus oli yhteensä 675 opiskelijaa, joista ammatillisen taustan omaavia 551 ja avoimen yliopiston opintojen kautta sisään päässeitä 124. Tutkimus toteutettiin

siten, että kyselyyn tulivat mukaan kaikki avoimen yliopiston kautta sisään päässeet (n = 124) sekä puolet⁸ ammatillisen koulutuksen kautta sisään päässeistä (n = 275), yhteensä 399 opiskelijaa. Tämä harkinnanvaraisen otannan voidaan katsoa edustavan hyvin kyseistä Jyväskylän yliopiston perusjoukkoa.

4.3 Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu

Tutkimus toteutettiin kyselytutkimuksena. Kyselyllä oli tarkoitus saada paitsi kuva opiskelijoiden taustoista, myös hahmotelma yliopisto-opiskelijaksi siirtymiseen ja siellä opiskeluun liittyvistä opiskelijoille merkityksellisistä asioista. Kyselyssä oli mukana runsaasti myös avoimia kysymyksiä. Avointen kysymysten käyttö oli perusteltua, koska tämän tutkimuksen tutkimusongelmiin liittyvää tutkimusta ei juuri ole ollut saatavilla eikä siten varsinaisesti myöskään valmiita mittareita. Avoimilla kysymyksillä saatua aineistoa tullaan myöhemmin käyttämään mahdollisen jatkotutkimuksen kyselylomakkeen mittareiden konstruoinnin pohjana. Mikäli tutkimusta myöhemmin jatketaan, aineistoja tullaan täydentämään myös haastatteluilla. Laajemmalla perusjoukkoa edustavalla otoksella mahdollisesti toteutettavalla tutkimuksella voidaan paneutua tiiviimmin myös valintoihin liittyviin korkeakoulu- ja työmarkkinapoliittisiin näkökulmiin.

Kyselylomake lähetettiin 399 ammatillisen tai avoimen yliopiston taustan omaavalle opiskelijalle toukokuussa 2004, minkä jälkeen vastauksia karhuttiin kahdesti. Kyselyyn vastasi yhteensä 228 opiskelijaa vastausprosentin ollessa 58,3 %. Vastanneiden joukossa oli 80 (35 %) avoimen yliopiston opiskelijaa (vastausprosentti 64,5 %) ja 148 (65 %) ammatillisen koulutuksen kautta sisään päässyttä opiskelijaa (vastausprosentti 53,4 %). Vastausprosenttia voidaan kokonaisuudessaan pitää suhteellisen hyvänä, sillä käyttäytymis- ja yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa harvoin saavutetaan yli 60 % vastausprosenttia. Tässä aineistossa avoimen yliopiston kautta tulleet opiskelijat vastasivat hieman aktiivisemmin kuin ammatillisen taustan omaavat opiskelijat. Jotkut ammatillisen taustan omaavista palauttivat lomakkeen tyhjänä, koska eivät katsoneet kuuluvansa joukkoon käytettyään loppujen lopuksi sisäänpääsyssä normaalia valintakoemenettelyä.

Aineistossa oli 15 % niitä, jotka olivat päässeet sisään normaalin valintamenettelyn kautta. Näitä opiskelijoita oli kummankin väylän kautta sisään päässeissä opiskelijoissa, mutta heidän taustansa oli kuitenkin selvästi ammatillinen tai heillä oli sisään päästessään takana huomattava määrä avoimen yliopiston opintoja. Muuntokoulutuksen kautta sisään päässeet luokiteltiin ammatillisen väylän kautta sisään päässeiksi. Vastanneista yksi opiske-

⁸ Amatillisten opintojen kautta sisään päässeistä poimittiin aakkostuksen pohjalta joka toinen opiskelija.

lija oli päässyt sisään yliopistoon siirto-opiskelijana, mutta hänenkin taustansa voitiin luokitella ammatilliseksi.

Aineiston analysointi. Johtuen aineiston keruun 'esitutkimuksenomaisesta luonteesta' pääosa osioista on luokitteluasteikollisia. Näitä koskevat tulokset ovat luonteeltaan aineistoa kuvailevia ja esitetty useimmiten suorina jakaumina. Aiempien opintojen merkitystä tulevaisuuden kannalta on mitattu Likert-asteikolla ja analysoitu faktorianalyysin avulla.

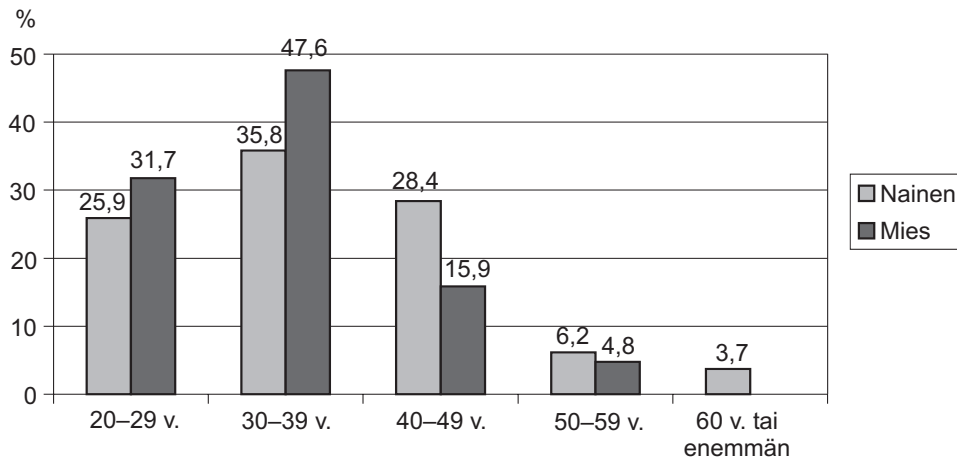
Tulosten luotettavuus. Tulokset pohjautuvat harkinnanvaraiseen otokseen Jyväskylän yliopistosta. Näin ollen tulokset eivät ole yleistettävissä perusjoukkoon, kaikkiin yliopistoissamme opiskeleviin ammatillisten tai avoimen yliopiston opintojen kautta sisään päässeisiin. Tulokset pohjautuvat kuitenkin 228 opiskelijaa kokeviin tietoihin ja antavat näin ollen hyvän kuvan tästä ryhmästä, sen taustoista sekä sisäänpääsyyn ja opiskeluun liittyvistä tekijöistä.

Tulosten raportointi on toteutettu siten, että kummankin, niin ammatillisten opintojen kautta kuin avoimen yliopiston opintojenkin kautta sisään päässeitä koskevat taustoihin liittyvät tulokset ovat tarkasteltavissa *omina kokonaisuuksinaan* (luvut 5.1 ja 5.2). Lisäksi tarkastellaan jonkin verran koko aineistosta poimittuja *ei-ylioppilaita* (luku 5.3) sekä *vertailaan ammatillisen taustan omaavien taustoja sekä joitakin sisällöllisiä tuloksia ammatillisten opintojen kautta sisään päässeisiin* (luku 5.4). Kutakin ryhmää tarkastellaan myös sen osalta, millainen merkitys aiemmilla ennen yliopiston varsinaiseksi opiskelijaksi pääsyä suoritetuilla opinnoilla on ollut näiden ryhmien tulevaisuuden kannalta.

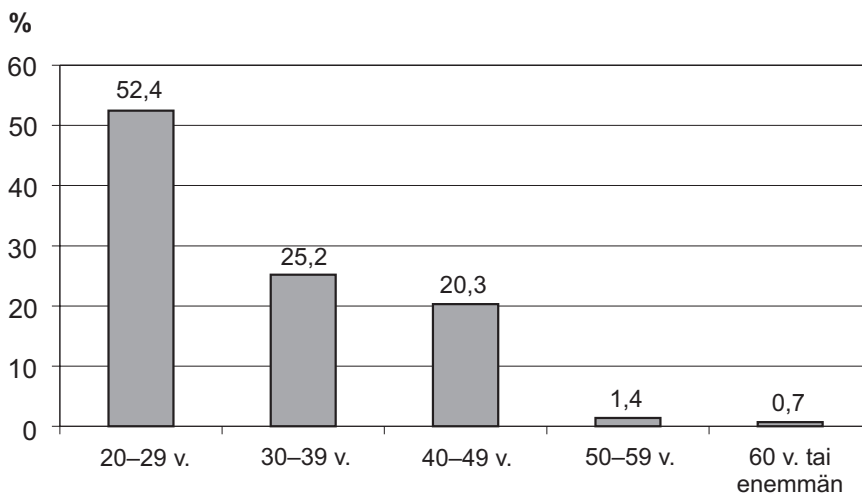
Koska *sisäänpääsyyn ja opiskeluun liittyvät tulokset* ovat eri ryhmien keskuudessa hyvin paljon toistensa kaltaisia, ne kuvataan samassa luvussa (luku 6). Tässä luvussa mainituissa avointen vastausten lainauksissa on lisämaininta siitä, mihin opiskelijaryhmään henkilö kuuluu (AMM tai AY).

Liitteessä 1 olevassa *kyselylomakkeessa* on esitetty *koko aineistoa koskevat tulokset* osioiden suorina jakaumina sekä joidenkin osioiden osalta keskiarvo- sekä hajontatietoina.

Vaihtoehtoisten väylien kautta yliopistoon päässeiden opiskelijoiden opiskelijarakenne

Kuvio 3. Ammatillisen väylän kautta yliopisto-opiskelijaksi siirtyneiden ikäjakauma sukupuolittain

Kuvio 4. Ammatillisen väylän kautta yliopisto-opiskelijaksi siirtyneiden sisäänpääsyikä

Pääosa ammatillisen väylän kautta opiskelemaan hakeutuvista oli keski-ikäisiä työelämässä mukana olevia henkilöitä. Suurin osa jatkoi työskentelyään opintojen ohessa. Aineistossa oli kolme vasta yli 50-vuotiaana opiskelijaksi päässyttä, jotka hekin olivat edelleen työelämässä ja halusivat kehittää edelleen ammatillista osaamistaan suorittamalla tutkinnon yliopistossa. Kaikkiaan aineistossa oli 28 yli 50-vuotiasta henkilöä.

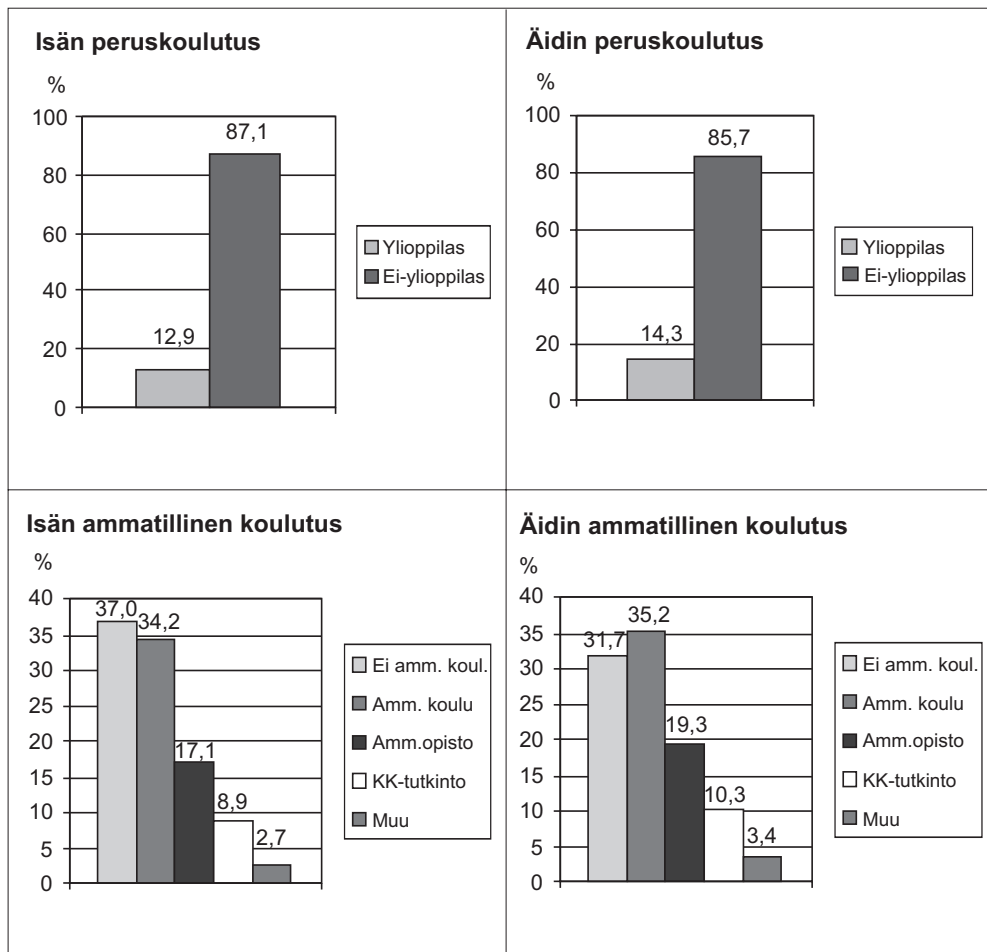
Perhetilanne

Naisia ja miehiä ammatillisen taustan omaavista opiskelijoissa oli lähes saman verran, miehiä hieman alle puolet (44,6 %). Suurin osa näistä opiskelijoista (76 %) eli parisuhhteessa, loput lähinnä yksin. Yli puolella opiskelijoista ei ollut lapsia lainkaan, kolmasosalla oli 1–2 lasta, loppuilla useampi.

Perhetilanteen merkitys heijastui niin opintoihin hakeutumiseen kuin niihin osallistumisessakin. Päätös hakeutumisesta yliopistoon oli usein pitkän harkinnan tulos, sillä pääosa ammatillisen väylän opiskelijoista työskenteli yliopisto-opintojen ohella kokopäiväisesti ja vieläpä usein toisella paikkakunnalla. Siirryttyään yliopisto-opiskelijoiksi erityisesti perheellisillä opiskelijoilla oli ajankäyttöön ja opiskelun järjestelyihin liittyviä ongelmia. Ongelmia lievensi se, että siirtyessään yliopisto-opiskelijoiksi opiskelijat aloittivat usein suoraan syventävistä opinnoista, jolloin esimerkiksi luento-opetusta oli suhteellisen vähän. Usein käynnit Jyväskylään ajoittuivat päiväaikoina järjestettyihin seminaareihin, tentteihin tai ohjaustilanteisiin, mikä perheellisten opiskelijoiden kohdalla saattoi hankaloittaa osallistumista.

Vanhempien koulutustausta

Vanhempien koulutustausta indikoi opiskelijoiden sosioekonomista taustaa. Peruskoulutuksen osalta ylioppilastutkinnon oli suorittanut 14,3 % äideistä ja 12,9 % isistä. Myös ammatillisen koulutuksen osalta äideillä oli useammin korkeampi koulutus. Ilman mitään ammatillista koulutusta oli 37 % isistä ja 32 % äideistä. Ammatillisen koulun oli suorittanut hieman yli kolmasosa sekä äideistä että isistä, mutta äideillä oli isiä useammin opistotason tutkinto. Korkeakoulututkinnon oli suorittanut hieman yli 10 % äideistä ja vajaa 9 % isistä. (Kuvio 5.)

Kuvio 5. Ammatillisen taustan omaavien opiskelijoiden vanhempien koulutustaustat

Opiskelijoiden aiempi koulutus

Yleissivistävän koulutuksen osalta ammatillisen väylän kautta yliopistoon päässeet poikkeavat selvästi normaalien valintamenettelyjen – sekä myöskin avoimen yliopiston väylän kautta sisään päässeistä: Opiskelijoista 'ainoastaan' hieman yli puolet oli käynyt lukion, lähes 48 % opiskelijoista ei siis ollut suorittanut ylioppilastutkintoa. Tapa, jolla he ovat täydentäneet perusasteen (perus- tai keskikoulu) opintojaan vaihteli. Suurin osa oli opiskellut yleissivistäviä lukion oppiaineita (kielet, matematiikka) ammatillisissa oppilaitoksissa. Pieni osa oli suorittanut lukion kurssuja myöhemmin päivälukiassa tai ilta-, aikuis- tai etäluki-

ossa tai kansanopistoissa. Monet ei-ylioppilaat mainitsivat useita oppilaitoksia, mm. ammatillisen oppilaitoksen ja kansanopiston, joissa katsoivat saaneensa lukiotason valmiudet.

Suurin osa opiskelijoista (yli 60 %) oli suorittanut opistotason tutkinnon ja yli 40 % ammattikorkeakoulututkinnon. Joillakin oli takanaan yliopisto-tason koulutus, useimmiten lastentarhanopettajan tai sosionomin tutkinto. Lisäksi useimmat olivat jo pitkään toimineet oman alansa työtehtävissä. Joillakin opiskelijoilla oli vain alempi toisen asteen ammatillinen koulutus, mutta sen lisäksi heillä oli usein takanaan myös pitkä työkokemus. Osa opiskelijoista oli valittu muuntokoulutukseen ja yksi ammatillisen aikuiskoulutuksen tutkimus-, kehittämis- ja valmennushankkeen (TUKEVA:n) kautta. (Taulukko 1.)

*Taulukko 1. Ammatillisten opintojen kautta sisään päässeiden ammatillinen koulutus *)*

	n	% kaikista (n = 148)
Yliopistollinen tutkinto		
• alempi tutkinto	9	6,1
• ylempi tutkinto	2	1,4
Opistoasteen tutkinto	91	61,5
AMK-tutkinto	65	43,9
Muu tutkinto (mm. kansanopisto tmv.)	33	22,3

*) Osalla useita ammatillisia tutkintoja.

Toisen asteen, pääsääntöisesti opistoasteen tutkinnon suorittaneita oli siis eniten. Heistä reilusti yli kolmannes (37 %) oli suorittanut sosiaali- tai terveysalan tutkinnon, neljänneksellä oli tutkinto tekniseltä alalta, lähes saman verran kaupan alalta. Muut vähemmän edustetut koulutusalat olivat luonnonvara-, kasvatusta- ja kulttuurialat.

Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista lähes puolet oli suorittanut teknisen alan ammattikorkeakoulututkinnon ja hieman alle kolmannes sosiaali- ja terveys- tai liikunta-alan tutkinnon. Edustettuina olivat myös liiketalousala (7,5 %), kasvatusta- ja luonnontieteelliset alat (kumpikin 4,5 %) sekä kulttuuri- ja luonnonvara-alat (kumpikin 3,0 %).

Muissa oppilaitoksissa, lähinnä kansanopistoissa suoritettavat tutkinnot painottuivat sosiaali- ja terveys-, kasvatusta- ja talousaloille, kussakin noin viidennes muissa oppilaitoksissa opiskelleista. Näissäkin oppilaitoksissa eniten oli suoritettu opisto-tason tutkintoja.

Useimmiten opintoala, joihin opiskelija yliopistossa hakeutui, oli jatkoa aiemmalle keskiasteen koulutuslalle. Esimerkiksi tekniikan tai ammattikorkeakoulun insinöörin tutkinnolla hakeuduttiin useimmiten matemaattis-luonnontieteelliseen tiedekuntaan tai in-

formaatioteknologian tiedekuntaan. Aineistossa oli useita fysioterapeutteja, jotka hakeutuivat liikunta- ja terveystieteiden tiedekuntaan opiskelemaan fysioterapiaa. Fysioterapeutin ammattitutkinto on heidän tapauksessaan ollut ehdoton pääsyvaatimus hakeuduttaessa opiskelemaan ko. oppiainetta pääaineena. Saman alan koulutukseen hakeutumisesta on myös esimerkkinä sosiaalikasvattajan tutkinnon suorittaneet tai lastentarhanopettajat, jotka siirtyivät useimmiten opiskelemaan kasvatustieteitä tai erityispedagogiikkaa. Aineistossa on myös esimerkkejä opiskelijoista, jotka olivat hakeutuneet aiemmasta ammatti-alasta poikkeavalle tieteenalalle. Erityisesti merkonomien tai tradenomien tutkinnon suorittaneista useat olivat 'vaihtaneet alaa', eli eivät opiskelleet yliopistossa kauppatieteitä vaan sijoittuivat hyvin laajalti eri oppiaineisiin.

Yli puolet ammatillisista opiskelijoista oli suorittanut myös avoimen yliopiston opintoja, osa huomattavan määränkin. Vähintään perusopinnot jostain aineesta (15 ov) oli suorittanut 35 % 'ammatillisista' vastaajista, aineopintotason verran (35 ov) 31 % ja viidennes jopa avoimen yliopiston väylän käyttämiseksi vaadittavat 60 opintoviikkoa. Näistä ammatillisen taustan omaavista opiskelijoista avoimen yliopiston väylää sisänpääsyssään käytti kuitenkin vain 7,4 % (11 opiskelijaa).

Erityisesti niiden kohdalla, jotka opiskelivat yliopistossa aiempaa ammatillista koulutusalaan, ja jotka olivat suorittaneet opintoja myös avoimessa yliopistossa, hahmottui selkeästi kuva opiskelijoista, jotka olivat saaneet yliopisto-opiskeluun liittyvät opiskelutaidot avoimesta yliopistosta ja oman ammattialan asiantuntemuksen ammatillisen koulutuksen ja työelämäkokemuksen kautta. Nämä opiskelijat kokivat saaneensa hyvin monipuoliset valmiudet yliopisto-opiskeluun.

Aiempien opintojen merkitys opiskelupaikan saantiin ja itse opiskeluun

Avointen vastausten kautta tuli esiin tekijöitä, joiden vuoksi aiemmillä ammatillisilla opinnoilla saattoi olla tärkeä merkitys opiskelupaikan saannin tai itse opiskelun kannalta. Kaikissa tapauksissa ammatilliset opinnot olivat edellytys ammatillisen väylän käyttämiselle. Lisäksi joihinkin oppiaineisiin hakeutumisen edellytyksenä oli tietty saman alan ammatillinen tutkinto. Erityisesti tässä viimeksi mainitussa tapauksessa ammatillisten opintojen merkitys on todella suuri – kuten moni mainitsi: Ilman tämän väylän olemassaoloa asianomainen ei olisi edes harkinnut yliopistollisia opintoja. Jotkut opiskelijat taas vaihtoivat alaa ja hakeutuivat yliopistossa aivan muulle kuin aiemmalle ammattialalle, mutta myös heille aiempi, vaikkakin eri koulutusalan tutkinto on ollut välttämätön hakeuduttaessa ammatillisen väylän kautta yliopistoon.

Jotkut opiskelijat katsoivat, ettei ammattikorkeakoulututkinnolla sinänsä ollut merkitystä opiskelupaikan saantiin, tutkinto vaikutti vain siihen, hakiko henkilö ylioppilaiden

vai ammattipohjaisten hakijoiden kiintiössä. Opintomenestys ammatillisessa oppilaitoksessa sen sijaan on näissäkin tapauksissa vaikuttanut alkupisteisiin, lisänä on useimmiten ollut heille suunnattu pääsykoe. Joissakin tapauksissa mukana oli myös soveltuvuustesti tai haastattelu.

Riippuen alasta, aiemmasta ammattikoulutuksesta on ollut joko todella paljon hyötyä opiskeltaessa yliopistossa, tai ne eivät ole juurikaan helpottaneet opintoja. Useat pitivät puutteena sitä, että opetus yliopistossa ei juurikaan ottanut huomioon aiempia ammatillisia opintoja siitäkään huolimatta, että kyse oli samasta koulutusalaista. Näin ollen opiskelijat joutuivat opiskelemaan perusasiat toistamiseen, mikä saattoi tuntua turhautavalta. Myös opiskelijoiden ammatillista taustaa ja työkokemusta toivottiin voitavan enemmän hyödyntää yliopisto-opetuksessa.

Aiempien opintojen arvioitu merkitys tulevaisuuden kannalta

Aiempien opintojen merkitystä tulevaisuuden kannalta mitattiin 40-osioisella Likert-asteikollisella mittarilla (kyselylomakkeessa kohta 26, liite 1 ja 4). Faktorianalyysin (liite 2) pohjalta saatiin yhdeksän selkeästi tulkittavaa summamuuttujaa, joiden reliabiliteetit olivat varsin hyvät (liitetaulukko 3). Summamuuttujat nimettiin sisällöllisen tulkinnan pohjalta seuraavasti:

1. Ammatillinen orientaatio
2. Henkinen orientaatio
3. Opiskeluorientaatio
4. Harrastusorientaatio
5. Työelämäorientaatio
6. Statusorientaatio
7. Tutkinto-orientaatio
8. Sosiaalisiin suhteisiin liittyvä orientaatio
9. Jatko-opinto-orientaatio.

Tarkasteltaessa t-testillä (liite 5) *nais- ja miesopiskelijoiden* näkemyksiä aiempien opintojen merkityksestä tulevaisuuteen havaittiin keskiarvojen olevan samaa luokkaa arvioitaessa opintojen merkitystä ammatillisesti sekä opiskelun ja tutkinnon saamisen kannalta kuin myös sosiaalisten suhteiden kehittymisen kannalta. Sen sijaan naiset ja miehet erosivat henkisen orientaation osalta samoin kuin opintojen merkitykseen tulevaisuuden harrastustoimintana, työelämän ja statuksen kannalta sekä jatko-opintojen kannalta: Naiset korostivat miehiä enemmän aiempien opintojen merkitystä henkisesti ($p < .05$) sekä harras-

tuksiin ($p < .05$) kun taas miehet arvioivat naisia enemmän opintojen merkityksen työelämän ($p < .05$), statuksen ($p < .05$) sekä jatko-opintojen kannalta ($p < .01$). Tuloksen mukaan siis miehet kokivat aiemmat ammatilliset opinnot naisia enemmän instrumentaalisina, keskeisenä tekijänä urakehityksen kannalta.

Eri ikäisten kohdalla (liite 6) voidaan myös havaita eroja aiempien opintojen merkityksestä tulevaisuuden kannalta. Vanhemmat, yli 40-vuotiaat opiskelijat, näkivät aiemmat opinnot nuorempia opiskelijoita merkityksellisempinä henkisesti ($p < .01$) sekä opiskelun ($p < .05$) ja harrastuksen ($p < .01$), mutta myös tutkinnon saamisen ($p < .05$) kannalta. Ne, joilla jo oli ammatti, painottivat muita enemmän opintojen merkitystä henkisesti ($p < .05$), muiden ulottuvuuksien osalta ei eroja ollut. Tuloksista voidaan päätellä, että vanhemmille yliopistoon päässeille opiskelijoille aiemmat opinnot ovat olleet usean ulottuvuuden osalta selvästi merkityksellisempiä kuin nuoremmille. Tämä johtunee pääasissa siitä tosiasiasta, että nuoremmilla on usein vanhempia paremman pohjakoulutustason vuoksi helpompi päästä yliopisto-opiskelijaksi myös normaalia valintamenettelyä käyttäen.

Opiskelijoiden perusasteen koulumenestys

Ammatillisen taustan omaavista yliopisto-opiskelijoista lähes puolella (48 %) *ei ollut ylioppilastutkintoa*. Vaihtoehtoisia polkuja, tässä tapauksessa ammatillista väylää yliopistoon käytetään selkeästi ponnahduslautana, koska aiemmat formaalit sisäänpääsyvaatimukset eivät täyty. Osuus on yllättävän suuri. Peruskoulupohjalta ammatillisten opintojen kautta yliopistoon päässeiden opiskelijoiden peruskoulun päästötodistuksen keskiarvot olivat kuitenkin melko hyvät: Kahdella kolmasosalla näistä opiskelijoista keskiarvo oli yli 8:n (ylimmät 9,3 ja 9,6, alimmat tosin vain 4,0 ja 6,9).

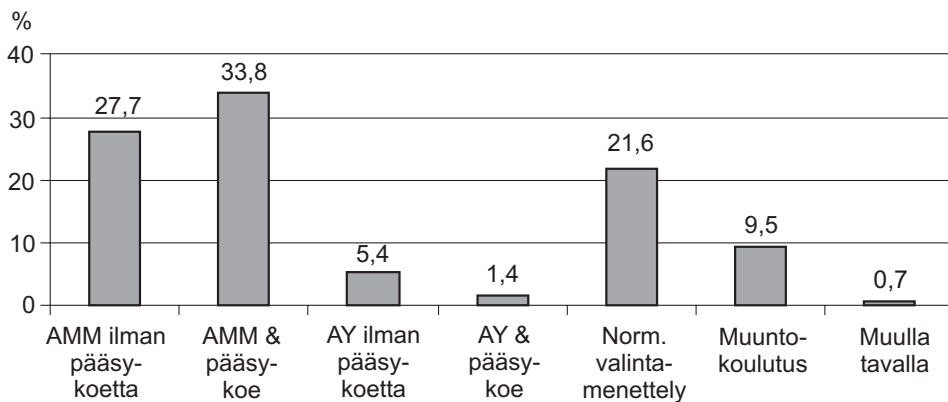
Lukion käyneillä keskimääräinen yleisarvosana oli magna cum laude (21 %), seuraavaksi eniten oli cumlaude-arvosanoja (11 %) sekä lubenter-arvosanoja (9,5 %), laudatureita oli vajaalla 5 %:lla, abrobatur vain yhdellä opiskelijalla (0,7 %). Lukion päästötodistuksen keskiarvot vaihtelivat 6,3:n ja 9,8:n välillä. Opiskelijoista suurin osa (43 %) oli ryhmässä 7,8–8,5 ja yli 8,6:n keskiarvoja oli 31 %:lla vastaajista.

Näin ollen siis sekä peruskoulu- että lukiopohjalta yliopisto-opiskelijoiksi päässeet ovat menestyneet pohjakoulutuksensa osalta keskimäärin varsin hyvin. Toisaalta joukossa oli toki myös niitä, joiden lukion päästötodistuksen keskiarvo oli niin alhainen, ettei sen avulla olisi todennäköisesti normaalin valintamenettelyn kautta voinut opiskelupaikkaa yliopistossa saada. Tämä näkökulma tulikin näiden opiskelijoiden avoimissa vastauksissa esille: Monet olivat todella onnellisia saatuaan ikään kuin 'toisen mahdollisuuden' osoittaa kykynsä opiskella ja menestyä jopa yliopistotasoisissa opinnoissa, joihin heillä ei todennäköisesti olisi ollut muutoin mahdollisuutta. Ammatillisessa koulutuksessa he ovat taas voi-

neet opiskella lukion yleissivistäviä aineita ja siten kompensoida puuttuvan lukion oppimäärän sekä lisäksi käyttää ammatillista taustaansa yliopistoon pääsemiseksi.

Sisäänpääsy yliopistoon

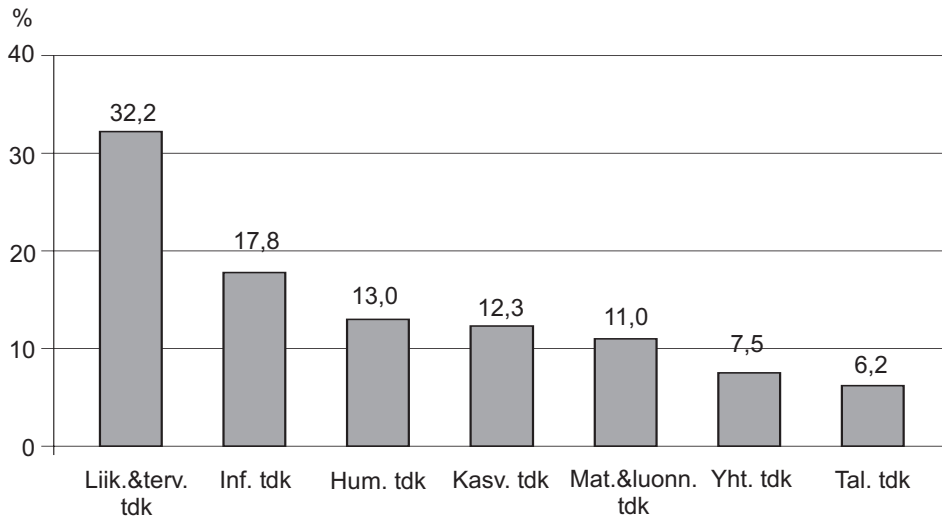
Ammattitaustansa kautta yliopistoon siirtyneet olivat päässeet yliopistoon varsin eri tavoin: Vajaa kolmannes oli päässyt yliopistoon suoraan ilman pääsykoetta. Tähän hakuprosessiin sisältyi useimmiten haastattelu, jossa pyrittiin selvittämään hakijan motivaatio ja potentiaaliset mahdollisuudet yliopisto-opiskeluun. Hieman yli kolmasosa oli suorittanut heille suunnatun pääsykokeen. Yli viidennes oli päässyt sisään normaalin valintamenettelyn kautta. Muita sisäänpääsytapoja oli avoimen yliopiston väylä joko pääsykokeella tai ilman sekä muuntokoulutuksen kautta sisään pääsy. (Kuvio 6)

Kuvio 6. Ammatillisten opintojen kautta sisään päässeiden sisäänpääsytapa

Opiskelu yliopistossa

Ammatillisen taustan omaavista opiskelijoista lähes kolmasosa opiskeli liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnassa, seuraavaksi suosituin oli informaatioteknologian tiedekunta. Muutoin opiskelijat jakautuivat melko tasaisesti muiden tiedekuntien välillä (kuvio 7). Suosituimmat pääaineet olivat liikuntabiologia ja terveystieteet sekä tietojenkäsittelytiede ja tietotekniikka. (Liite 7.)

Kuvio 7. Ammatillisten opintojen kautta sisään päässeet opiskelijat tiedekunnittain

Aiempien opintojen korvautuminen ja opintojen lyhentyminen

Pääosin (60 % opiskelijoista) aiemmat ammatilliset (ja osalla myös avoimen yliopiston) opinnot korvasivat yliopiston puolella oppiaineita vain osittain. Kolmannes opiskelijoista ilmoitti joidenkin oppiaineiden korvautuneen täysin. Viidennes opiskelijoista katsoi, etteivät aiemmat opinnot lyhentäisi lainkaan heidän yliopisto-opintojaan. Korvautuvuuden tasoon vaikutti pääasiassa se, missä määrin aiemmat ammatilliset opinnot olivat sisällöllisesti saman alan opintoja kuin opiskeltava koulutusala yliopistossa. Säännönmukaista korvautuminen ei kuitenkaan ollut vaan käytänteet vaihtelivat tiedekunnittain. Parhaassa tapauksessa ammattikorkeakoulututkinnolla saattoi korvata 35 opintoviikon laajuiset sivuaineopinnot, huonoimmassa tapauksessa aiempia opintoja ei siis huomioitu lainkaan.

Opintojen korvautuvuus heijastuu suoraan *opintojen arvioituun keston*. Tämä vaihteli siis tiedekunnittain ($\chi^2=35,9$; $df=18$; $p<.01$). Nopeimmin (1–3 v.) tutkinnon arvioivat saavansa kasvatustieteiden, matemaattis-luonnontieteellisen sekä liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnan opiskelijat. Pidempään (4–6 v.) opintojen arvioitiin kestävän informaatioteknologian ja yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa. Humanistisen ja taloustieteiden tiedekunnan opiskelijoiden opintojen arvioitu kesto jakautui tasaisemmin eri aikaväleille.

Vuositasolla tarkasteltuna neljännos opiskelijoista arvioi opintojen lyhentyvän noin kahdella vuodella, lähes saman verran noin yhdellä vuodella. Opiskelijoista 13 % arvioi opintojen lyhenevän vain muutamalla kuukaudella ja taas toisaalta saman verran opintojen lyhenevän yli kolmella vuodella.

Keskeisin syy siihen, etteivät ammatilliset opinnot ole korvanneet kovinkaan paljon yliopisto-opintoja on se, että opinnot eivät ole samalta tai edes läheiseltä alalta. Kuitenkin ammatillisen taustansa kautta sisään päässeet toivat esiin myös tapauksia, joissa saman koulutusalan ammattikorkeakoulutasoisesta oppiaineesta ei ollut juurikaan myönnetty korvaavuuksia, mikä opiskelijoiden mielestä oli epäoikeudenmukaista. Useat opiskelijat totesivat, että mm. merkonomien tutkinnosta ei voinut saada mitään hyvitystä, ei edes taloustieteellisessä tiedekunnassa. Useimmiten kuitenkin merkonomitaustaiset opiskelijat olivat hakeutuneet yliopistossa täysin alalle, jonka tiedealalyhteys aiempaan oli olematon.

Opinto-ohjaus

Opinto-ohjauksen tarve ja riittävyys osoittautuivat tärkeiksi tekijöiksi opintojen suunnittelun, käynnistämisen sekä tehokkuuden suhteen. Erityisesti siirryttäessä opiskelemaan yliopistoon opinto-ohjauksen tarve nähtiin tärkeänä: 65 % kysymykseen vastanneista ilmoitti tarvitseensa opinto-ohjausta ja 49 % arvioi, ettei sitä ollut riittävästi järjestetty. Ohjauksen tarve opintojen kuluessa oli myöskin suuri: 68 % kaipasi opinto-ohjausta opintojen aikana, mutta yli puolet katsoi, ettei sitä ollut riittävästi saatavilla.

Luvussa 6 kuvataan avoimista vastauksista saatuja tuloksia, joista tulee esiin hyvinkin monipuolinen kuva ohjauksen tarpeesta, sen riittävydestä sekä laadusta.

Tyytyväisyys pääaineeseen ja jatko-opintosuunnitelmat

Lähes kaikki (95 %) ammatillisen taustan omaavat yliopisto-opiskelijat olivat tyytyväisiä pääaineensa valintaan eikä naisten ja miesten eikä myöskään eri ikäisten opiskelijoiden välillä ollut eroja. Useimmilla pääaineen valinta oli ollut itsestään selvä, olihan kyseessä monen kohdalla oman tai rinnakkaisalan yliopistollisista jatko-opinnoista. Vaikka tyytyväisyys oli näinkin selvää, reilu viidennes oli kuitenkin harkinnut pääaineen vaihtamista, mutta vain 8 % opiskelijoista uskoo sen tekevän.

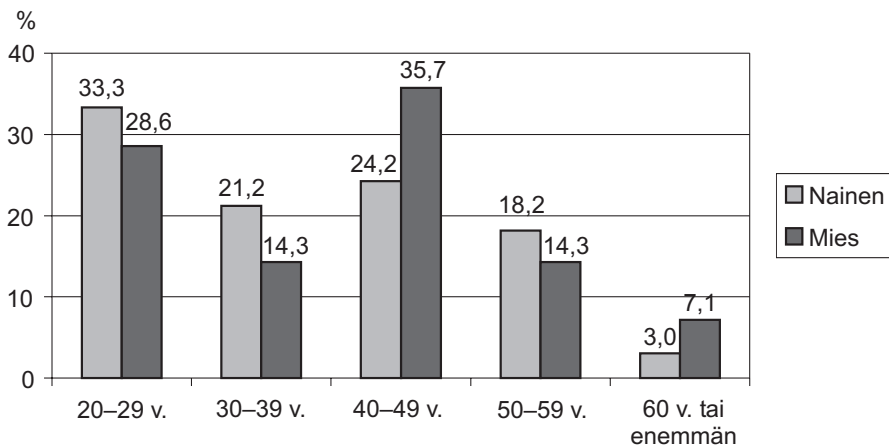
Ammatillisen taustan omaavista opiskelijoista lähes puolet (48,3 %) oli harkinnut jo yliopistollisia jatko-opintoja. Naisopiskelijat olivat yhtä orientoituneita jatko-opintoihin kuin miehetkin, myöskään eri ikäisten opiskelijoiden välillä ei havaittu eroja, vaan jatko-opintoja harkitsevia oli niin nuoremmissa kuin vanhemmissakin ikäluokissa. Kaiken kaikkiaan jatko-opintoihin orientaatio on tämän ryhmän kohdalla varsin suurta ja heijastelee voimakasta opiskelijoiden opiskelumotivaatiota.

5.2 Avoimen yliopiston opintojen kautta yliopisto-opiskelijoiksi siirtyneet

Avoimen yliopiston kautta Jyväskylän yliopistoon siirtyneitä päätoimisia opiskelijoita oli 35 % vastanneista (n = 80). Hakeutuessaan Jyväskylän yliopistoon näillä opiskelijoilla on ollut takanaan eri määrä avoimen yliopiston opintoja ja he ovat päässeet yliopistoon sisään paitsi varsinaisen avoimen yliopiston väylän kautta, myös muilla tavoilla (ks. myöhemmin).

Ikärakenne ja yliopistoon pääsyikä

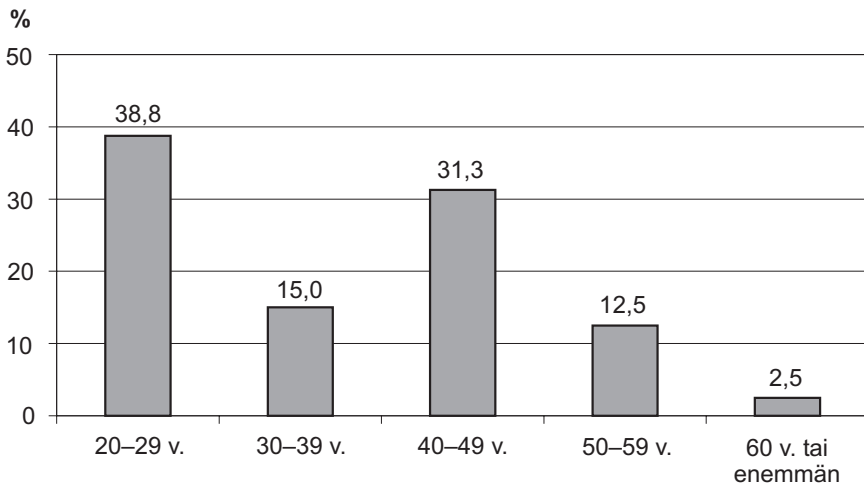
Aineistossa oli naisia 82 % ja miehiä 18 %. Eniten, kolmasosa, avoimen yliopiston opintojen kautta sisään päässeistä oli nuoria, alle 30-vuotiaita. Seuraavaksi eniten opiskelijoita tuli ikäryhmästä 40–49-vuotiaat (26 %), 30–39-vuotiaita oli 20 %, mutta 50-vuotiaita tai vanhempiakin peräti yli viidennes. Vanhimmat opiskelijat (3) olivat yli 60-vuotiaita. Naisia oli enemmän alle 30-vuotuisissa ja miehiä eniten ikäluokassa 40–49-vuotiaat. Parisuhteessa eli 68 % opiskelijoista, yksin vajaan neljännes. Suurimmalla osalla (42 %) ei ollut lapsia lainkaan, neljänneksellä oli kaksi lasta.

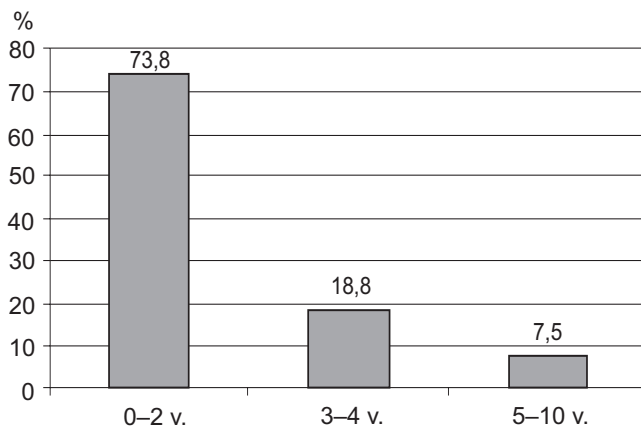
Kuvio 8. Avoimen yliopiston kautta yliopistoon siirtyneiden ikäjakauma sukupuolittain

Yliopistoon päästessään avoimen yliopiston opintojen kautta sisään päässeet ovat suhteellisen nuoria, useimmiten alle 30-vuotiaita. (Kuvio 9).

Avoimen yliopiston opintojen kautta sisään päässeet opiskelijat olivat tutkimusajankoh-
tana (kevät 2004) opiskelleet keskimäärin 2,3 vuotta. Suurin osa oli vasta opintojen alussa
(opiskelleet 0–2 vuotta), vajaa viidennes oli opiskellut 3–4 vuotta ja loput jo useamman vuo-
den (Kuvio 10).

Kuvio 9. Avoimen yliopiston opintojen kautta yliopisto-opiskelijaksi siirtyneiden sisäänpääsyikä

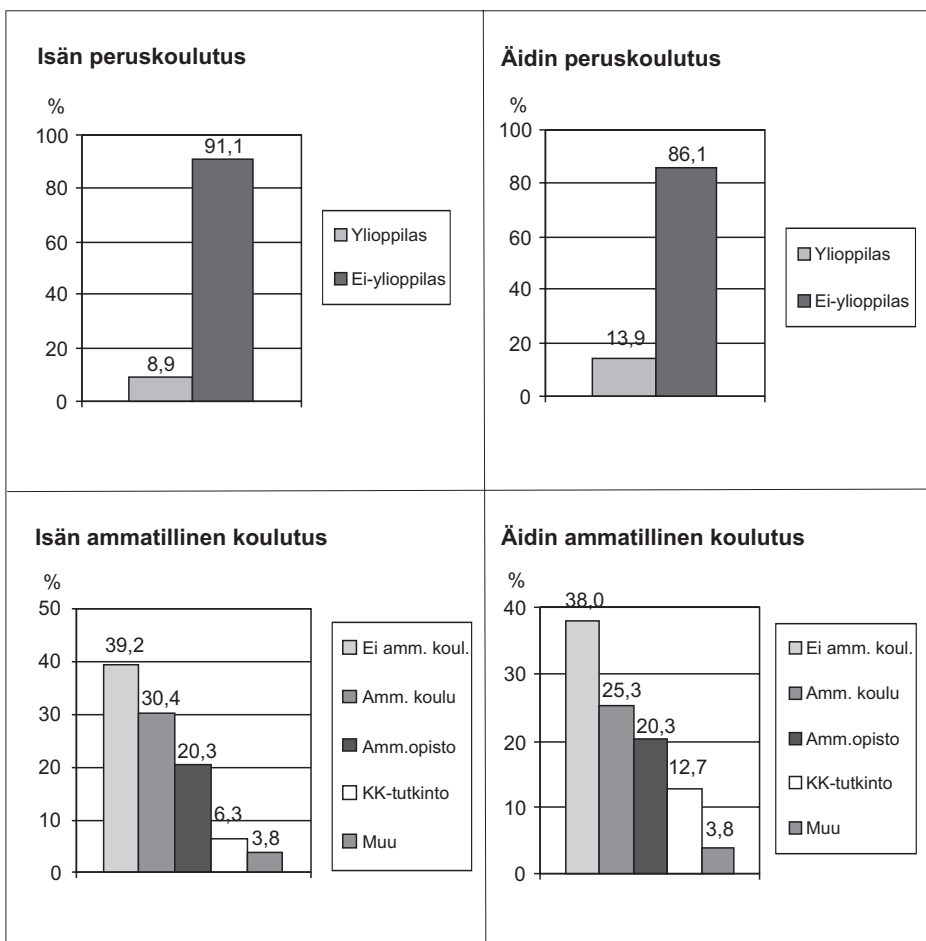

Kuvio 10. Avoimen yliopistojen opintojen kautta sisään päässeiden opintojen kesto tutkimusajankohtana keväällä 2004

Vanhempien koulutustausta

Opiskelijoiden sosio-ekonomista taustaa heijastelevan vanhempien koulutustason tarkastelu osoitti, että äitien ja isien koulutustaustat eivät kovin paljon poikenneet toisistaan. Lähekkään tasoerot näkyvät siinä, että äideillä on useammin korkeakoulututkinto kun taas isillä yleisemmin ammatillisen koulutason tutkinto.

Avoimen yliopiston kautta opiskelijoiksi siirtyneiden äideistä 14 % oli ylioppilaita, isistä 9 %. Ammatillisen koulutuksen osalta vanhemmat eivät paljoa poikenneet toisistaan, sekä äideistä että isistä vajaalla 40 %:lla ei ollut lainkaan ammatillista koulutusta, opistotason koulutusta oli kummallakin ryhmällä saman verran (20 %). Sen sijaan äideillä oli isää useammin korkeakoulututkinto (13 %), kun taas isillä oli useammin (30 %) koulutason ammatillinen tutkinto. (Kuvio 11.)

Kuvio 11. Avoimen yliopiston opintojen kautta sisään päässeiden opiskelijoiden vanhempien koulutustaustat

Aiempi koulutus

Yleissivistävän koulutuksen osalta avoimen yliopiston opintojen kautta yliopistoon tulleet poikkesivat ammatillisten opintojen kautta yliopistoon päässeistä: Ylioppilaita oli peräti 83 %. Loput 17 %, jotka eivät olleet ylioppilaita, olivat täydentäneet perusasteen (perus- tai keskikoulu) opintojaan eri tavoin. Suurin osa (67 %) oli opiskellut yleissivistäviä lukion oppiaineita (kielet, matematiikka) ammatillisissa oppilaitoksissa, kolmasosa muissa oppilaitoksissa, lähinnä kansanopistoissa ja 27 % lähinnä iltalukiassa, muutama myös päivä- ja aikuislukiossa. Monet ei-ylioppilaat mainitsivat useampia oppilaitoksia, mm. ammatillisen oppilaitoksen ja kansanopiston, joissa katsoivat saaneensa lukiotason valmiudet.

Opiskelijoista 40 % oli suorittanut opistotason tutkinnon ja yli 13 % ammattikorkeakoulututkinnon. Joillakin (11 %) oli takanaan yliopisto-tason tutkinto, näistä kolmasosalla ylempi ja 67 %:lla alempi korkeakoulututkinto, mm. sosionomin tai lastentarhanopettajan tutkinto. (Taulukko 2.)

Taulukko 2. Avoimen yliopiston opintojen kautta sisään päässeiden ammatillinen koulutus)*

	n	% kaikista (n = 80)
Yliopistollinen tutkinto		
• alempi tutkinto	3	3,8
• ylempi tutkinto	2	2,5
Opistoasteen tutkinto	33	41,3
AMK-tutkinto	12	15,0
Muu tutkinto (mm. kansanopisto tmv.)	14	17,5

*) Osalla useita ammatillisia tutkintoja.

Sekä opisto- että ammattikorkeakoulutason tutkinnon suorittaneilla oli eniten kaupallisen alan ammattitutkintoja ja seuraavaksi eniten sosiaali- ja terveysalan tutkintoja. Opistotasolla oli myös useita kasvatus- ja tekniikan alan tutkintoja kun taas ammattikorkeakoulututkinnoista kasvatusalan tutkintoja oli enemmän kuin tekniikan alan tutkintoja. Molemmissa oli edustettuina myös luonnonvara-alan tutkinnot ja opistotasolla lisäksi kulttuuri-ala. Muissa oppilaitoksissa, lähinnä kansanopistoissa suoritetuista tutkinnoista yli kolmasosa oli sosiaali- ja terveysalan tutkintoja, muut lähinnä kaupallisen alan ja kasvatusalan tutkintoja.

Kaikilla yli 30-vuotiailla avoimen yliopiston kautta sisään päässeillä opiskelijoilla oli ammatti ja suurin osa ilmoitti olevansa työelämässä. Nuorista, alle 30-vuotiaista, ammatti oli vajaalla kolmanneksella. Tulosten mukaan siis suuri osa avoimen opintojen kautta yli-

opistoon sisään päässeistä opiskelijoista oli työelämässä toimivia ammatin omaavia opiskelijoita, jotka halusivat täydentää aiempia opintojaan korkeakoulututkinnoksi tai halusivat muuttaa aiempaa ammattialaansa.

Aiempien opintojen arvioitu merkitys tulevaisuuden kannalta

Aiempien opintojen merkitystä tulevaisuuden kannalta mitattiin 40-osioisella Likert-asteikollisella mittarilla (kyselylomakkeessa kohta 26, liitteet 1 ja 4). Mittari laadittiin muokkaamalla aiemmassa avoimen yliopiston opintojen merkitystä tarkastelleessa tutkimuksessa (Piesanen 1999a) käytetyn mittarin pohjalta. Faktorianalyysin pohjalta saatiin yhdeksän selkeästi tulkittavaa summamuuttujaa, joiden reliabiliteetit olivat varsin hyvät (liite 3). Summamuuttujat nimettiin sisällöllisen tulkinnan pohjalta seuraavasti:

1. Ammatillinen orientaatio
2. Henkinen orientaatio
3. Opiskeluorientaatio
4. Harrastusorientaatio
5. Työelämäorientaatio
6. Statusorientaatio
7. Tutkinto-orientaatio
8. Sosiaalisiin suhteisiin liittyvä orientaatio
9. Jatko-opinto-orientaatio.

Tarkasteltaessa nais- ja miesopiskelijoiden näkemyksiä aiempien opintojen merkityksestä tulevaisuuteen ei havaittu tilastollisesti merkitseviä eroja eri ulottuvuuksien suhteen. Keskiarvoja tarkasteltaessa suurimmat keskiarvoerot näkyivät merkityksessä sosiaalisiin suhteisiin ja jatko-opintoihin, joissa miesten keskiarvot olivat suurempia, naisilla taas merkitys ammatillisesti oli suurempi kuin miehillä.

Merkitseviä eroja havaittiin sen sijaan eri ikäisillä (alle ja yli 40-vuotiailla) aiempien opintojen merkityksessä henkisesti ($p < .05$) sekä harrastuksiin ($p < .01$). Keskiarvojen mukaan vanhemmat painottivat näitä tekijöitä nuoria enemmän. Nuoremmilla opiskelijoilla painottuivat sen sijaan vanhempia enemmän aiempien opintojen merkitys työelämän sekä sosiaalisten suhteiden kannalta, erot eivät kuitenkaan olleet merkitseviä. Tulos näyttäisi ilmentävän sitä, etteivät vanhemmat avoimen yliopisto-opintojen kautta sisään päässet opiskelijat näe aiempia opintojaan ensisijaisesti urakehityksen kannalta, vaan merkityksellisinä enemmän muiden ulottuvuuksien näkökulmasta.

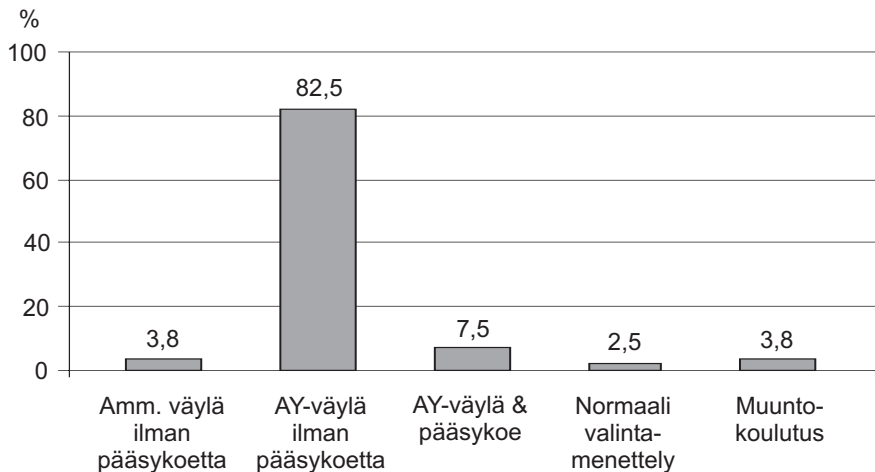
Opiskelijoiden perusasteen koulumenestys

Avoimen yliopiston kautta peruskoulupohjalta yliopistoon päässeiden opiskelijoiden peruskoulun päästötodistuksen keskiarvot olivat melko hyvät: 68 %:lla keskiarvo oli yli 8, ylin 9,4, alin 6,6. Avoimen yliopiston taustan omaavista yliopisto-opiskelijoista 83,3 %:lla oli ylioppilastutkinto. Lukion käyneillä yleisarvosana oli useimmin magna cum laude (28,8 %) sekä cumlaude (28,8 %). Seuraavaksi eniten oli lubenter-arvosanoja (11 %) sekä eximina- ja laudaturarvosanoja yhteensä 7,5 %. Lukion päästötodistuksen keskiarvot vaihtelivat 6,5:n ja 9,4:n välillä. Opiskelijoista suurin osa (41 %) oli ryhmässä 7,8–8,5 ja yli 8,6:n keskiarvoja oli 21 %:lla vastaajista.

Opiskelijoiden koulumenestys on ollut varsin hyvä. Joukossa on toki myös niitä, joiden lukion päästötodistuksen keskiarvo on ollut niin alhainen, ettei sen avulla olisi opiskelumahdollisuutta voinut yliopistossa saada. Tämä näkökulma tulikin näiden opiskelijoiden avoimissa vastauksissa esille: Monet arvostivat suuresti avoimen yliopiston opintojen kautta avautunutta sisäänpääsymahdollisuutta. Avoimen yliopisto-opintojen kautta sisään päässeillä on ollut usein takanaan myös ammatillisia opintoja, joiden yhteydessä he ovat voineet opiskella myös yleissivistäviä aineita ja siten kompensoida joko puuttuvan ylioppilastutkinnon tai alhaisen lukion koulumenestyksen.

Sisäänpääsy yliopistoon ja aiemmat avoimen yliopiston opinnot

Avoimen yliopiston taustan omaavista 84 % oli päässyt yliopistoon avoimen yliopiston väylän kautta ilman pääsykoetta, avoimen yliopiston väylä yhdistettynä pääsykokeeseen oli 8 %:lla (kuvio 12). Näiden sisäänpääsytapojen lisäksi 2 opiskelijaa oli käyttänyt ammatillista väylää ilman pääsykoetta, jolloin sekä ammatillinen tutkinto että avoimessa yliopistossa suoritettavat opinnot kummatkin on otettu huomioon valittaessa opiskelijat yliopistoon. Lisäksi avoimen yliopiston taustan omaavista opiskelijoista yksi oli päässyt sisään normaalin valintamenettelyn avulla ja yksi muuntokoulutuksen kautta.

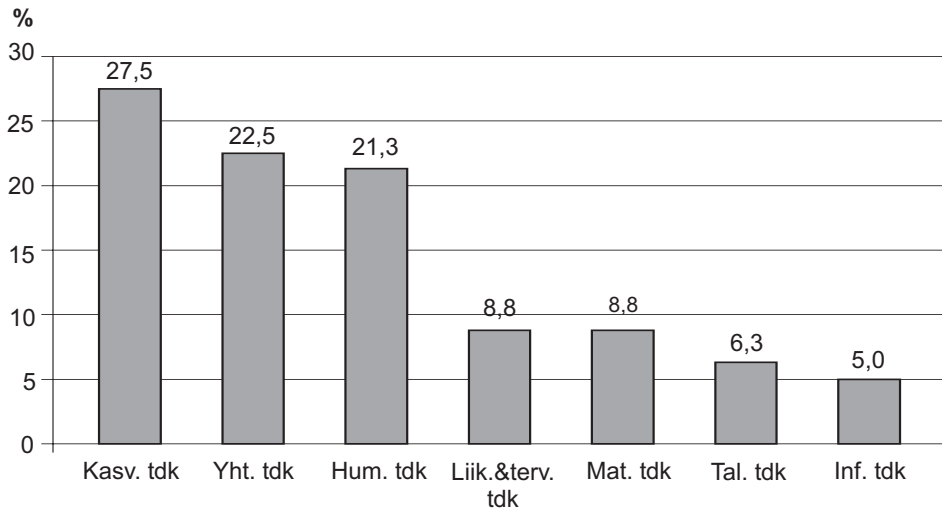
Kuvio 12. Avoimen yliopiston opintojen kautta sisään päässeiden sisäänpääsytapa

Yli puolet (51 %) opiskelijoista oli hakenut jo aiemmin Jyväskylän yliopistoon. Lisäksi viisi prosenttia oli hakenut myös muualle, eniten Tampereen, Helsingin, Joensuun ja Turun yliopistoihin.

Ennen yliopisto-opiskelijoiksi siirtymistään opiskelijat olivat suorittaneet avoimen yliopiston opintoja varsin paljon. Viidennes oli suorittanut 36–60 opintoviikkoa, lähes puolet (47 %) oli suorittanut 61–90 opintoviikkoa sekä viidennes 91–120 opintoviikkoa. Aineistossa mukana olleista ammatillisen taustan omaavista opiskelijoista avoimen yliopiston väylää sisäänpääsyssään käytti 7,4 % (11 opiskelijaa).

Opiskelu yliopistossa

Suurin osa avoimen yliopiston opintojen kautta yliopistoon siirtyneistä opiskeli kasvatustai yhteiskuntatieteiden tiedekunnissa sekä humanistisessa tiedekunnassa, tosin avoimen yliopiston kautta sisään päässeitä oli myös kaikissa muissa tiedekunnissa (kuvio 13). Suosituimmat pääaineet olivat kasvatustiede, jota opiskeli 15 % opiskelijoista, sekä erityispedagogiikka (12,5 %). Muut oppiaineet olivat tasaisemmin edustettuina. (Liite 8.) Opiskelijoista 68 % arvioi saavansa opinnot loppuun 1–3 vuodessa. Eri tiedekuntaopiskelijoiden välillä ei ollut eroja opintojen arvioidun keston suhteen.

Kuvio 13. Avoimen yliopiston opintojen kautta siirtyneet opiskelijat tiedekunnat

Aiempien opintojen korvautuminen ja lyhentyminen

Pääosa opiskelijoista (79 %) ilmoitti osan aiemmista opinnoista korvanneen täysin jonkin opintokokonaisuuden tai jopa useamman oppiaineen. Viidesosa opiskelijoista katsoi aiempien opintojen korvanneen osan yhdestä tai useammasta oppiaineesta ja 23 % arvioi, ettei aiemmat opinnot korvanneet lainkaan yliopiston opintokokonaisuuksia. Kaiken kaikkiaan avoimen yliopiston kautta yliopistoon opiskelijoiksi siirtyneet ovat voineet varsin hyvin saada korvaavuuksia aiemmista opinnoista. Tilastollisia eroja tiedekuntien välillä ei ollut.

Aiemmassa avoimesta yliopistosta yliopisto-opiskelijoiksi siirtyneitä koskevassa tutkimuksessa opiskelijoista hieman yli puolet (51,2 %) ilmoitti aiempien opintojen korvanneen täysin yliopisto-opintoja. Sen sijaan osittain korvautui 26 %:lla opiskelijoista. Niitä, jotka katsoivat ettei aiemmat opinnot korvanneet mitään, oli saman verran kuin tässä tutkimuksessa. (Piesanen 2001.)

Opiskelijoista yli 40 % katsoi aiempien opintojen lyhentävän yliopisto-opintoja noin kaksi vuotta, yli 27 % arvioi lyhenemisen noin kolmeksi vuodeksi ja 13 % jopa yli kolme vuotta. Niitä, jotka arvioivat, ettei aiemmat opinnot lyhennä lainkaan opintoja yliopistossa, oli 10 % vastanneista.

Opinto-ohjaus

Opinto-ohjauksen tarve ja riittävyys osoittautuivat tärkeiksi tekijöiksi opintojen suunnittelun, käynnistämisen sekä tehokkuuden suhteen. Siirryttäessä opiskelemaan yliopistoon opinto-ohjauksen tarve nähtiin tärkeänä: 69 % ilmoitti tarvinneensa opinto-ohjausta, ja 59 % arvioi, ettei sitä ollut riittävästi järjestetty. Ohjauksen tarve opintojen kuluessa oli vieläkin suurempi: 73 % kaipasi opinto-ohjausta opintojen aikana ja puolet katsoi, ettei sitä ollut riittävästi saatavilla.

Avoimista vastauksista saatiin hyvinkin monipuolinen kuva ohjauksen tarpeesta ja sen riittävydestä sekä laadusta, ks. luku 6.

Tyytyväisyys pääaineeseen ja jatko-opintosuunnitelmat

Lähes kaikki (95 %) avoimen yliopiston kautta yliopistoon siirtyneet olivat tyytyväisiä pääaineensa valintaan eikä naisten ja miesten eikä myöskään eri ikäisten opiskelijoiden välillä ollut eroja. Osa opiskelijoista (15 %) oli tosin harkinnut pääaineen vaihtamista, mutta vain 4 % opiskelijoista uskoo vaihtavansa sitä myöhemmin.

Avoimen yliopiston taustan omaavista opiskelijoista yli puolet (57,5 %) oli harkinnut jo yliopistollisia jatko-opintoja, mikä luku on myös varsin korkea. Jatko-opintohalukkuus oli riippumaton sukupuolesta, iästä tai tiedekunnasta.

5.3 Ei-ylioppilaat

Tässä osassa tarkastellaan erikseen niitä avoimen tai ammatillisen väylän kautta yliopistoon päässeitä opiskelijoita, joilta puuttuu ylioppilastutkinto. Tähän ryhmään kuuluvat ovat pääosin suorittaneet lukion oppimäärän tai tiettyjen lukioaineiden (mm. matematiikka, kielet) oppimäärät myöhemmin joko itseopiskeluna ilta-, aikuis- tai etälukiossa tai he ovat hankkineet vastaavat valmiudet ammatillisen koulutuksen kautta. Käytännöllisesti katsoen he kaikki ovat sisäänpääsyssä käyttäneet joko avoimen yliopiston tai ammatillisia opintoja.

Kuten aiemmin on todettu, niiden korkeakouluopiskelijoiden, jotka eivät ole ylioppilaita, tavoittaminen suoraan yliopistojen opiskelijarekisterien kautta osoittautui hankalaksi ja aineiston luotettavuuden kannalta mahdottomaksi. Tämä johtuu opiskelijan rekisteröinnin yhteydessä tapahtuvista kirjausten epätarkkuuksista sekä tulkintojen vaihtelemisesta. Koska tässä tutkimuksessa eräänä keskeisenä tarkastelukohteena on myös ei-ylioppilaat yliopisto-opiskelijoina, aineiston keruu jouduttiin suorittamaan 'kiertoteitse', eli kysymään potentiaalisilta opiskelijoilta itseltään heidän yleissivistävää koulutustaan.

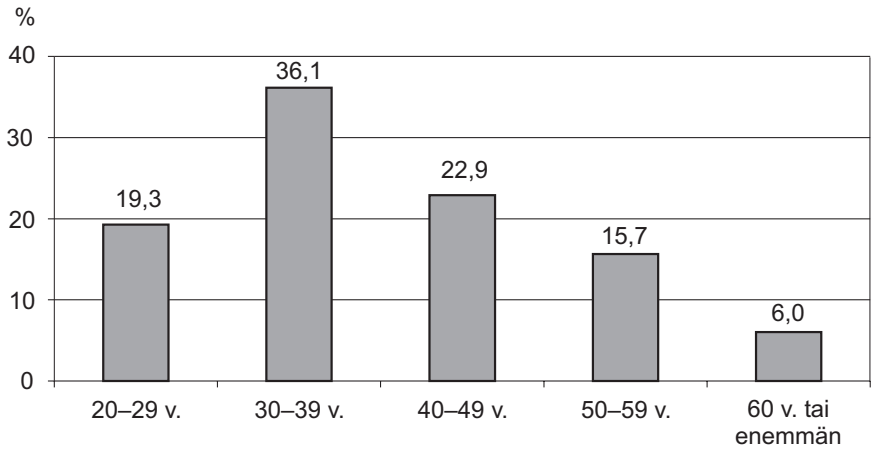
Tutkimus toteutettiin näin ollen keräämällä aineisto, johon em. ryhmä sisältyy, mikä antoi mahdollisuuden tavoittaa nimenomaan ne korkeakouluopiskelijat, joiden yleissivistävänä pohjakoulutuksena ei ole ylioppilastutkinto, vaan he ovat suorittaneet joko peruskoulun ja osan lukiota tai vain pelkän peruskoulun tai aiemman keskikoulun tai pelkän kansa- ja kansalaiskoulun. Siis keräämällä aineisto koskien kaikkia avoimen yliopiston tai ammatillista väylää käyttävien keskuudesta, päästiin käsiksi myös siihen ryhmään, jotka eivät ole pohjakoulutukseltaan ylioppilaita.

Seuraavassa kuvataan keskeisimmät ei-ylioppilaiden taustat sekä heidän käsityksensä sisäänpääsystä ja opiskelusta. Laajemmin tätä ryhmää tarkastellaan myöhemmin julkaistavassa artikkelissa.

Sukupuoli- ja ikärakenne sekä perhetilanne

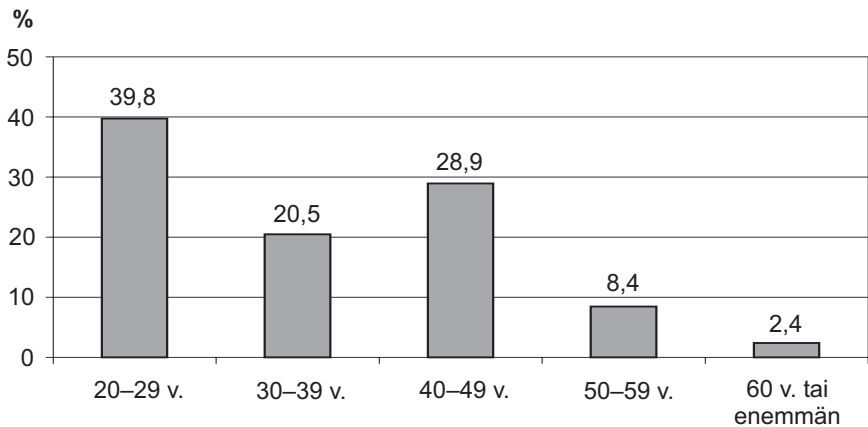
Tutkimusaineiston (N = 228) opiskelijasta 37,3 % (n = 85) ei ollut suorittanut ylioppilastutkintoa. Heistä suurin osa, 83 %, oli päässyt yliopisto-opiskelijaksi ammatillisten opintojen kautta ja 17 % avoimen yliopisto-opintojen avulla. Näistä opiskelijoista oli miehiä hieman yli puolet, 54 %. Tähän ryhmään kuuluvista suurin osa (74 %) eli parisuhteessa, 36 %:lla heistä oli 2–3 lasta.

Älttäen tämä ei-ylioppilaiden joukko hajaantui melko tasaisesti kaikkiin ikäryhmiin (Kuvio 14). Eniten heitä oli 30–39-vuotiaiden ikäryhmässä (36 %), viidesosa oli alle 30-vuotiaita, 23 % 40–49-vuotiaita ja viidesosa 50-vuotiaita tai vanhempia. Ikäjakautuksen tarkastelu osoittaa, että ei-ylioppilaiden joukko yliopistossa ei kuulu pelkästään vanhempiin ikäluokkiin, vaan mukana on nuoria peruskoulun päättövaiheen jälkeen ammatillisiin opintoihin hakeutuneita opiskelijoita.

Kuvio 14. Ei-ylioppilaiden ikäjakauma (n = 85)

Lähes 40 % ei-ylioppilaista oli päässyt sisään alle 30-vuotiaina. Tämä ryhmä ei-ylioppilaiden joukkoon kuuluvista on nuoria, peruskoulutasolta koulunsa päättäneitä, jotka lukion sijasta ovat valinneet ammatillisen koulutuksen ja sen jälkeen hakeutuneet yliopisto-opiskelijaksi. Mielenkiintoinen tulos on kuitenkin se, että saman verran ei-ylioppilaista oli päässyt yliopisto-opiskelijoiksi vasta yli 40-vuotiaina. Tämä ryhmä sen sijaan edustaa 'pitkän linjan' aikuisopiskelijoita. (Kuvio 15).

Kuvio 15. Ei-ylioppilaiden ikä yliopisto-opiskelijaksi siirryttäessä (n = 85).

Vanhempien koulutustausta

Yliopisto-opiskelijoiksi siirtyneiden ei-ylioppilaiden vanhemmat eivät peruskoulutuksen osalta poikenneet kovin paljon toisistaan, äideistä 8,4 % oli ylioppilaita, isistä 7,2 %. Ammatillisen koulutuksen osalta äideillä oli useammin ammatillinen koulutus (54 %) kuin isillä (49 %). Myös tasossa oli eroja: Äideillä oli useammin opistotason tutkinto (18 %) kuin isillä (7 %). Sen sijaan korkeakoulututkinto oli 3,6 %:lla niin äideistä kuin isistäkin.

Vanhempien koulutustaustan – eli sosio-ekonomisen taustansa – osalta ei-ylioppilaat poikkeavat selvästi niistä opiskelijoista, jotka ovat käyneet lukion: Lukion käyneiden äideistä 18 % ja isistä 14 % on ylioppilaita. Vanhempien peruskoulutuksen osalta tulos ei ollut tilastollisesti merkitsevää, kun taas ammatillisen koulutuksen osalta oli. Ammatillisen koulutuksen osalta äideistä 83 %:lla on ammatillinen koulutus ($\chi^2 = 12.4$; $df = 4$; $p < .05$) ja isistä 70 %:lla ($\chi^2 = 18.9$; $df = 4$; $p < .01$). Ylioppilaiden äideistä korkeakoulututkinnon oli suorittanut 16 % kun taas isistä 11 % (ks. aik.).

Yleissivistävien opintojen täydentäminen

Ei-ylioppilaiden on siis täytynyt tavalla tai toisella täydentää yleissivistävää osaamistaan ennen yliopisto-opiskelijaksi siirtymistä. Hieman yli viidennes oli täydentänyt peruskoulun opintojaan päivä- (8,3 %), iltä- (7,1 %), aikuis- (1,2 %), etälukiassa (1,2 %) tai muualla (3,6 %), joissa opiskeltiin useimmiten useita eri lukion oppiaineita, mm. matematiikkaa ja kieliä. Suurin osa ei-ylioppilaista kuitenkin ilmoitti opiskelleensa yleissivistäviä oppiaineita ammatillisissa oppilaitoksissa, pääasiassa opistoasteella (66 %), mutta myös ammattikoulussa (20 %) sekä ammattikorkeakoulussa (15 %) pääasiassa kaupan, tekniikan ja sosiaali- ja terveysalan ammatillisessa koulutuksessa.

Lukion yleissivistäviä oppiaineita ei-ylioppilaat olivat erilaisten lukioiden lisäksi opiskelleet myös muualla, mm. kansanopistoissa (29 %) sekä kansalais- ja työväenopistoissa (9,5 %), joissa oli suoritettu eniten opisto-tason tutkintoja (59 %), mutta myös ammattikoulu- (31 %) ja ammattikorkeakoulututkintoja (10,3 %).

Aiemmat avoimen yliopiston ja ammatilliset opinnot

Opiskelijoista kuudella oli jo yliopistotason tutkinto, kahdella ylempi ja neljällä alempi korkeakoulututkinto. Ammatillisessa oppilaitoksessa ilmoitti opiskelleensa 75 % opiskelijoista, heistä neljäsosella asteella ja loput opistoasteella, 71 %:lla oli tutkinto. Ammattikorkeakoulussa oli opiskellut 41 %, joista 36 % oli suorittanut ammattikorkeakoulutut-

kinnon. Eniten oli opiskeltu teknillisiä aloja (65 %) ja sosiaali- ja terveysalaa (7 %), muita aloja tätä vähemmän. Lisäksi 35 % opiskelijoista oli opiskellut muissa oppilaitoksissa (mm. kansanopistoissa), suosituimmat opiskelualat olivat kaupan sekä sosiaali- ja terveysalalla. Opistoasteella näissä oppilaitoksissa oli opiskellut 59 % ei-ylioppilasta ja loput toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa.

Aiempien opintojen arvioitu merkitys tulevaisuuden kannalta

Aiempien opintojen merkitystä tulevaisuuden kannalta mitattiin 40-osioisella Likert-asteikollisella mittarilla (kyselylomakkeessa kohta 26, liite 1 ja 49. Faktorianalyysin pohjalta saatiin yhdeksän selkeästi tulkittavaa summamuuttujaa, joiden reliabiliteetit olivat varsin hyvät (liite 3...). Summamuuttujat nimettiin sisällöllisen tulkinnan pohjalta seuraavasti:

1. Ammatillinen orientaatio
2. Henkinen orientaatio
3. Opiskeluorientaatio
4. Harrastusorientaatio
5. Työelämäorientaatio
6. Statusorientaatio
7. Tutkinto-orientaatio
8. Sosiaalisiin suhteisiin liittyvä orientaatio
9. Jatko-opinto-orientaatio.

Tarkasteltaessa ei-ylioppilaiden näkemyksiä aiempien opintojen merkityksestä tulevaisuuden kannalta eri sukupuolten välillä ei havaittu eroja. Sen sijaan tilastollisesti merkitsevät erot eri ikäisten opiskelijoiden kohdalla tulivat esiin: Vanhemmat opiskelijat näkivät aiempien opintojen merkityksen suurempana kuin nuoremmat henkisessä kehittämisessä, merkityksessä opiskeluun, harrastuksiin sekä tutkinnon saamiseen. Muutoin keskiarvoja tarkasteltaessa nuoremmat painottivat aiempien opintojen ammatin saamisen sekä jatko-opintojen kannalta, erot eivät kuitenkaan olleet merkitseviä.

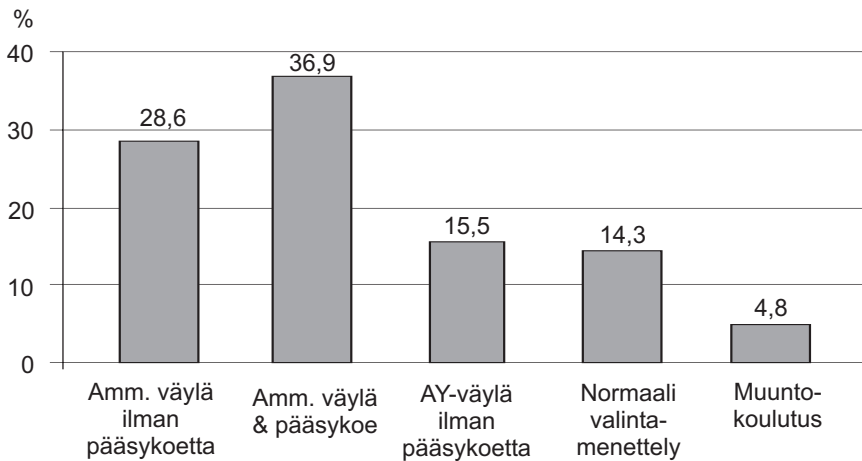
Kun ei-ylioppilaita verrattiin ylioppilastutkinnon suorittaneisiin (n = 136), ryhmät poikkesivat merkitsevästi toisistaan aiempien opintojen merkityssä ammatilliseen (p < .05) ja jatko-opinto-orientaatioon (p < .000). Sen sijaan muilta osin ryhmät eivät eronneet. Tuloksen mukaan nimenomaan ei-ylioppilaille aiemmat opinnot ovat olleet merkityksellisempiä ammatillisen kehittymisen sekä jatko-opintojen suhteen, siis urakehityksen kannalta.

Opiskelijoiden koulumenestys

Peruskoulupohjalta yliopistoon päässeiden opiskelijoiden peruskoulun päästötodistuksen keskiarvot olivat suhteellisen hyvät: 60 %:lla peruskoulun päästötodistuksen keskiarvo oli yli 8, ylin 9,4, alin 6,6. Näin ollen siis peruskoulun pohjalta opiskelijoiksi tulleet ovat menestyneet keskimäärin varsin hyvin pohjakoulutuksensa osalta. Kuitenkin tulee todeta, että peruskoulun päättövaiheen jälkeisten opintojen merkitys yliopistoon pääsemisessä on kaikkien kohdalla ollut hyvin merkityksellinen.

Sisäänpääsy yliopistoon ja aiemmat avoimen yliopiston opinnot

Aineiston ei-ylioppilaat olivat päässeet yliopistoon eri tavoin (kuvio 16). Eniten (37 %) oli käytetty ammatillista väylää, johon kuului myös pääsykoe samoin kuin ammatillista väylää ilman pääsykoetta (29 %).

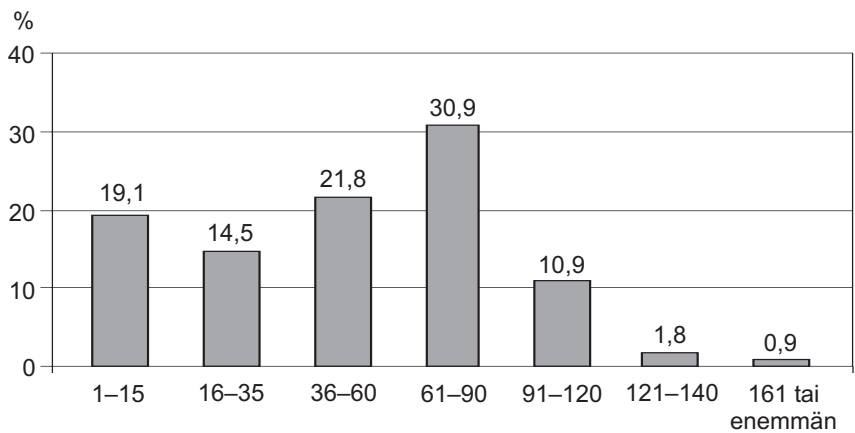

Kuvio 16. Ei-ylioppilaiden sisäänpääsytapa (n = 84)

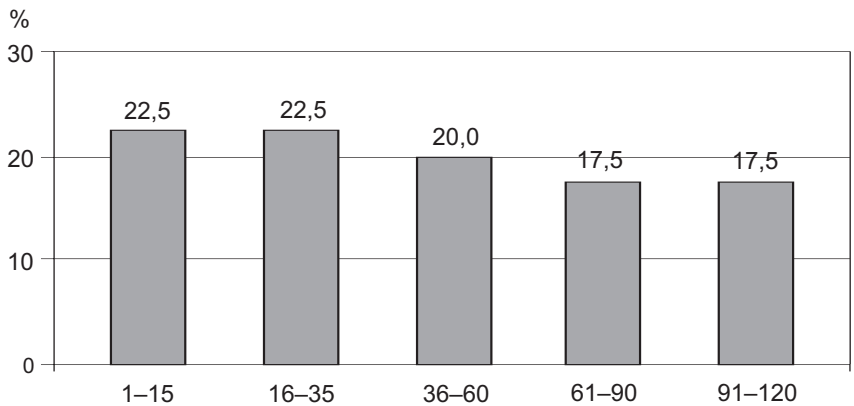
Vajaa kolmasosa ei-ylioppilaista oli hakeutunut Jyväskylän yliopistoon ja reilu viidennes johonkin muuhun yliopistoon jo aiemmin, mutta eivät tuolloin päässeet. Eniten oli hakeuduttu Tampereen, Oulun ja Joensuun yliopistoihin.

Ennen yliopisto-opiskelijoiksi siirtymistään hieman alle puolet (48 %) ei-ylioppilaista oli suorittanut avoimen yliopiston opintoja. Heistä hieman yli viidennes oli suorittanut approbatur-tason tai sen alle, samoin noin viidennes cumlaudetason. Avoimen yliopiston väylän vaatimat 60 opintoviikkoa oli suorittanut viidennes ja loput yli 60 opintoviikkoa.

Verrattaessa ei-ylioppilaita ylioppilastutkinnon suorittaneisiin huomataan, että ylioppilastutkinnon suorittaneet ovat opiskelleet avoimessa yliopistossa huomattavasti enemmän kuin ei-ylioppilaat: 77 %:lla oli takanaan avoimen yliopiston opintoja (kuviot 17 ja 18). Tulos näkyy myös sisäänpääsytavassa: Ei-ylioppilaat ovat pääasiassa käyttäneet sisäänpääsyssä ammatillista väylää.

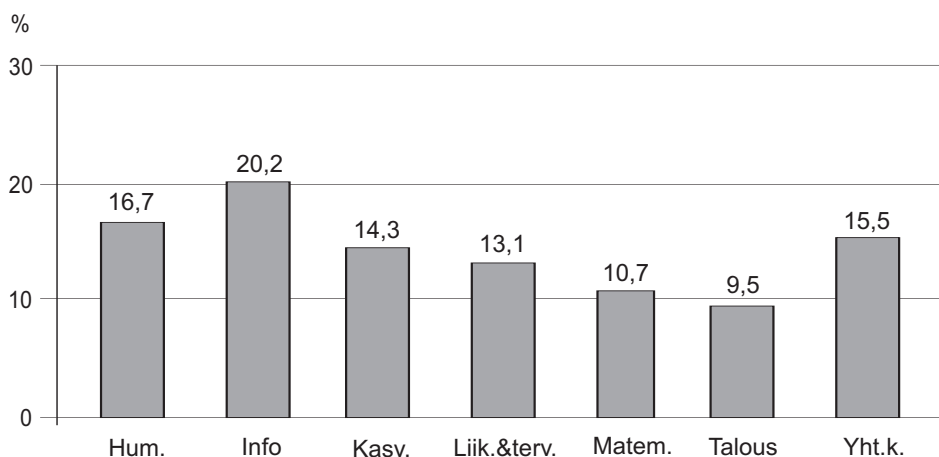
Kuvio 17. Ylioppilastutkinnon suorittaneiden avoimessa yliopistossa suorittamat opintoviikot (n = 143)

Kuvio 18. Ei-ylioppilaiden avoimessa yliopistossa suorittamat opintoviikot (n = 40)

Opiskelu yliopistossa

Suurin osa, noin viidennes niistä opiskelijoista, jotka eivät olleet suorittaneet ylioppilastutkintoa, oli päässyt sisään informaatioteknologian tiedekuntaan. Seuraavaksi eniten heitä opiskeli humanistisessa, yhteiskuntatieteellisessä sekä liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnassa (kuvio 19).

Kuvio 19. Ei-ylioppilastaustaiset opiskelijat tiedekunnittain ($n = 84$)

Ei-ylioppilastaustaiset opiskelijat jakautuvat melko tasaisesti eri pääaineisiin kuitenkin niin, että suosituimmat oppiaineet olivat terveystiede (12 %) sekä kasvatustiede ja liikuntabiologia, molemmat 11 %. Informaatioteknologian tiedekunnassa opiskeltiin tietojenkäsittelytiedettä ja tietotekniikkaa. (Liite 10.) Opiskelijoista 44 % arvioi opintonsa kestoksi 1–3 vuotta ja 38 % 4–6 vuotta. Lähes puolella oli opintoja jäljellä enää vajaat kaksi vuotta.

Opinto-ohjaus

Ei-ylioppilaiden kohdallakin opinto-ohjauksen tarve niin yliopistoon siirtymävaiheen aikana kuin opintojen kuluessakin näkyy selkeästi. Siirtymävaiheessa 64 % opiskelijoista katsoi tarvitsevänsä opinto-ohjausta ja opintojen kuluessa 71 %. Kuitenkaan vertailtaessa opinto-ohjauksen tarvetta ylioppilastutkinnon suorittaneisiin opiskelijoihin niin yliopistoon siirryttäessä kuin opintojen aikanakaan ei voida havaita merkitseviä eroja.

Enemmän kuin yleissivistävän peruskoulutuksen taso opinto-ohjauksen tarpeeseen vaikuttaa se, että niin avoimen yliopiston kautta kuin ammatillista väylää pitkin edenneet

opiskelijat siirtyvät yliopisto-opiskelijoiksi 'kesken' koulutusohjelman. Avoimen yliopiston opiskelijoilla voi olla takanaan todella huomattavia määriä opintoja ja he siirtyvät usein suoraan syventävien opintojen vaiheeseen. Ammatillista väylää sisään päässeet taas saattavat kyllä tulla sisään perusopintovaiheeseen, mutta heillä ei taas – ilman avoimen yliopiston opintoja – ole tuntumaa yliopisto-opiskeluun. Tilastollisesti merkitseviä eroja ei avoimen yliopiston opintojen ja ammatillisen väylän kautta sisään päässeiden välillä ollut.

Opinto-ohjauksen riittävydestä opintojen alussa ja niiden kuluessa olivat niin ylioppilaat kuin ei-ylioppilaatkin samaa mieltä: Selvästi yli puolet opiskelijoista arvioi opinto-ohjauksen riittämättömiksi. Avoimista vastauksista saatiin hyvinkin monipuolinen kuva ohjauksen tarpeesta ja sen riittävydestä sekä laadusta (luku 6).

Tyytyväisyys pääaineeseen ja jatko-opintosuunnitelmat

Aineiston ei-ylioppilaat olivat jonkin verran tyytyväisempiä pääaineensa valintaan eivätkä olleet harkinneet pääaineen vaihtamista siinä määrin kuin ylioppilastutkinnon suorittaneet. Ei-ylioppilaat olivat myös harkinneet jatko-opintoja ylioppilaita useammin. Erot näkyivät selvästi, mutteivät kuitenkaan olleet tilastollisesti merkitseviä.

Kaiken kaikkiaan ei-ylioppilaat yliopisto-opiskelijoiksi siirtymisensä jälkeen eivät eronneet kovinkaan paljon muista ryhmistä. Erot tulevat esiin erityisesti vanhemmissa ikäryhmissä, joiden kohdalla on saattanut jäädä aukkoja tiettyjen oppiaineiden kohdalla. Näitä olivat erityisesti matemaattiset taidot sekä kielten hallinta. Myös tietoteknisissä taidoissa näkyi eroja. Opiskelijoiden kokemusten mukaan muutoin ei-ylioppilaat kiinnittyään yliopistomaailmaan toimivat ja suoriutuivat siellä kuten keskimäärin muutkin.

Opiskelijoiden kokemuksia sisäänpääsystä ja opiskelusta

Luvussa esitetyt tulokset pohjautuvat kyselylomakkeen avoimiin vastauksiin. Koska tämän tutkimuksen kohderyhmiä ei ollut juurikaan samasta näkökulmasta vielä tutkittu, ei tutkimustehtävään liittyviä sisällöllisiä kysymyksiä olisi voitu vielä strukturoida kyselyn muotoon. Näin ollen päädyttiin selvittämään lukuisia hakuprosessiin, siirtymävaiheeseen sekä itse opintoihin liittyviä kysymyksiä avoimilla kysymyksillä.

Opiskelijoiden kokemukset sisäänpääsystä ja opiskelusta kuvataan avointen vastausten pohjalta neljän eri aihekokonaisuuden kautta. Teemat ovat **opintojen kulku**, **opetus**, **opinto-ohjaus** sekä **ajatuksia vaihtoehtoisista väylistä**. Teemojen kuvauksen ja tulkinnan jälkeen on joitakin esimerkkejä niihin liittyvistä avoimista vastauksista. Aineistosta esiin kohonneita teema-alueita sekä niitä koskevia ajatuksia voidaan myöhemmin hyödyntää mahdollisen kyselylomakkeen laadinnan yhteydessä.

6.1 Opintojen kulku

Sisäänpääsy valintakokeen kautta – tai ilman

Ammatillisten tai avoimen yliopiston opintojen kautta yliopistoon sisään päässeet ovat käyttäneet sisäänpääsyssä erilaisia menettelytapoja. Osa opiskelijoista oli päässyt sisään normaalin valintamenettelyn avulla, toiset täysin ilman pääsykoetta ja osa juuri kyseiselle

kohderyhmälle kohdistetun pääsykokeen läpäistyään. Luonnollisesti riippuen siitä, olivatko vaihtoehtoisia väylien kautta yliopistoon sisään päässeet opiskelijat käyneet läpi valintakokeen vai ei, opiskelijoiden näkemys hakuprosessista vaihteli.

Silloin kun hakuprosessiin ei liittynyt valintakoetta, sitä pidettiin pääosin yksinkertaisena ja vaivattomana. Näin oli esimerkiksi avoimen yliopiston väylän tai muuntokoulutuksen kohdalla. Positiiviseksi kokemukseksi se muodostui siksi, että se tuotti myönteisen tuloksen: Sisäänpääsy tämän erityishaun kautta onnistui. Joissakin tapauksissa, erityisesti silloin kun opiskelija ei ollut kovin motivoitunut hakuun tai opiskelijalla ei ollut selkeää päämäärää pääaineensa suhteen, myös itse hakuprosessi saatettiin kokea toteutukseltaan mutkikkaaksi tai hankalaksi, esimerkiksi näissä tapauksissa mm. haastatteluprosessia ja haastatteluissa esille otettuja aihealueita saatettiin kritisoida.

Niissä tapauksissa, joissa hakuun liittyi myös pääsykoe, hakuprosessin luonne ja myös mielipiteet siitä muuttuivat 'tavanomaisimmiksi': Ne, joille valintakoe kirja tai -kirjat olivat helppoja ja mahdollisesti ennestään tuttuja, kokivat prosessinkin helpoksi. Päinvastaisia esimerkkejäkin aineistossa oli. Joissakin tapauksissa myös ennakkoon ilmoitetut valintakriteerit olivat jääneet epäselviksi. Nämä opiskelijat toivoivat valintakriteereiden selkiyttämistä sekä informoinnin lisäämistä. Joillekin ainoa vaikeus tuntui olevan pääsykoe kirjojen hankkiminen.

Aiemmat hakuyritykset ja hakua vaikeuttaneet tekijät

Kummassakin kohderyhmässä useat opiskelijat olivat yrittäneet päästä sisään yliopistoon jo aiemmin. Ne tekijät, jotka olivat tuolloin *vaikeuttaneet* pääsyä yliopistoon, liittyivät useimmiten riittävän motivaation puutteeseen, lukion heikkoon koulumenestykseen ja puuttuvaan ylioppilastutkintoon tai lukion kursseihin, esimerkiksi kieliin. Myös se, että haettava koulutusala ei ollut kovin tuttu, vaikeutti valintakokeisiin valmistautumista. Myös usko omien kykyjen riittävyteen yliopisto-opiskelijana vaikutti asenteisiin ja myös motivaatioon.

Useat opiskelijat olivat myös työelämässä, mikä vaikutti valintakokeisiin valmistautumiseen ajan puutteen johdosta. Eräänä hakua vaikeuttavana tekijänä joissakin tapauksissa oli se, ettei hakija saanut riittävästi informaatiota yliopiston henkilökunnalta. Haastattelutilanteessa jotkut hakijat olettivat jonkin heidän mielestään epäoleellisen erityispiirteen, esimerkiksi asumisen kaukana opiskelupaikkakunnalta tai perhetilanteen, vaikuttaneen haastattelijoiden käsitykseen hakijan kelpoisuudesta yliopisto-opiskelijaksi. Myös se, että hakija ei ollut suorittanut lukion kurseja itse lukiossa, koettiin jossakin tapauksessa vaikuttaneen haastattelutilanteessa negatiivisesti.

Hakuprosessiin liittyviä kommentteja:

- * *Suomen byrokratia! Kasvatustieteeseen tuli yhtäkkiä tiukka kiintiö, joka muodostettiin avoimen väylän kautta tulleen hakutulvan vuoksi! (AY)*
- * *En ole ylioppilas, eikä minulla ole opistotason loppututkintoa. Pääsin toisella yrittämällä ja olen siitä kiitollinen. (AY)*
- * *Asioista ja hakumenettelystä piti ottaa paljon itse selville, koska ei ole ylioppilas. Ei osannut arvioida, kuinka hyvin pääsykoekirjat tulee osata: Luin liikaa. (AMM)*
- * *Valintatilanteessa ehkä ikäni saattoi olla pohdinnan alla, samoin kieliopintojen vähyyys. (AMM)*
- * *Olin jo työelämässä, joten lähtö takaisin opiskelemaan oli valtavan iso päätös minun elämässäni. Kynnys lähteä oli suuri, koska oli mm. vakituinen työpaikka, koti ja aviomies toisella paikkakunnalla. (AMM)*

Avoimen yliopiston väylän käyttö

Avoimen yliopiston väylän kautta yliopistoon päässeille avoimen yliopiston opintojen merkitys on ollut ratkaiseva. Opiskelijat, joilla oli takanaan huomattava määrä, jopa lähes kandidaatin tutkintoon vaadittavat opintoviikot, näkivät väylän heille sopivampana sisäänpääsymuotona. Erityisesti sellaisissa oppiaineissa, joihin on tiedetty olevan erittäin vaikea päästä, opiskelijat ovat kokeneet avoimen yliopiston väylän olevan heidän kohdallaan ainoan mahdollisen. Saman toivat esiin myös sellaiset opiskelijat, joiden koulumenestys peruskoulussa ja lukiossa ei ole ollut riittävän hyvä yliopistoihin pyrkimisen kannalta, tai jotka eivät ole käyneet lukiota lainkaan. He ovat kokeneet avoimen yliopiston merkityksen korvaamattomaksi.

Joidenkin mielestä normaalia valintamenettelyä pääsykoekineen pidettiin työläänä eivätkä ne olisi tulleet kyseeseen mm. työ- ja perhekiireiden vuoksi. Lisäksi useat kertoivat turhautuneensa kokemuksiinsa aiemmista pääsykoehauista, joissa voimakkaasti painottui ulkoa oppimisen taidot. Avoimen yliopiston väylän kautta hakeneille itse hakuprosessi sinänsä on ollut useimmiten selkeä ja yksinkertainen, sillä se pääsääntöisesti on sisältänyt vain hakulomakkeiden täyttämisen ja opintosuorituksiin liittyvät todistukset tai opintorekisteriotteen. Joidenkin kohdalla on tullut kyseeseen myös heille suunnattu pääsykoe, jossa pääpaino oli tiedon soveltamisella, ei ulkoa opitulla tiedolla.

Useat avoimen yliopiston kautta sisään päässeet opiskelijat olivat käyneet aiemmin läpi normaalin hakumenettelyn – tuloksetta. Näille opiskelijoille avoimen yliopiston väylän olemassaolo, vaikka pitkä tie onkin, toimi 'pelastajana'. Monet myös kritisoivat aiempia pääsykokeita nimenomaan toteutustavaltoinaan:

** Tuntui omituiselta kun normaaleissa pääsykokeissa painotettiin yksityiskohtien muistamista, kun taas itse opiskelussa tärkeää on hallita kokonaisuuksia. Näin ollen pääsykokeitten tulos ei välttämättä kerro tarvittavista opiskelukyvyyistä tai edes motivaatiosta. (AY)*

** En tiedä miten pääsykokeissa olisi pitänyt vastata että olisi päässyt sisään. Ilmeisesti ois pitänyt muistaa kaikkea nippelitietoa, vuosilukuja ja yksityiskohtia. Ei ainakaan kokonaisuuksien hahmottaminen auttanut. (AY)*

Niissä tapauksissa, jolloin opiskelija on loppujen lopuksi pyrkinyt yliopistoon normaalia valintamenettelyä käyttäen, korostetaan myös avoimen yliopiston merkitystä. Tulokset ovat samansuuntaisia muissakin tutkimuksissa (Piesanen 1996, 1999, 2001; Hurri 2003; Jauhiainen ym. 2003; Rinne ym. 2003), eli opiskelijat ovat voineet jo ennen yliopistoon hakeutumistaan tutustua oppiaineeseen, yliopisto-opiskelun luonteeseen sekä opiskelumenetelmiin ja -tekniikoihin, mutta myös oppia luottamaan omiin kykyihinsä yliopisto-opiskelijoina.

Jotkut avoimen väylän kautta sisään päässeet näkivät väylän kautta päässeiden opiskelijoiden olevan motivoituneempia ja sitoutuneempia opintoihinsa kuin suoraan tai lähes suoraan lukiosta juuri tulleet. Nekin, jotka olivat lopulta käyttäneet sisään pääsystä normaalia valintamenettelyä, kokivat avoimen yliopiston opinnoista olleen hyötyä valmistautuessaan pääsykoetehtäviin. Myös valintakoekirjat olivat usein tulleet tutuiksi jo avoimen yliopiston opintojen yhteydessä, mikä edesauttoi huomattavasti kokeeseen valmistautumista ja siinä menestymistä.

Asenteet

Myytti, mikä näyttää edelleenkin kumpuavan usein pintaan, on avoimen yliopiston väylän kautta sisään päässeiden opiskelijoiden 'erilaisuus'. Tässä ei ole kyse pelkästään siitä, että yliopiston varsinaiset opiskelijat saattavat vierastaa avoimesta yliopistosta tulleita – kuka mistäkin syystä – vaan myös siitä, että avoimen yliopiston opiskelijat itse mieltävät usein roolinsa ja indentiteettinsä yliopisto-opiskelijoina eri tavoin kuin varsinaiset opiskelijat. Pääosin tämä ongelma ilmenee opintojen alussa, jolloin opiskelijat hakevat omaa paikkaansa yliopistoyhteisössä. Tuolloin avoimen yliopiston kautta tulleet opiskelijat voivat joutua ikäänkuin 'puolustustilanteeseen', jossa heidän on pystyttävä todistamaan kykynsä

ja motivaationsa avoimen yliopiston kautta tullessa varsinaisina opiskelijoina. Yliopistoyhteisöön kiinnittymistä hidastaa myös se, että opiskelijat siirtyvät varsinaisen yliopiston puolella hyvin eri vaiheisiin, ei suinkaan ensimmäiselle vuosikursille.

Avoimen väylän kautta sisään päässeitä opiskelijoita kohtaan on kautta aikojen ollut negatiivisia asenteita, jotka kohdistuvat muun muassa heidän sisäänpääsytapansa sekä heidän avoimessa yliopistossa saamaansa opetuksen tasoon. Osin opetuksen laatuun kohdistuneet epäilyt johtuivat siitä, että toiminnan laajentuessa avointen yliopistojen yhteistyöoppilaitosten verkosto kasvoi nopeassa tahdissa, jolloin saatettiin olettaa, etteivät niiden opetushenkilöstön kelpoisuudet välttämättä olleet samaa tasoa kuin yliopistopaikkakunnalla. Tänä päivänä opetus on useimmiten järjestetty siten, että se avoin yliopisto, jonka tutkintovaatimusten mukaan opetusta etäpisteissä annetaan, lähettää sinne myös oman opetushenkilöstönsä. Näin ollen opetuksen laatuvaatimusten voidaan katsoa hyvinkin täyttyvän.

Vielä viime vuosikymmenen alkupuolella, jolloin avoin yliopistotoiminta maassamme nopeasti laajeni, avoin yliopisto saatettiin kokea myös uhkana, jossa tilanteessa yliopistojen varsinaisilla opiskelijoilla saattoi olla hyvinkin varauksellinen kuva avoimesta yliopistosta varsinaisiksi opiskelijoiksi siirtyneistä opiskelijoista. Sitten avoimen yliopiston vakiinnutettua asemansa osana yliopistolaitosta mm. edistyneiden opetusmenetelmien sekä oppiaineyhteistyön vuoksi, kritiikki opetuksen laatua kohtaan on monin verroin hävinnyt.

Mutta kuitenkin, edelleenkin, niin avoimen yliopiston kuin ammatillisten opintojenkaan kautta sisään päässeet opiskelijat eivät välttämättä aina koe olevansa samassa asemassa normaalein valintamenettelyin sisään päässeiden kanssa. Kyse on useimmiten asenteista – puolin ja toisin. Asenteisiin vaikuttamalla voitaisiin päästä jonain päivänä tilanteeseen, jossa edellä kuvattua ristiriitatilannetta ei olisi, vaan opiskelijat kokisivat olevansa tasavertaisia toistensa kanssa. Nämä asenteet ovat toki ajan myötä jo lieventyneet, mutta edelleenkin niitä opiskelijoiden – ja myös opetushenkilökunnan – keskuudessa esiintyy.

Asenteisiin liittyviä kommentteja:

** Osalla tiedekunnan henkilökunnasta on ollut hyvin negatiivisia ajatuksia AMK-tutkinnon suorittaneita tai ylipäätään ammattikorkeakouluja kohtaan, eikä ajatuksia ole peitelty. Jo ensimmäisen päivän aikana tuli mieleen, haluaako laitos meitä ollenkaan opiskelijoiksi. Samaa mieltä ovat olleet useat muut samaan aikaan aloittaneet. Tämä ei varsinaisesti kannustanut opintojen alkuvaiheessa, eikä luonut luottamuksellista kuvaa laitoksesta. Onneksi opiskelujutut olivat tuttuja entuudestaan niin että omin voimin pääsi eteenpäin. Ajatellessani Jyväskylän yliopistoa, en voi puhua 'minun yliopistostani'. Toivottavasti*

asenteet ovat muuttuneet ja nykyisillä kyseistä tietä kulkevilla on mukavampia kokemuksia!

** Yliopistossa on monilla paha asenneongelma, ennakkoluuloja ammattikorkeakoulun kautta tulleita kohtaan.*

** Joillain – niin opettajilla kuin opiskelijoillakin – negatiivinen asenne avoimen yliopiston väylän kautta tulleita kohtaan.*

Opintojen eteneminen

Avoimen yliopiston opintojen merkitys itse opiskelussa näkyi usealla tavalla. Merkitys näkyi paitsi opintojen korvaavuuksina ja sitä kautta opintojen lyhentymisenä myös muutoin. Opiskelijat olivat tutustuneet yliopiston opiskelutekniikoihin ja työskentelytapoihin jo avoimen yliopiston puolella, samoin opintojen itsenäinen suunnittelu oli tullut tutuksi. Kaiken kaikkiaan ne opiskelutaidot, joita yliopisto-opiskelu edellyttää, oli saavutettu jo avoimen yliopiston puolella. Erityisesti sellaiset opiskelijat, jotka opiskelivat avoimessa yliopistossa vailla minkäänlaisia peruskoulun jälkeisiä muita opintoja joutuivat avoimessa yliopistossa paneutumaan opintoihinsa todella intensiivisesti.

Avoimen yliopiston opiskelijat myös yliopistoon siirtyessään olivat pidemmälle opinnoissaan ehtineitä, mikä koettiin myös merkitykselliseksi. Avoimen yliopiston katsottiin antaneen hyvän pohjan, minkä turvin opiskelija pystyi jatkamaan vaikeuksista aineopintojen tai syventävien opintojen tasolla. Aiemmat opinnot myös lyhensivät jäljellä olevaa opiskeluaikaa, usein jopa usealla vuodella. Myös opintojen korvaavuuteen oltiin pääosin tyytyväisiä.

Aiemmista *ammattillisista opinnoista* koettiin useimmiten olleen monenlaista hyötyä itse opiskelussa. Erityisesti silloin, kun aiemmat ammatilliset opinnot aihepiiriltään sivusivat yliopistossa valittua koulutusalaan, niiden merkitys oli oleellinen paitsi sisäänpääsyn kannalta myös opintojen kulun kannalta. Joissakin tapauksissa ammatillisilla ja ammatillisissa oppilaitoksissa suoritetuilla yleisopinnoilla (mm. kieliopinnot) saattoi korvata yliopisto-opintoja, mikä merkitsi opintojen lyhenemistä.

Opintojen korvautuminen oli kuitenkin enemmänkin harvinaista kuin yleistä – ainaakaan mitään sääntöä ei asialle juuri ollut. Monet opiskelijat kokivat yllättävänä sen, ettei aiempia samankaan alan opintoja aina korvattu lainkaan. Tämä korostui erityisesti niiden kohdalla, jotka yliopistoon tultuaan joutuivat opiskelemaan samat jo aiemmin ammatillisessa oppilaitoksessa opiskellut perusasiat uudelleen. Tämä aiheutti paitsi korvaavuuden osalta 'paha mieltä' myös turhautumista ajankäytön suhteen.

Opiskeluun liittyneitä kommentteja:

- * Avoimen opinnot auttoivat paljon! Opiskelu oli tehokasta ja monipuolista, ja antoi hyvän pohjan ja valmiudet jatkaa suoraan syventäviin opintoihin. (AY)*
- * Huomasin, että olin oppinut perusopinnot paremmin avoimen yliopiston puolella kuin opiskelutoverini yliopiston puolella. (AY)*
- * Alusta asti on ollut tietynlainen opiskelurutiini, mikä on edesauttanut opintojen etene- mistä. (AY)*
- * Tenttiminen ja oppimistehtävien tekeminen tuttua, jopa rutinoitunutta. Koska minulla oli opintoviikkoja paljon, sain muutaman pakollisen kurssin jälkeen korkeakoulututkin- non ulos. (AY)*
- * Olen kokenut rikkaudeksi sen, että opiskeluporukassa on paljon ihmisiä, joilla on jo paljon kokemusta työskentelystä kasvatuksen kentällä. Samoin elämäkokemus on tuonut keskusteluihin mielekkyyttä. Uskon, että avoimen väylän kautta otetut opiskelijat tuovat tervetullutta väriä opiskelijajoukkoon. (AY)*
- * Opiskelutekniikan osaamisesta ja monista taidoista ja tiedoista on ollut hyötyä opin- noissa. (AMM)*
- * On ollut jo valmiiksi tietoa ko. alalta. Esim. työn ja opintojen kautta olin enemmän ajan tasalla teorian tiedosta kuin muut, vasta aloittelevat. (AMM)*
- * Laaja yleistietämys. Näkökulmaa pääaineeseen tulee muista laajoista opinnoista. (AMM)*
- * Pohjatieto on hyväksi, samoin opintojen organisointikyvystä on hyötyä. Korvaavuuksia olen myös hakenut ja saanut. (AMM)*
- * 'Ammattiaineissa' on ollut hyötyä opinnoista ja työkokemuksesta. (AMM)*
- * Kyllä appro kehitti esseen kirjoittamiskykyä ja tiedon hakemistaitoja. (AMM)*
- * Aiemmistä opinnoista paljonkin hyötyä! Oppiminen helppoa kun tietoa pystyy sovelta- maan aikaisemmin opittuun. Opiskelutekniikka muistissa. (AMM)*

** Pettymys aiempiin opintoihin lisännyt motivaatiota opiskella yliopistossa. Tietyillä kursseilla ammattipohjasta ollut hyötyä aihealueiden tuttuuden takia, kaikki asiat ei kokonaan uusia. (AMM)*

** Aiempien opintojen vuoksi pystyn yhdistelemään asioita monitieteisesti, saanut rohkeutta osallistua keskusteluun, tuoda erilaisia näkökulmia esiin. (AMM)*

** Asiat tuttuja entuudestaan. Olen mielestäni muihin opiskelijoihin nähden kypsempi, rohkeampi ja osaan keskittyä oleellisiin asioihin. (AMM)*

** Elämäni paras päätös hakeutua opiskelemaan ja vaihtamaan alaa. Viihdyn yliopistolla, opiskelijaelämässä, vaikka en nuorimpia opiskelijoita olekaan ja taloudellinen tilanne on tiukka ja kämppä pieni. (AMM)*

** Aiemmat opinnot korvasivat hyvin vähän yliopiston opintoja. Hyvät pohjatiedot kyllä sitten auttoivat. (AMM)*

** Yliopisto-opettajat eivät mielestäni osaa hyödyntää sitä tieto-taitomäärää, mikä meillä kokeneimmilla opiskelijoilla on. Harmi! Miellä olisi paljon jaettavaa nuoremmille opiskelijoille. (AMM)*

Opiskeluvaikeudet

Ammatillisten opintojen kautta sisään päässeet kokivat työelämässä toimimisen edesauttavan kokonaisuuksien hahmottamisessa ja oppiaineiden sisällöllisessä ymmärtämisessä. Kritiikkiä esitettiin aiempien opintojen heikosta korvaavuudesta. Myös opiskeluvaikeuksia oli enemmän kuin avoimen yliopiston opiskelijoiden keskuudessa. Avoimen yliopiston kautta tulleet opiskelijat kokivatkin todella vähän opiskeluvaikeuksia, koska sinänsä opiskelu yliopistossa on likimain samankaltaista kuin avoimessa yliopistossakin. Suurimmat vaikeudet liittyvät opiskelijoiden työssä käyntiin ja siitä johtuviin aikataulu- ja opintojen organisointiongelmiin.

Koska yliopisto-opiskeluun ei juurikaan liity iltaisin tai viikonloppuisin järjestettäviä luentoja tai seminaareja, opiskelijat joutuivat suunnittelemaan opintonsa kulun aivan uudenlaiseksi. Opinnot saattoivat edetä hitaasti, koska useat avoimen yliopiston opiskelijat asuivat muilla paikkakunnilla, osa kaukanakin yliopistosta, joten aina ei voitu osallistua edes pakollisillekaan luennoille.

Avoimen yliopiston puolella useimmat kurssit ja kirjakaketit suoritetaan oppimistehävillä, eikä useimmissa oppiaineissa tenttejä juuri ole. Avoimen yliopiston opiskelijat kokiivatkin joissakin tapauksissa tentteihin valmistautumisen ja niistä suoriutumisen alussa vaikeaksi, sillä näihin liittyvät taidot jouduttiin 'opiskelemaan' alusta lähtien. Myös ohjauksen puutteen koettiin vaikeuttavan erityisesti opintojen alkuvaiheessa, koska järjestetty ohjaus kohdentui useimmiten perusopintoihin, ei myöhempisiin opintojen vaiheisiin.

Ammatillisten opintojen kautta sisään päässeet opiskelijat ovat erittäin hyvin motivoituneita – ehkäpä juuri tästä syystä opiskeluvaikeuksia ilmoitettiin olleen suhteellisen vähän. Useimmat opiskeluvaikeudet kohdistuivat osin muillekin opiskelijoille tyypillisiin opiskeluvaikeuksiin, osin juuri näiden opiskelijoiden taustojen kautta ilmeneviin vaikeuksiin. Erityisesti alussa koetut käytännön opiskeluun liittyvät kysymykset askarruttivat kunnes tutoroinnin tai muun opinto-ohjauksen kautta opiskelijat saivat niihin vastauksen. Töissä käyvillä ja/tai perheellisillä opiskelijoilla oli usein ajankäyttöön liittyviä ongelmia. Myös tutkinnon sisällön ja siihen liitettävien opintokokonaisuuksien hahmottaminen koettiin alussa vaikeaksi. Joillekin opiskelijoille myös itseohjautuvuuden vaatimus tuli 'yllätyksenä', etenkin niissä tapauksissa, joissa aiemmat opiskelukokemukset ovat olleet hyvin koulumaisia ja tiukkaan lukujärjestykseen pohjautuvia.

Avoimesta yliopistosta yliopistoon tulleet opiskelijat eivät kokeneet opiskeluvaikeuksia läheskään siinä määrin kuin ammatillisten opintojen kautta sisään päässeet. Opiskelutekniikat ja useimmat opiskelumenetelmät olivat heille siirtymävaiheessa jo tuttuja. Yllättävää ehkä on se, että laajat luentosarjat ja kirjakaketit olivat heille vieraampia, ja näissä koettiin jonkin verran vaikeuksia. Joillekin tuli vaikeuksia myös siitä, että opiskelu yliopistossa aloitettiin suoraan syventävistä opinnoista, jolloin yhteyttä muiden aloittavien kanssa ei juurikaan syntynyt. Avoimen yliopiston puolelta tulleita ei myöskään aina ole otettu huomioon suunniteltaessa ryhmäkokoja. Myös opiskelun aikainen työssäkäynti saattoi tuottaa ongelmia – tai päinvastoin.

Kummassakin ryhmässä – eniten ammatillisten opintojen kautta sisään päässeissä – oli opiskelijoita, joilta puuttui ylioppilastutkinto, ja jotka eivät ole saaneet lukion oppimäärän mukaista yleissivistävää opetusta esimerkiksi ammatillisessa oppilaitoksessa. Heille, erityisesti vanhemmille opiskelijoille, saattoivat kielet ja matemaattiset aineet tuottaa vaikeita opiskeluongelmia.

Vieläpä silloinkin kun takana on opistotason tutkinto, voi vaikeuksia ilmetä. Kuten eräs opiskelija kommentoi: ... *'Jos väylän kautta pääsee läpi minunkaltaisiani kansakoulu-/opisto –pohjaisia opiskelijoita, joilla ei kielitaito riitä, tulee helposti ongelmia. Heille tulisi järjestää ja antaa mahdollisuus 'tukiopetukseen' kieliopinnoissa. Pitäisi olla ehdottomasti 'mukautettu' kielilinja minun kaltaiselleni. Kaikki muu on ollut mielenkiintoista ja vieraskieliset kirjatkin ovat sujuneet. Gradu oli mielenkiintoinen tehdä. Muu opiskelu oli avoimen opintojen ansiosta helppoa.'* Vanhemmissa ikäryhmissä koettiin myös jonkin verran vaikeuksia tietoteknisessä osaamisessa.

Opiskeluvaikeuksiin liittyneitä kommentteja:

** En mitään muita ongelmia kuin se, että työelämässä olevan oli vaikea osallistua luennoille. Luentopakkoja on ollut paljon ja joustamattomuutta mm. sellaisessa asiassa kuin luennoille/kursseille ilmoittautumisessa. Asun toisella paikkakunnalla ja ilmoittautumiset tapahtuvat ilmoittautumistauluille. Kurssit täyttyvät, koska paikkakuntalaiset opiskelijat käyvät tauluilla päivittäin. Kaukana asuvat ovat eri asemassa. On käsittämätöntä, ettei voi ilmoittautua netissä! (AY)*

** Avoimen yliopiston puolella en saanut mitään infoa siitä, miten aloittamani opintokokonaisuudet tulevat integroitumaan tutkintooni yliopistossa. Yliopiston ja avoimen keskinäinen yhteistyö ja informaation kulku ei mielestäni toimi. (AY)*

** Aluksi oli vaikea oppia 'talon tavoille', koska aloitin opinnot suoraan syventävistä. (AY)*

** Opintojen suoritusmahdollisuuksista ja kurssien pakollisuudesta tai suoritusjärjestyksestä oli aluksi epäselvyyttä. (AY)*

** Varsinaisessa yliopistossa tentitään enemmän kuin avoimessa, jossa opintojaksoja suoritetaan paljon esseetehtävillä. Tentteihin valmistautuminen ja tenttikäytäntöihin totuttelu on ollut uutta. (AY)*

** Ihminen, joka on jo tiensä ja tutkimuskohteensa löytänyt koetaan kilpailijaksi. Ainakin minun opintojani on hankaloitettu kaikin mahdollisin tavoin. Avoimessa olin hyvä asiakas, tiedekunnan puolella minun tulisi jotenkin palvella opettajia. Kunpa saisi suorittaa koko tutkinnon avoimen puolella, maksaisin mielelläni itse. (AY)*

** Vaikuttaa siltä, että reviirit on jaettu, ja olen valinnut sellaisen tutkimusalueen, jota ei todennäköisesti olisi saanut valita. Gradun ohjaaja häipyi, tilastotieteilijä samoin. Tätä ei kohta pysty selvittämään mikään. Olenkin vaihtamassa yliopistoa. (AY)*

** En oikeastaan paljon minkäänlaisia vaikeuksia, kokeilin tenttejä, oppimistehtäviä ym. Tietenkin uuden oppiminen tässä iässä (60 v.) on hitaampaa kuin nuorilla, mutta kokemus ja vanha tietopohja korjaa tilanteen niin että sieltä ammentaa kokonaisvaltaisempaa tietoa kuin nuori. Yleensä suoritin tehtävät oppimistehtävinä avoimessa ja jos yo:ssa oli se mahdollisuus, niin myös siellä. Vaikeimpana koin tilastotieteen suoritukset (vähää vailla appro). (AY)*

* *Vaikea integroitua yhteisöön kun tulee ulkopuolelta kesken kaiken suorittamaan loppuopintoja. Avoimesta tulevia ei oltu huomioitu opetusryhmien suunnittelussa, joutui 'taistelemaan' paikan graduryhmässä ja hyvä ettei gradu/opinnot siirtyneet sen vuoksi vaikka opiskelupaikka tuli! (AY)*

* *Seminaarityöskentely oli jämäkämpää, yliopiston puolella ryhmätyön ryhmässä ryhmän jäsenten välillä enemmän tasoeroa kuin avoimessa, enemmän tenttejä kuin avoimessa, jossa enemmän tehtäviä esim. esseitä, graduseminaariin vaikea päästä, avoimen yliopiston kautta tullutta ei oltu huomioitu ryhmien kokoa / ohjausta suunniteltaessa! (AY)*

* *Ammattikorkeakoulussa seurattiin opiskelua tiukemmin, samoin vaatimukset oli tiukempia kuin yliopistossa, minkä vuoksi kursseja pääsi oman aloitekyvyttömyyden takia menemään alussa ohitse. (AMM)*

* *Opinnot muutuivat selvästi teoriapainotteisiksi. Tähän piti sopeutua.. (AMM)*

* *Ainoat 'ongelmat' oikeastaan tulivat siitä, että korvaavuuksien hakeminen oli älytöntä paperisotaa. Samat paperit piti toimittaa monta kertaa laitokselle. . (AMM)*

* *Opintoviikko näyttää olevan hyvin suhteellinen käsite. Joillakin opettajilla opetusmenetelmät behavioristisia.. (AMM)*

* *Päätoimisen ja tavoitteellisen opiskelun vaatimat opiskelutaidot ja -rutiinit puuttuivat lähes täysin. (AMM)*

Kiinnittyminen yliopistoyhteisöön

Useimmat sekä ammatillisten opintojen että avoimen yliopiston opintojen kautta sisään päässeistä kokivat kiinnittymisen yliopistoyhteisöön tapahtuneen hitaasti, osa ei ollut kiinnittynyt lainkaan. Sen sijaan niissä tapauksissa, joissa opiskelija on jatkanut varsinaisena opiskelijana yliopistopaikkakunnalla, kiinnittyminen yliopistoyhteisöön on ollut sujuvaa. Ne opiskelijat, jotka varsinaisena opiskelijanakin opiskelevat oman kotipaikkakunnalta käsin, eivät myöskään juuri tutustu opiskelutovereihinsa tai yliopistoyhteisöön yleensä. Syyinä on paitsi opintojen suorittaminen työn ohella myös se, että useimmat näiden ryhmien opiskelijat aloittavat opintonsa eri vaiheesta kuin 'normaalit' opiskelijat, jotka lähtevät liikkeelle yleensä perusopinnoista.

Suurin osa ammatillisten opintojen kautta sisään päässeistä opiskelijoista opiskelee työn ohessa. Lisäksi useat asuvat eri paikkakunnalla, usein kaukanakin. Näin ollen käynnit yliopistolla ajoittuvat luento-, seminaari- ja tenttiaikoihin, eivätkä nämäkään opiskelijat koe kovin hyvin kiinnittyneensä yliopistoyhteisöön eikä opiskelijaverkostoon. Sen sijaan ne opiskelijat, jotka opiskelevat päätoimisesti ja suhteellisen tiiviisti, ovat voineet sen tehdä helpommin. Ongelmat liittyvät enemmänkin siihen, että tämän ryhmän opiskelijat ovat usein vanhempia, usein perheellisiä opiskelijoita, jotka eivät voi tai halua osallistua nuorempien opiskelijoiden järjestämiin tilaisuuksiin. Tältä osin kiinnittyminen voi olla heikompaa, mutta opintoihin liittyvät opiskelijakontaktit ovat useimmiten sujuneet hyvin.

Hyvin monet niistä avoimen yliopiston opiskelijoista, jotka opiskelivat opiskelupaikkakunnalla, ovat päässeet nopeasti kiinni yliopisto-opiskeluun, mukaan lukien opiskelijayhteisö. Ne, jotka opiskelevat omalta kotipaikkakunnaltaan käsin – joskus hyvin kaukaakin, mm. Helsingistä, Lahdesta tai Kokkolasta käsin – eivät juuri yhteisöön kiinnittymistä ole kokeneet. Kiinnittymisen esteenä varsinkin alussa tuotiin esiin joskus avoimen yliopiston kautta tulevia kohtaan vallitsevat hieman kielteiset asenteet, mutta myönteisiäkin 'yllätyksiä' on ollut.

Kommentteja kiinnittymisestä yliopistoon:

** Yksin etäopiskelijana en tunne muita opiskelijoita. Siten on usein yksin ajatustensa kanssa. Ohjaus on myös puhelimitse ja sähköpostin välityksellä mielestäni puutteellista. (AY)*

** Olen kiinnittynyt heikosti. Ei uusi opiskelija eikä vanhakaan. Joillain negatiivinen asenne väylän kautta tulleita kohtaan. (AY)*

** Aika huonosti. Ei synny kiinteitä suhteita kun vain käväisee paikkakunnalla. Muut toisilleen ennestään tuttuja, vähän vieras olo. Kuitenkin muutamia tuttavuuksia tullut. (AY)*

** Olisin kaivannut vanhempien jo pitkälle opiskelleiden (n. 120 ov sisään tulovaiheessa) tutorointia hieman toisella tapaa. Tutorointi oli nyt lähinnä 18–20-vuotiaille. (AY)*

** Olen pitänyt tiiviisti yhteyttä muihin kehityspsykologian opiskelijoihin. Olen ollut myös suht yllättynyt siitä, miten hyvin varsinaiset psykologian opiskelijat ovat ottaneet meidät vastaan. (AY)*

** Alkuhankaluuksia oli. Eksyin ja etsin paikkoja. Olen iloinnut siitä, että nykyisin avoimen väylän kautta tulleille on omat ryhmänsä alussa. (AY)*

** Kiinnityin huonosti! Ei ollut sellaista porukkaa, jonka kanssa olisin aloittanut opinnot ja vienyt ne loppuun asti, koska avoimen väylän kautta tulleet opiskelijat ovat usein eri vaiheissa opinnoissaan. On aika vähän luentoja, joten opiskelu on todella yksinäistä puurtamista. En oikeastaan koe vielääkään kiinnittyneeni yliopistoyhteisöön – siinä avoimen kautta tulleita pitäisi tukea. (AY)*

** Olen kiinnittynyt erittäin huonosti. Olen työssä oleva, opiskelen työn ohella. Yliopisto ei tule yhtään vastaan, esim. kaikki luennot ovat päivisin, joten en pääse sinne koska työnantaja ei tule vastaan myöntämällä vapaata. (AY)*

** En ole halunnut tietoisesti kuulua opiskelijajärjestöihin tai -yhteisöihin. Muut opiskelijat olivat, useimmat ainakin, 4–5 vuotta minua nuorempia, oli erilaiset elämänarvot ja -tilanteet, ei enää haalaripelleilyt kiinnostaneet, ne ajat ovat menneet! (AY)*

** Kiinnityin hyvin. Olin melko itsenäinen ja kokemukseni ja ikäni huomioon ottaen olin voinut olla vaikka opettajana. Ohjailin nuoria, pidän nuorten kanssa olemisesta – saa itsekin tuntemaan itsensä 'nuoreksi'. (AY)*

** Kiinnityin kohtalaisesti. Olin tosin pettynyt siitä, miten omaan napaan tuijottaminen on yleistä. Kollegialisuus, solidaarisuus ja 'humaani' asenne eivät kuulukaan yliopistomaailmaan kuten moniin muihin yhteisöihin!. (AMM)*

** Heikosti kiinnityin. Muuntokoulutettavat ovat väliinputoajia ja esim. meille ei järjestetty kunnon tutorointia. (AMM)*

** Olen ulospäin suuntautunut ja rohkea – ne auttoivat 'sisääntuloa' – pidän yliopistoympäristöstä, odotin akateemisen maailman avautumista. (AMM)*

6.2 Opetus

Opetusjärjestelyt

Yleisesti tarkastellen se, miten opetusjärjestelyihin suhtauduttiin, riippui aiempien opintojen korvautuvuuden asteesta, mikä ammatillisten opiskelijoiden kohdalla vaihteli todella paljon. Joissakin tapauksissa aiemmista ammatillisista opinnoista ei saanut korvaavuuksia lainkaan, joissakin ammatillisista opinnoista saattoi saada 20, 35, 60 tai jopa 80 opintoviikkoa. Myös opintojen sisältöjä kommentoitiin tässä kohtaa – päällekkäisyyksien opiskele-

minen koettiin turhauttavaksi. Sen sijaan jos aiempi koulutusala oli täysin muu kuin yliopistossa, tai tiedot olivat vanhentuneita, näiden suhteen ei ongelmia juurikaan koettu.

Avoimen yliopiston kautta yliopistoon siirtyneiden mielestä aiempia avoimen yliopiston opintoja kyllä arvostettiin yliopistonkin puolella ja ne otettiin yleensä erittäin hyvin huomioon korvaavuuksina. Tämä koskee erityisesti Jyväskylän avoimessa yliopistossa suoritettuja opintoja. Sen sijaan muiden yliopistojen opintokokonaisuudet eivät aina korvautuneet siirryttäessä yliopiston varsinaiseksi opiskelijaksi. Vaikka keskustelua yhdenmukaisesta korvaavuudesta on herätelty, edelleenkin ollaan tilanteessa, jossa yliopistot eivät välttämättä korvaa toistensa muiden yliopistojen tutkintovaatimusten mukaisia opintoja. Aiemmassa tutkimuksessa (Piesanen 2001) havaittiin, että vain joka toinen opiskelija sai aiemmat avoimen yliopiston opintonsa korvautumaan täysin siirtyessään varsinaiseksi opiskelijaksi. Erityisesti psykologian, oikeustieteiden, kauppatieteiden, maa- ja metsätieteiden sekä teknistieteiden ja taideaineiden opinnot korvautuivat kaikkein vähiten. Eniten korvautuivat kasvatus- ja yhteiskuntatieteiden opintokokonaisuudet.

Korvaavuuksien osalta ongelmana koettiin esimerkiksi se, että tutkintovaatimusten muuttuttua korvaavuudet ovat epäselvempiä. Sen sijaan opiskelijat kritisoivat sitä, että esimerkiksi ammattikorkeakoulussa tai ammatillisessa opistossa suoritettuja opintoja ei voinut hyödyntää korvaavuuksina. Erityisesti ne opiskelijat, jotka olivat suorittaneet aiemman opistotasaisen tutkinnon, eivätkä saaneet korvattua opinnoistaan mitään, kokivat epäoikeudenmukaisuutta, koska sama tutkinto muuttuttuaan samansisältöisenä ammattikorkeakoulututkinnoksi mahdollisti korvaavuuksia.

Monia avoimen yliopiston opetusmenetelmiä ja -järjestelyjä on otettu käyttöön myös varsinaisen yliopiston puolella. Avoimen yliopiston puolella opiskelijat olivat mm. tottuneet etäopetusmuotoihin, joita nykyisin on myös varsinaisen yliopiston puolella. Opiskelijat toivoivatkin yliopistoon yhä enemmän etäopiskelumahdollisuuksia, mm. verkkokursseja sekä esseiden ja oppimistehtävien suorittamismahdollisuuksia.

Kuten kelle tahansa yliopiston opiskelijalle, pääsy opiskelemaan tiettyjä oppiaineita tai kursseja voi aikataulullisesti olla hankalaa. Esimerkiksi kielikursseja toivottiin lisäävän, jotta kaikki halukkaat pääsisivät mukaan haluamanaan ajankohtana. Opiskelun yliopiston puolella koettiin näiden vuoksi hidastuvan: ... *'Opetussuunnitelmat eivät ole meitä avoimen puolelta tulleita varten suunniteltu. Joitakin kursseja menee vain kerran lukukaudessa ja joillekin kursseille pääseminen edellyttää että jotkut muut kurssit on suoritettu: Hidastaa opiskelua!'* tai ... *'Tietyt opintokokonaisuudet ovat vain kerran lukukaudessa; voisi olla parikin kertaa. Lisäksi kieli- ja viestintäopintoryhmiä tulisi järjestää useammin ja enemmän!'* (AY)

Jotkut opiskelijat kritisoivat opetuksen kohdentumista nuorille ja nuorten ehdoilla. Aikuisopiskelijoiden tarpeita tai kokemuksen hyödyntämistä ei oltu huomioitu juurikaan. Tämä tuli esiin erityisesti tietotekniikan opetuksessa, joka rakentui melko pitkälti sen oltuksen varaan, että opiskelijat olivat hyvin perillä tietotekniikasta ja jo osasivat hyödyntää

monia ohjelmia. Opetukselta toivottiin yksilöllisempää otetta: ... *'Nuoret pojat 'pedagogiikkaoppiin'! 'Kyllä tietojenkäsittelykurssilla olisi paljonkin kehittämisen varaa. Opetus on niin massiivista ja tehotonta sekä persoonatonta, että turhaan menee'!* Niin yliopistossa kuin muissakin oppilaitoksissa, joissa tietotekniikan kursseilla on myös vanhempia (Piesanen 2002a, Stenström ym. 2002), tulisi huomioida eri ikäisten taustat sekä heidän oppimiskykynsä.

Opetusjärjestelyissä toivottiin myös enemmän otettavan huomioon opiskelijoiden kokemustausta niin työssä kuin aiemmissa opinnoissa. Työelämäkokemuksen toivottiin vaikuttavan myös opintojen korvaavuuteen: ... *'Mielestäni työssä/työelämässä opittua pitäisi ottaa huomioon niin että siitä hyvitettäisiin edes jotakin, koska työelämä opettaa todella paljon. Minusta opiskelu esim. pelkän lukion pohjalta on melko kevyelle pohjalle rakentamista.'*

Suurin osa kyselyyn vastanneista opiskelijoista oli kokenut eriasteisia opetuksen järjestämiseen liittyviä vaikeuksia – toki myös oli päinvastaisia tapauksia. Koska monet ammatillisten opintojen kautta sisään päässeet opiskelijat olivat samanaikaisesti työelämässä, suurimpana vaikeutena koettiin ajankäyttöön ja opetuksen järjestämisaikatauluihin liittyvät ongelmat. Opetuksen järjestämiseen kytkeytyivät myös ongelmat aiempien opintojen sisältöjen huomioimisessa – tai huomiotta jättämisessä. Aina tarjonta ei kuitenkaan kohtaa kysyntää: useat opiskelijat valittivat mm. liian harvoin järjestettyjä kieli- ja metodikursseja.

Myös tässä kohden 'valitettiin' työn ja opiskelun yhteensopimattomuutta 'heikosti' toteutettujen opetusjärjestelyjen vuoksi. Opetusjärjestelythän on suunniteltu päätoimisia opiskelijoita varten, joten työssäkäyviä ei juurikaan ole opetuksen järjestämisaikoissa ym. huomioitu. Myös aiempien opintojen korvaavuuteen otettiin useissa vastauksissa kantaa. Useimmissa tapauksissa koettiin epäoikeudenmukaiseksi se, jolleivät aiemmat opinnot – työkokemuksesta puhumattakaan – korvanneet yliopisto-opintoja.

Myös opetuksen laatuun kiinnitettiin huomiota. Se, mitä käsitteeseen 'laatu' sisällytettiin, vaihteli. Joskus kyseessä oli tekijä, joka paremminkin liittyi opiskelijan omiin kykyihin (ja niiden heikkouteen) kuin itse opetuksen laatuun. Myös luennoitsijoiden 'epäpätevyyteen' kiinnitettiin joissakin tapauksissa huomiota samoin kuin siihen, että osaa luennoista pidettiin jotakuinkin turhina.

Opetusjärjestelyihin liittyviä kommentteja:

** Joillakin opettajilla oli lähes kielteinen asenne korvaavuuspyynnöissä – joustamatonta ja perusteetonta. Aikuisopiskelijoita (pitkään alalla työskennelleitä) ei mitenkään huomioitu, vaan kaikki oli samaa kuin ylioppilastutkinnon suorittaneilla. Aikaisemmilla esim. yli 10 v vanhoilla erillisopinnoilla sai korvattua vain 10 ov! Kesäyliopisto-opinnot, jotka pitävät teoriatietoa yllä käytännön tukena, ei mitenkään hyväksytty tutkintoon. (AY)*

* *Pakollisia opintoja opiskellaan toista kertaa... Olisi pitänyt tehdä henkilökohtainen opiskelusuunnitelma, jossa olisi kartoitettu MITÄ osaan, ja mitä on järkeä opiskella pärjätäkseni paremmin työmarkkinoilla. Nyt aikaa hukkaantuu pakollisiin perusopintoihin syventävien kustannuksella. (AY)*

* *Tulisi olla valmis paketti korvattavista opinnoista. Hieman huijauksen tuntua, kun ensin luvataan jopa 100 ov hyvitystä että saadaan opiskelijaksi ja sitten mitään ei ole mietitty valmiiksi yliopiston puolesta. Kaikki pitää yksitellen itse hakea. Eikä sitten yhtäkkiä yliopistolla olekaan enää mitään käsitystä paljonko voisi saada!? (AMM)*

* *Useissa aineissa käydään perusasioita, siten kuin ei olisi koskaan aiheesta kuultukaan, vaikka opiskelijoilla joistakin aineista saattaisi olla enemmän käytännön tietoa kuin kouluttajalla. (AMM)*

* *Aiemmat opinnot olisi voitu ottaa paremmin huomioon ja se olisi säästänyt aikaa ja vaivaa monilta osapuolilta. Korvaushakemusten yhteydessä samoja papereita liikuteltiin useita kertoja. Olisi ollut järkevämpää käydä läpi koko juttu kerralla vaikkapa HOPS-ohjaajan kanssa! (AMM)*

* *Aiemmillä opinnoilla olisi voinut korvata perusopintoja, jotka on todistetusti suoritettu. Laskee motivaatiota suorittaa alkeita uudelleen!. (AMM)*

* *Esim. kieliopintoja ei huomioitu mitenkään, vaikka sisällöt olivat jopa laajempia ja sanasto samaa (kasv.tiede). (AMM)*

* *Tutkimustyön tekemistä on opiskeltu tasokkaasti jo aiemmin sairaanhoitajakoulutuksessa, nyt kaiken jouduit aloittamaan taas alusta! (AMM)*

* *Kyllä osittain, muutama kurssi toisti AMK:sta tuttuja asioita, joten joitain kursseja olisi voitu eriyttää yo-pohjaisten ja AMK-pohjaisten kesken. (AMM)*

* *Olisi edistänyt opiskeluja paljon jos koordinaattori olisi halunnut tietää mitä opiskeluja olemme käyneet ennen nykyistä. Koko ryhmä heterogeeninen. (AMM)*

* *Opintoviikot kirjautuu vasta kun itse huolehtii, että ne sinne kirjautuu. Järjestelmällisempää otetta! (AMM)*

** Työn ja opiskelun yhteen sovittaminen ollut aika ajoitin hankalaa. Opiskeleminen sinänsä ei ole ollut vaikeaa. (AMM)*

** Useat kurssit keskellä päivää useana päivänä viikossa. Käytännössä mahdotonta suorittaa työn ohella. Opintokokonaisuuksien muutokset kesken kaiken hankaloittaa. (AMM)*

** Läsnäolopakko luennoilla vaikeutti työssäkäyntiä. Jotkut opiskelupäivät olivat todella rankkoja ja pitkiä, joskus taas olen ajanut muutaman tunnin opiskelun takia jopa 5 h kotoa. Kannattavaa?! (AMM)*

** Yllätyin siitä, että seminaareja ja läsnäolopakkoa oli niin paljon. Yritin aluksi sinnitellä työn ohessa, mutta jäin myöhemmin opintovapaalle. (AMM)*

** Opetushenkilöstölle auskultointi pakolliseksi! (AMM)*

** Jos normaalia opetusta ei sovelleta aikuisopiskeluun eikä aikaisempia opintoja huomioida, opetus jää normaaliopintojen tasoiseksi. Mahdollisuus olisi laajan erilaisten taustojen takia tehdä monipuolista tiedettä! (AMM)*

6.3 Opinto-ohjaus

Opinto-ohjaus koettiin opinnoissa etenemisen kannalta tärkeäksi niin ammatillisten kuin avoimen yliopiston opintojen kautta yliopistoon tulleidenkin keskuudessa. Tarve kohdistui erityisesti opintojen käynnistämisvaiheeseen sekä myöhemmin opinnäytetyön laatimisvaiheeseen. Kuten aiemmin todettiin, 2/3 ammatillisten opintojen kautta sisään päässeistä ilmoitti tarvinneensa siirtymävaiheessa opinto-ohjausta ja hieman enemmän itse opintojen aikana. Noin puolet katsoi, ettei opinto-ohjausta ollut heidän mielestään riittävästi. Samoin avoimen yliopiston kautta yliopisto-opiskelijaksi siirtyneet kokivat tarvitsevansa opinto-ohjausta sekä opintojen alussa että niiden kuluessa. Kyselyn mukaan lähes 70 % opiskelijoista tarvitsi opinto-ohjausta opintojen aloitusvaiheessa ja sitäkin enemmän opintojen kuluessa. Yli puolet katsoi, ettei opinto-ohjausta ollut tarpeeksi – monet jopa kokivat, ettei sitä ollut lainkaan.

Opintojen alkuvaihe

Opintojen alussa saatu tutorointi auttoi opiskelijoita ennen kaikkea käytännön järjestelyissä: sijoittumaan yliopistoon, tuntemaan kampusalueet, sen eri toiminnot sekä opiskelijayhteisön toimintamahdollisuudet. Kirjaston ja tietoliikenteen käytön ohjaus opintojen alussa koettiin tärkeäksi. Itse opiskelun kannalta ohjauksen keskeisin apu kytkeytyy tutkinnon rakenteen suunnitteluun, avustamiseen sivuainevalinnoissa sekä pakollisten kurssien aikatauluttamisessa. Ohjauksen todettiin nopeuttavan yliopistoon 'sisäänajautumista'. Ohjaus auttoi omien opintojen suunnittelun käynnistämässä ja suuntautumisvaihtoehtojen puntaroinnissa. Se selkiinnytti omaa ajattelua ja sitä kautta antoi turvallisuutta jatko-työskentelylle.

Erityisesti opiskelun alussa opinto-ohjausta toivottiinkin pääosin henkilökohtaisena ohjauksena tutorilta sekä opettajilta, mm. henkilökohtaisen opintosuunnitelman laadinnan yhteydessä. Opintojen alussa toisten opiskelijoiden tuki ja ohjaus, nk. vertaistutorointi (ks. Mikkonen ym. 2003) nähtiin hyvänä opintoihin orientoitumisessa ja käytänteiden omaksumisessa. Henkilökunnan taholta annettavaa ohjausta ja informaatiota kaivattiin erityisesti tutkinnon rakenteen ymmärtämiseksi, omien aiempien opintojen korvaavuudesta sekä puuttuvien opintojen hahmottamisesta ja niihin liittyen ainevalinnoista ja niiden aikatauluttamisesta.

Mihin tarpeet sitten kohdistuvat? Avoimen yliopiston kautta tulleiden opiskelijoiden 'erityispiirrehän' on se, että nämä opiskelijat siirtyttyään varsinaisiksi yliopisto-opiskelijoiksi aloittavat opintonsa pääaineen osalta useimmiten syventävien opintojen vaiheessa. Alkuvaiheen ohjaustarpeet kohdistuivat tutorin antamaan ohjaukseen sekä opintojen suunnittelun ohjaukseen. Ongelmaksi koettiin se, että opinto-ohjaus toteutettiin kohdennettuna pääasiassa perusopintojaan aloittaville, eikä avoimen yliopiston väylän kautta tulleiden 'ongelmia' ja tarpeita huomioitu eikä aina edes tiedostettu.

Usein parasta opinto-ohjausta antoi jo aiemmin aloittanut avoimen yliopiston väylän kautta sisään päässyt opiskelija, vertaistutor. Erityisesti kuitenkin kaivattiin tukea henkilökohtaisen opintosuunnitelman laatimiseksi ja sen toteutumisen suunnittelemiseen, mihin olisi kaivattu asiantuntevaa, eri koulutusalojen opintokokonaisuuksia tuntevaa henkilöä. Opiskelijat toivoivat, että opintojen alussa olisi järjestetty opinnoissaan pidemmälle ehtineille opiskelijoiden ryhmälle omaa ohjausta, ja että henkilökohtaiseen opintosuunnitelman tekoon olisi olemassa tietty henkilö ja hänellä myös aikaa.

Opintojen edetessä

Paitsi opintojen alussa, avoimen yliopiston opintojen kautta yliopistoon siirtyneet opiskelijat toivoivat myös *opintojen kuluessa* ohjausta opintojen suunnitteluun, ja siihen liittyen oppiainevalintoihin mm. urasuunnitelmien näkökulmasta. Luonnollisesti myös opinnäytetyön ohjaukseen liittyvät tarpeet tuotiin esille.

Opintojen edetessä *henkilökohtaisen opintosuunnitelman* (HOPS) olemassaoloa pidettiin hyvänä ja sen laatimiseen kaivattiin usein ohjausta. Opinto-ohjauksen suurin tarve opintojen edetessä kohdentuu *seminaaritöiden ja pro gradu -työn ohjauksen* saatavuuteen ja laatuun. Opintojen kuluessa opiskelijoiden mieltä askarruttavat myös *työelämään siirtyminen* sekä *jatko-opinnot*, joihin kumpaankin toivottiin saatavan ohjausta. Myös erilaiset *vaihto-ohjelmat* kiinnostivat. Niistä, samoin kuin *työharjoittelupaikoista* toivottiin saatavan enemmän informaatiota. Myös *koulutusalan vaihtoon* liittyvät mahdollisuudet ja ongelmat toivottiin nostettavan esille. *Maisteriohjelmien* ohjauksen järjestämistä nk. maisteriklinikan kautta pidettiin hyvänä.

Se, missä määrin *opinto-ohjaus on helpottanut* opintojen etenemistä avoimen yliopiston opintojen kautta sisään päässeiden kohdalla vaihteli. Useimmiten ohjauksen määrän koettiin olevan niin vähäisen, ettei siitä koettu olleen kovin paljon apua. Tässä yhteydessä tuli kuitenkin esiin myös tietoisuus siitä, että omalla aktiivisuudella olisi ehkä tilanne ollut parempi. Opiskelijoiden oman aktiivisuuden puute, jolloin tietoja ei osattu hakea tai haettiin väärästä paikasta, saattoi olla myös sen tuntemuksen takana, ettei opinto-ohjausta oltu järjestetty riittävästi. Oma-aloitteisuuden ja itseohjautuvuuden puute vaivasi monia, eikä näin ollen ohjausta osattu kysyä. Useimmiten opintojen ohjausta oli kuitenkin osattu hakea niin ainelaitokselta kuin tiedekunnistakin, niin amanuenssilta, opettajilta kuin professoreiltakin. Myös sähköpostitse välitettävää neuvontaa pidettiin useimmiten joustavana ja tehokkaana ohjannan välineenä.

Ne, jotka olivat käyttäneet ohjausta, toivat esiin sen hyvät puolet: Opintojen koettiin nopeutuvan kun monet käytännön asiat tulivat nopeasti selviksi, turhia kursseja oppi välttämään ja valitsemaan omaa opintosuunnitelmaa tukevia kursseja. Graduohjauksen määrän ja laadun katsottiin niinkään vaikuttavan oleellisesti opintojen etenemiseen. Ehkä tärkein merkitys onkin tämä: ... *'Opinto-ohjaus on auttanut valitsemaan oikeita opintokokonaisuuksia ja aikatauluttamaan niitä.'* Opinto-ohjauksen merkitys tuli esiin myös siinä, että opiskelijat saivat lisää luottamusta valinnoilleen ja suunnitelmilleen.

Opinto-ohjauksen puute

Ohjauksen puute koettiin ongelmaksi erityisesti *opintojen alussa*. Vaikka ammatillisten opintojen kautta yliopistoon siirtyneillä on aiempien opintojen ja työkokemuksensa – ja usein myös ikänsä – kautta kyky ottaa itse selvää asioista, monet kuitenkin kokivat ohjauksesta silti olevan hyvin suuri apu ja sen puutteen hankaloittavan erityisesti *opintojen suunnittelua ja siten hidastavan opintojen etenemistä*. Vaikeammaksi tilanteen kokivat ne, jotka siirtyivät suoraan aine- tai jopa syventävien opintojen tasolle. Tällöin perusopetustasolle tuleville opiskelijoille tarkoitettu tutorointi ja opinto-ohjaus ei juurikaan hyödytä jo pidemmälle edenneitä opiskelijoita. Joillakin opiskelijoilla – sisäänpääsystä huolimatta – oli *motivaatio-ongelmia*: Onko tämä minun alani? Osaanko edetä oikein? Osaanko opiskella? Opintojen aloitus saattaa viivästyä tai opinnot saattavat edetä hitaasti, ellei näihin peruskysymyksiin voi saada tukea ja apua opinto-ohjauksen kautta. Myös aivan *konkreetteihin aloitusvaiheen ongelmiin* toivottiin apua: Mistä löydän mitäkin? Keltä kysyn ja milloin? Puhumattakaan itse opiskelusta: Miten tentin, missä ja milloin? Miten essee kirjoitetaan? Miten luentopäiväkirja kirjoitetaan? Mistä saan tietoa opintojen etenemisestä? Opinto-ohjauksen puute heikentää myös *urasuunnittelua*, jollei opiskelija tiedä, mihin tähdätä: Mikä minusta voi tulla: tutkija vai opettaja, yrittäjä vai mikä? Myös *graduohjauksen saatavuus* on vaikeuttanut työn etenemistä ja siten opiskelijoiden valmistumista.

Avoimen yliopiston opiskelijoiden osalta mahdollinen opinto-ohjauksen vähäisyys tai puute on *vaikeuttanut* myös opintojen aloitusta ja niiden etenemistä. Ne opiskeluun liittyvät asiat, jotka opinto-ohjauksella helpottuvat, sen puutteesta vaikeutuvat. Eniten ohjauksen vähäisyys näyttää vaikeuttaneen opintojen suunnittelua ja oman tutkinnon ja urasuunnitelmien kannalta tarkoituksenmukaista kurssien valintaa, minkä seurauksena koettiin opintojen hidastuneen.

Eri ainelaitoksilla ja tiedekunnissa opinto-ohjauksen määrä tuntui vaihtelevan. Osin 'vähäisyys' tai 'puute' johtui siitä, ettei ohjausta oltu osattu tai haluttu edes hakea. Niissä laitoksissa, joissa ohjausta oli opiskelijoiden mielestä riittävästi, se useimmiten koettiin myös laadultaan hyväksi, jopa erinomaiseksi: *..Laatu vaihtelee laitoksittain. Joko sitä ei ole tai se vaihtelee sujuvasta luukulta toiselle pompotteluun!* (AY)

Kysymyksissä, jotka koskivat **opinto-ohjauksen laatua ja sen kehittämistä**, tuli esiin hyvin erilaisia näkökulmia. Vastaukset jakoutuivat kuitenkin selkeästi kahteen ryhmään: Toisaalta puututtiin henkilökunnan tiedollisiin ja taidollisiin kykyihin ohjauksen järjestämisessä, toisaalta harjoitus- ja oppimätytetöiden ohjaukseen.

Opinto-ohjaustilanteet ovat erityisesti opintojen alussa usein ryhmäohjausta, mikä onkin tarkoituksenmukaisinta. Jatkossa opinto-ohjaukselta toivottiin yksilöllisempää otetta. Opinto-ohjaajan – kuka sitä kulloinkin antaa – tulisi voida tavalla tai toisella perehtyä kunkin opiskelijan taustoihin, tarpeisiin ja mahdollisuuksiin. Optimaalisessa tilanteessa

näin juuri tulisi olla, mutta käytännössä tämä usein on resurssipulan vuoksi mahdotonta. Näin ollen opiskelijat tavatessaan jonkun ohjaavan henkilön henkilökohtaisessa tapaamisessa ovat kokeneet, ettei ohjaaja 'osaa' ohjata riittävän hyvin. Myös ohjaajan tietotaitoon puututtiin: Erityisesti silloin kun ohjaaja ei ollut oman koulutusalan tuntija, anti saatettiin kokea vähäiseksi. Samoin opintojen alun tutor ei välttämättä tuntenut pidemmälle ehtineitä opiskelijoita askarruttavia kysymyksiä.

Opinnäytetyön ohjauksen vähäisyys jopa sopivan ohjaajan löytyminen koettiin joissakin vastauksissa ongelmaksi. Ohjauksen laatuun kiinnitettiin huomiota juuri niissä tapauksissa, jolloin ohjaajan asiantuntijuus ei kohdistunut kovin hyvin opiskelijan opinnäytetyön aihealueeseen, käytettyyn paradigmaan tai metodologiseen lähestymistapaan. Ohjaajilta toivottiin myös enemmän rohkaisua ja kannustusta sillä '*... Itseohjautuvatkin tarvitsevat sitä*'.

Opinto-ohjaukseen liittyviä yleisiä kommentteja:

** Tiedottaminen avoimen yliopiston kautta tulleille olisi voinut olla muutakin kuin op-paiden jakamista ja ohjaamista nettisivuille. (AY)*

** Aikuisopiskelijoille pitäisi olla erillinen ohjaus. (AY)*

** Ainakin määrällisesti lisää, koska vastaanottoajat ovat tosi huono systeemi. Henkilön tulisi olla paikalla arkipäivisin aina virka-aikana. Näinhän laatukin paranisi ja opiskelijoiden opinnot nytkähtelisivät eteenpäin. (AY)*

** Jos tuntee, että on tarvetta ohjaukseen, sitä pitäisi kyllä olla aina tarjolla. Siitä pitäisi tulla niin arkipäiväinen asia, että kynnyksellä mennä ohjaukseen olisi olematon tai matala. (AY)*

** Asiantuntijaopastusta. Väylän kautta tullut hieman vanhempi opiskelija saattaa haluta tietoja, joita toista lukuvuotta opiskeleva tutor ei kykene antamaan. (AY)*

** Avoimen väylää tulevia varten kannattaisi koota tietopaketti niistä muutamista seikoista, jotka ovat toisin 'normaaliopiskelijaan' verraten ja jakaa tieto niin tulijoille kuin talon sisällä. (AY)*

** Jokaiselle ihmiselle, jolla on tarve opinto-ohjaukseen, tulisi olla sitä tarjolla siedettävissä ajassa, jolloin olisi mahdollisuus pohtia opintojaan ja etenemistään. Opinto-ohjaajalla tulisi olla riittävästi aikaa, sydäntä, intoa sekä kyvykkyyttä peilata opiskelijoiden tilannetta! (AY)*

** Opinto-ohjausta voisi antaa tälle porukalle muutaman kerran silloin tällöin omana kohderyhmänä. (AMM)*

** Henkilökohtaisempaa. Ihmisläheistä yhteispeliä ja tietoa eri mahdollisuuksista. Yliopiston ja opiskelijoiden yhteistä vastuuta opintojen etenemisestä, ei vain opintoviikkoja seuraamalla, esimerkiksi HOPS-keskustelut puolen vuoden välein. (AMM)*

** Ensinnäkin nähdä opinto-ohjaus tärkeänä ja sen jälkeen lähteä suunnittelemaan minikälaista se voisi olla ja hyödyntää tässä suunnittelussa opiskelijoiden mielipiteitä. Tärkeää, että kynns hakea ohjausta olisi mahdollisimman matala. (AMM)*

** Ohjaukseen ja yhteydenottoihin tulisi kannustaa. Ei saisi tulla oloa, että häiritsee soittoillaan ja kysymyksillään. (AMM)*

** 'Henki' on sellainen, että opiskelija on huono, jollei hän ota itse selvää aisoista, mutta miten ottaa selvää sellaisesta mistä ei edes tiedä! Opinto-ohjauksessa kyse on kohtaamisesta, kellä siihen on aikaa ja voimia? (AMM)*

** Asennekasvatusta: Yliopistossa on monilla paha asenneongelma, ennakkoluuloja mm. ammattikorkeakoulun kautta tulleilta kohtaan. (AMM)*

Opinto-ohjauksen kohdentaminen

Opintojen alussa opinto-ohjausta toivottiin saatavan ensiksikin käytännön ongelmatilanteiden ratkaisemiseen. Tarve opintojen suunnitteluun ainevalintoineen tuli esille erityisesti ammatillisten opintojen kautta sisään päässeiden keskuudessa. Aineyhdistelmien oikeanlainen valinta liittyi myös urasuunnitelmiin, joiden hahmottamiseen sekä henkilökohtaisen opintosuunnitelman laadintaan toivottiin ohjausta. Myös opiskelutaitojen ja opiskelutekniikan sekä tiedonhaun ohjaamiseen toivottiin panostettavan.

Myös avoimen yliopiston opiskelijoiden kohdalla se, mihin opinto-ohjausta tulisi kohdentaa, vaihteli paljon. Ohjausta tulisi saada niin oppiaineisiin kuin opiskelutaitoihin, opiskelutekniikoihin kuin itseluottamuksen vahvistamiseenkin liittyen: ...*'Than yliopiston kirjoittamattomista säännöistä olisi kivaa tietää.'* (AY)

Eri tarkoituksiin suunnattuun opinto-ohjaukseen tarvitaan erilaisia muotoja ja tapoja. Myös opiskelijoiden toiveet ovat erilaisia. Erityisesti opintojen alussa tutorohjauksella pyritään tutustuttamaan opiskelijat yliopistoyhteisöön ja toimintatapoihin. Näitä tapaamisiin

toivottiin kuitenkin parannusta, sillä avoimen yliopiston kautta sisään päässeiden ryhmälle järjestettäisiin nimenomaan heidän tarpeitaan vastaavaa ryhmäohjausta, mm. erilaisiin ainevalintoihin ja opinnäytetöiden tekemiseen liittyvät kysymykset kaipaavat ohjeistusta. Tälle ryhmälle myös opiskelurutiinit ovat jo tuttuja, samoin esimerkiksi kirjaston ja tietotekniikan käyttö opintojen apuna on tutumpaa kuin suoraan perustasolta aloittaville.

Myös verkko-ohjausta toivottiin kehitettävän enemmän. Erityisesti opiskelukäytänteisiin ja opiskelumetodeihin liittyvä ohjeistus voitaisiin kanavoida verkon välityksellä, jolloin se olisi koska tahansa opiskelijoiden ulottuvilla mikä samalla vähentäisi henkilökohdaisen ohjauksen tarvetta ja siten vapauttaisi opinto-ohjaushenkilökuntaa muun tyyppiseen ohjaukseen. Hyvänä esimerkkinä on Jyväskylän avoimen yliopiston opiskelijoilleen kehitetty verkkosovellutus, nk. VAINU. Verkkosovellus Vainu on tarkoitettu avoimen yliopiston tuleville ja nykyisille opiskelijoille ohjauksen, opiskelun ja urasuunnittelun apuvälineeksi. Se tarjoaa tietoa opiskelusta avoimessa yliopistossa, opiskelutekniikoista, erilaisista ammatteista ja ammatillisesta kehitymisestä sekä Jyväskylän yliopistossa suoritettavista tutkinnoista. (<https://vainu.ou.jyu.fi/index.jsp>). Myös sähköpostitse tapahtuvaa opinto-ohjausta pidettiin erittäin hyvänä ratkaisuna sellaisissa ohjausta vaativissa kysymyksissä, joihin sen voi katsoa sopivan.

Opinto-ohjausta toivottiin järjestettävän enemmän myös henkilökohtaisen tutorin välityksellä, erityisesti opintojen alussa. Avoimen väylän kautta sisään päässeille toivottiin myös nimettävän oma opinto-ohjaaja, joka olisi paneutunut erityisesti tämän ryhmän tarpeisiin.

Niitä opiskelijoita, joita on vaikea saada hakemaan apua tai ohjausta, vaikka tarvetta olisi, voisi palvella järjestelmä, jossa pakollinen ohjausta käsittelevä kurssi sisältyisi tutkintovaihtumuksiin: *..’ Kaikille vuodessa ainakin yksi pakollinen henkilökohtainen opintoneuvontakerta. Ei sitä muuten tule lähdettyä neuvoja hakemaan.’ (AY)*

Opinto-ohjauksen toteutukseen liittyviä kommentteja:

* *Tutoreista ei mitään apua kun itsellä oli opintoviikkoja koossa jo 90. Opinto-ohjaus samaten ei toiminut, sillä mitään konkreettista apua en saanut koska en voinut jättäytyä pois työelämästä (mukana projektissa, josta en halunnut jäädä pois). (AY)*

* *Olisi ehkä pitänyt heti käydä opinto-ohjaajan juttusilla. Ehkäpä yliopiston pitäisi heti aluksi järjestää kahdenkeskinen ’alkupalaveri’ opinto-ohjaajan kanssa. (AY)*

* *Olisin toivonut, että joiltakin olisi saanut vastauksia kysymyksiini. Tutorit eivät tienneet, koska olin heitä edellä opinnoissa ja assistentti oli kiireinen ja kiukkuinen. (AY)*

** Olisin kaivannut selkeää ohjausta, joka olisi kohdennettu suoraan omalle ryhmälleni: avoimen väylän kautta tulleille. (AY)*

** Työssä oleville oma tutorryhmä, joka kokoontuisi illalla tai viikonloppuna. Näin saisi vertaistukea toisilta, mikä helpottaisi opintojen jatkamista. (AY)*

** Minulla on parikymmentä sivuainetta ja teen luultavasti 2 tutkintoa. Olisi ollut hyvä, että joku olisi vähän toppuutellut ja ohjaillut. (AY)*

** Itse on joutunut käyttämään paljon aikaa asioiden selvittelyyn – sen ajan olisi voinut käyttää opiskeluun. (AY)*

** Epätietoisuus sivuainevalinnoista on hidastanut opintojen etenemistä ja joitakin kursseja on tullut suoritettua liian aikaisessa vaiheessa. (AY)*

** No, iästä on ollut hyötyä ja on oppinut selviytymään, ettei suurempaa ole sattunut. Nuoret eivät ole yhtä rohkeita selviytyjiä. (AY)*

** Graduohjauksen vähäisyys – ohjaajan ajanpuute hidastavat tai keskeyttävät vähäksi aikaa motivaation. (AY)*

** Opintojen ohjauksen puute on vaikeuttanut varsinkin sivuainevalintojen tekemistä, mutta myös päätöksiä siitä, mitä kursseja milloinkin voi tehdä ja kannattaa tehdä. (AY)*

** Olisi hyvä olla joku nimetty opinto-ohjaaja, jonka puoleen tarvittaessa voisi kääntyä. Kaipasin myös yhteistä keskustelua muiden opintonsa aloittaneiden kanssa. (AMM)*

** Tarvitsisi tukea siihen, mihin suuntaan opiskeluita kannattaa viedä, esim. sivuaineiden suhteen. (AMM)*

** Yleistä tiedottamista opintojen rakenteesta ja kulusta, henkilökohtaista ohjausta joka olisi kuulunut automaattisesti jokaiselle opiskelijalle. (AMM)*

** Sivuainevalintaohjausta, työelämästä tietoa, pääaineen täsmennys, se on monille epäselvä, vaikka olisi mahdollisuus lukea perehdytyskansio tms. (AMM)*

** Tieteellinen tutkimustoiminta ja -kirjoittaminen olivat vieraita asioita. Niihin enemmän aikaa ja opetusta. Ryhmittäin tapahtuvaa oppimista kehitettävä. (AMM)*

* *Amanuenssin kanssa käydyt keskustelut vahvistivat HOPS:in tekemistä. Kun olin sen laatinut, tarkastimme sen yhdessä. HOPS:in aikataulusta kiinni pitäminen on ohjannut ja aikatauluttanut opiskelua. (AMM)*

* *Alussa tuntui välillä, että on liian yksin ja oli epävarma omista suunnitelmista ja niiden toteutumisen onnistumisesta. Ei myös tiennyt kehen voisi ottaa yhteyttä erilaisissa käytännön ongelmissa. (AMM)*

* *Vaikeuttanut nyt loppuvaiheessa opinnäytetyön kirjoittamisessa – tuki puuttuu. Joidenkin asenteissa korjaamisen varaa. Kaikki eivät voi edetä yhtä nopeasti! (AMM)*

6.4 Ajatuksia vaihtoehtoisista väylistä

Kyselylomakkeen lopuksi opiskelijat saivat mahdollisuuden vapaasti kertoa ammatillisten tai avoimen yliopiston opintojen kautta sisään pääsystä ja opiskelusta yliopistossa. Useissa vastauksissa kommentoitiin näitä vaihtoehtoisia sisäänpääsyväyliä ja ehdotettiin useita niihin liittyviä kehittämisajatuksia. Seuraavassa on poimintoja mielenkiintoisimmista kommentteista:

Taustalla ammatilliset opinnot

* *On tärkeää säilyttää nämä väylät ja kehittää niitä luonteviksi, että mahdollisimman moni halukas voisi vaivatta siirtyä jatkamaan opintoja yliopistoon. Itse heräsin liian myöhään, mutta ehdin saada virikkeitä ja virkistystä yliopisto-opiskelusta myös omiin työvuoosiini peruskoulun opettajana.*

* *Tämän ammatillisen väylän kautta pitäisi ottaa enemmän opiskelijoita, sillä heillä on usein motivaatiota, kokemusta ja osaamista, mikä hyödyntää sekä heitä itseään että tiedeyhteisöä. Lukio/ylioppilastutkinto ovat liian hallitsevassa asemassa yliopistoon pääsemisessä, sillä kyse on valinnoista; ts. ammattioppilaitos ei ole paikka jonne päädytään jos lukio ei kiinnosta, vaan ammattioppilaitos voi olla tietoinen valinta. Pitääkö ihmistä siis ran-kaista siitä, että on valinnut toisin? Oma kokemukseni on, että sekä aiemmassa opiskelussa että nyt kyse on tämän hetkisestä motivaatiosta, ei pohjakoulutuksesta! Itse olen suorittanut kaikki kurssit ET-tiedoin, edes näkemättä niiden eteen kohtuutonta vaivaa.*

* Olin yllättynyt miten helppoa minun oli opiskella merkonomin tutkinnon suorittaneena, vaikka en ollut ylioppilas. Ainoastaan luokanopettajapuolella korostettiin ylioppilaskirjoituksia paljon keskustelujen yhteydessä. Menestyin erinomaisesti merkonomina luokanopettajapuolellakin. Toisinaan ihmettelen, mikä 'mahti' ylioppilailla on massamme. Itse lähdin peruskoulusta suoraan kauppaopistoon, edes harkinnut muuta, koska olin kauppiasperheen lapsi. Minusta tulikin yrittäjä. Kun aloin harmitella, etten ollut opiskellut aikoinaan tarpeeksi, olin todella kiitollinen kun merkonomin tutkinnolla pääsi hakemaan yliopistoon. Em. tutkinto ja työkokemus auttoi minua nyt opettajana saamaan työpaikan, toimin venäjän opettajana, luokanopettajana ja hoidan EU:n rahoittamaa erityisprojektia, joka koskee ko. koulua. Tällainen on minun tieni yliopistoon, yliopistossa ja sen jälkeen.

* Työkokemus ja sieltä saadut koulutukset ym. kurssit ovat olleet minulle tiedonsaannin suhteen oleellisia. Käytännön kokemus on syventänyt tietoa/opintoja ja toisinpäin. Opiskelu näin vanhemmiten ja työelämässä olleelle on myös innostavampaa ja motivoivampaa vaikka siitä ei mitään taloudellista hyötyä ole tiedossa.

* Suurimpana puutteena yliopisto-opiskelussa olen huomannut, että opiskelu työn ohella on vaikeaa, lähes mahdotonta. Toivoisin, että olisi enemmän iltaopetusta tai viikonloppuopetusta – erillinen aikuislinja, jossa kävisi vain aikuisopiskelijat, kuten esim. Jyväskylän ammattikorkeakoulussa.

* Varsinaisesti siirtymisessä opiskelijaksi ei kohdallani ollut ongelmia. Ainoa epäkohta on oikeastaan ollut kurssien painottuminen syksylle. Käyn Jyväskylässä 'tarvittaessa' eli teen ne kurssit, jotka saan sovittua aikatauluun perheen ja työn sekaan. Nyt keväällä olisin ehtinyt tehdä useamman kurssin, mutta tarjonta painottui syksylle. Saan keväällä/kesällä kasaan vain 5 ov!! Uskon, etten ole ainut joka opiskelee näin. Niinpä opintojen tarjontaa syventävien kurssien osalta voisi hajottaa tasaisesti sekä syksylle että keväälle.

* Varmaankin kannattaisi enemmän käyttää opiskelijoiden ammatillista osaamista hyväksi. Esim. itse olisin pystynyt pitämään luentoja useammasta aiheesta, siis työkokemuksen perusteella, olenhan pitänyt jo 10 vuoden ajan sivutoimisesti opetusta AMK:ssa ja toisaalta olen ollut omassa työyhteisössä vahva vaikuttaja.

* Heikon matematiikan omaaville olisi hyvä olla mahdollisuus parantaa laskutaitojaan n. 6 opintoviikon perusopinnoilla.

* Mielestäni yliopistossa on paljon samantasoisia opintoja kuin ammattioppilaitoksessa. Minut kumminkin yllätti, että tietotekniikassa opiskellaan monia vaikeimpia kursseja niin teoreettisesti, että moni ei osaa käytännössä tehdä juuri mitään vaativampaa! Itse olen oppinut kaikki käytännön asiat ollessani töissä tai harjoittelemassa itsekseni. Luulen että osaisin tietotekniikkaa saman vaikka määrän vaikka en olisi yliopistossa käynytään. Yliopisto kuitenkin mahdollistaa opintoviikkojen kautta erilaisia työtehtäviä, joita ei muutoin saisi.

* Valintakokeissa pitäisi pystyä yhä enemmän kiinnittämään huomiota opiskelijan soveltuvuuteen ja motivaatioon. Edelleen paperit karsivat ja vaikuttavat liikaa.

* Pitäisi pystyä nopeuttamaan paljon valmistumisaikoja. Yliopisto omalta osaltaan voi vaikuttaa tehostamalla ohjausta ja esim. minun tapauksessa en ymmärrä miksi saan tehdä tietyt opinnot vasta vuoden – kahden päästä, kun ensi vuonnakin olisi aikaa/kapasiteettia. Ja vielä niihin täytyy hakea...HUH! HUH! Vaikeaksi tehdään, usein joutuu opiskelemaan 'turhaan' ja käyttämään energiaa tällaisiin valintaprosesseihin ym., vaikka on varsinainen opiskelija! Eikö nopea, tehokas valmistuminen olisi yliopiston ja yhteiskunnan etu.

* Ammatillinen väylä on hyvä mahdollisuus ilman yo-todistusta, antaa joskus jopa paremmat lähtökohdat opiskeluun. Aikaisemmista opinnoista on hyötyä (tieto), oppimisvalmiudet hyvät (reflektiivisyys) ja aikaisempaa työkokemusta voi 'peilata' teorian tietoon (käytännön ja teoreettisen tiedon yhteistäminen). Eläköön erilaisuus!

* Toivottavasti ammatillinen yliopistoväylä säilyy, niin saadaan edelleen riittävästi työelämän kokemusta omaavia opiskelijoita Jyväskylän yliopistoon laajentamaan tieteellistä tutkimustyötä käytännön näkökulma säilyttäen.

* Minusta on hyvä, että tällainen mahdollisuus annetaan. Aina ei ole mahdollisuutta suorittaa lukiota tai nuorena ei ole siihen haluja. Kun vanhemmiten haluaa itseään kehittää, on hyvä että on myös yliopistoväylä olemassa!

* Yliopistossa voitaisiin ottaa opisto-/ammattikorkeakoulutasoisen tutkinnon suorittaneet tosissaan. Arvostus on ainakin kokemusteni mukaan vähäistä.

* Mielestäni osia opinnoista olisi voinut suorittaa erilaisin näyttökokein, jotka hyväksyttäisiin opinnoiksi. Pitkää ja laajaa kokemustaustaa pitäisi arvostaa enemmän, nyt suuri osa jää hyödyntämättä. Myös aikuiset tarvitsevat syventäviä akateemisia opintoja ja vaih-

tavat ammattia (rakenteelliset muutokset), heidän tarpeensa tulisi ottaa huomioon. Mentor / tutor –toimintaa kehittämällä, vertaisryhmiä, kieliopintoihin keskustelu- ja tukiryhmiä. Dialogia muutenkin lisää yliopisto-opintoihin.

** Ammatillisista oppilaitoksista ei mielestäni riittävästi kannusteta opiskelijoita yliopistoon. Asenneilmasto tukee liikaa lukiosta-yliopistoon -linjaa, joka ei nykyään enää edes toimi. Lukiolaiset jumittavat 3 vuotta erilaisilla kursseilla ja AMK:ssa ennen kuin pääsevät tänne. Yliopistoon tullaan lukiosta liikaa arvostusta ja ulkoista 'mammonaa' hakemaan. Ei olla kiinnostuneita asioista, jota täällä opetetaan / luennoidaan. Ammattipohja antaa syvyyttä opiskeluun: Tiedän, minkä vuoksi opiskelen!*

Taustalla avoimen yliopiston opinnot

Keskeisin 'sanoma' avoimen yliopiston opintojen kautta yliopistoihin päässeiden vapaissa kommentteissa on myönteinen kannanotto avoimen yliopisto-järjestelmän olemassaoloon, sen toimivuuteen sekä erityisesti mahdollisuuteen päästä avoimen yliopiston väylän kautta yliopistoon. Negatiivisimmat kommentit kohdistuivat avoimen yliopiston ja varsinaisen yliopiston väliseen tiedonkulkuun ja sen toimivuuteen.

Avoimen yliopiston väylää koskien keskeisin kritiikin kohde on opintojen maksullisuus. Väylää käyttäneet ovat 'sijoittaneet' ennakoivaan yliopistoon sisäänpääsyyn huomattavan summan rahaa, mitä ei olisi tarvittu, jos opiskelija olisi pyrkinyt ja päässyt yliopistoon normaalin valintamenettelyn kautta. Väylän käyttöönoton lisäännyttyä yliopistoissa voidaankin jo miettiä sitä, onko käytössä oleva sisäänpääsy tapa yksi ennakoiva merkki yliopisto-opiskelun siirtämisestä maksulliseksi. Toisaalta – mikäli opintojen rahoitus ei olisi ongelmana – nimenomaan aikuisopiskelijoille avoimen yliopiston opinnot olisivat joustavampi opiskelumuoto kuin opiskelu päätoimisena opiskelijana yliopistossa. Kuten eräs opiskelija kommentoi: ... 'Jos olisi mahdollista, opiskelisin kaikki opinnot avoimessa yliopistossa!' Tämän kommentin taustalla oli nimenomaan se, että työssä käyvälle opiskelijalle avoin yliopisto suo järjestelyiltään ja metodeiltaan usein monin verroin helpomman tavan opiskella kuin päätoiminen opiskelu varsinaisen yliopiston puolella suo.

** Olisi erittäin tärkeää saada ESR-rahoitusta avoimen kurssien maksujen alentamiseksi. Kurssien hinnat vaihtelevat kaupungeittain (yliopistoittain) ja ovat nousseet viime vuosina huomattavasti. Olen kuullut nuorilta, että maksut ovat jossakin niin korkeita, ettei ole enää varaa käydä riittävästi opintopaikan (väylän) vaatimaa määrää.*

* *On ollut valtavan rohkaisevaa huomata, että näitäkin avoimen yliopiston reittejä pitkin voi edetä yliopistoon. Mielestäni näin tulee jatkossakin olla! Tuskin minulla olisi näin sujuvaa etenemisen ollut, jos minun olisi pitänyt järjestää aikaa kotiäitiyden ohella yliopilastutkinnon rakentamiseen. Kuitenkin avoimessa on ollut helppo edetä perheenkin ehdoilla ja samalla on saanut hyvin realistisen kuvan pääaineesta, omista haluista, kyvyistä opiskella sekä siitä, kuinka tärkeää onkaan omien opintojensa tavoitteellinen suunnittelu. Avoim yliopisto on kasvattanut itseohjautuvuuteen ja suuren motivaation kautta on helppo siirtyä yliopistoon ovien avautuessa!*

* *'Suosittelen lämpimästi avoimen yliopiston väylää, koska*

- 1) *Sen ajan jonka käytät pääsykokeisiin lukemiseen, voit vaihtoehtoisesti käyttää opiskeluun avoimessa → opintoviikkoja alkaa kertymään ja tuolloin.*
- 2) *Saat varmistusta opintojen suuntaamiseen oikealle tai sinua kiinnostavalle alalle.*
- 3) *Yliopiston voi suorittaa työn ohessa, jos hankkii riittävät perustiedot avoimen yliopiston kautta. Ainakin itse koen näin.'*

* *Väylä on mielestäni todella hyvä mahdollisuus hankkia opiskelupaikka ja saada opintosuorituksia kasaan. Itse toimin siten, että suoritin ay:ssa lähes kaiken mahdollisen ennen kuin hakeuduin sisälle yliopistoon. Koska olin hankkimassa jo toista koulutusta itselleni, en olisi taloudellisestikaan voinut irrottautua työelämästä esim. viideksi vuodeksi täysipäiväisesti opiskelemaan. Siirtyminen varsinaiseksi opiskelijaksi sujui 'kivuttomasti'.*

* *Väylä on erinomainen vaihtoehto meille, ammattiteissa jo toimiville, perheellisille opiskelijoille. Avoimen kautta mahdollisuus suorittaa kotipaikkakunnalla tai ainakin kotoa käsin jopa alempaan korkeakoulututkintoon asti ja sitten hakeutua varsinaiseksi opiskelijaksi laudatur-vaihetta varten. Itselleni oli tämä tapa erinomainen vaihtoehto kouluttaa itseään lisää. Perheellisenä lähteminen toiselle paikkakunnalle useaksi vuodeksi ei aina ole mahdollista.*

* *Tuntuu, että väylän kautta tulleita pidetään toisen luokan opiskelijoina, koska ovat olleet liian tyhmiä päästäkseen valintakokeen kautta. Sen sijaan he ovat ostaneet opintoviikkonsa. Tämä käsitys on joidenkin opiskelijoiden lisäksi myös henkilökunnalla. On koko ajan osoitettava, että on ansainnut paikkansa ja saatava huippuarvosanoja. Se tuo paineita. Ei se niin haittaa, jos toiset opiskelijat niin ajattelee, mutta se, että opettajatkin tekevät niin, vaikuttaa opiskeluun aika haitallisesti. Toivottavasti he joku päivä kasvavat ja kypsyvät.*

